

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

130-річчю НТУ «ХПІ» присвячується

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА : СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції**

11–12 листопада 2015 р

Харків 2015

УДК [316.32+323] (477)
ББК 60.56:60.0 (4Укр)
Р–64

Рецензенти:

Сапна Микола Миколайович – доктор соціологічних наук, професор;
Горошко Олена Ігорівна – доктор соціологічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Бурега Валерій Васильович – доктор соціологічних наук, професор;
Семке Ніна Миколаївна – кандидат філософських наук, професор;
Болотова Вікторія Олександрівна – кандидат соціологічних наук, доцент;
Байдак Тетяна Михайлівна – кандидат соціологічних наук, доцент;
Ляшенко Наталя Олександрівна – кандидат соціологічних наук, доцент;
Сапна Ганна-Марія Миколаївна – кандидат соціологічних наук, доцент;
Кліменко Олена Юріївна – кандидат історичних наук, доцент.

**Видається за рішенням вченої ради факультету бізнесу і фінансів
НТУ «ХП». Протокол № 3 від 24.11.2015 р.**

Р 64 Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри: матеріали Міжнар. наук-практ. конф., м. Харків, 11–12 листопада 2015 р. – Х.: ФОП Бровін О.В., 2015. – 156 с.
ISBN 978-617-7256-10-5

Матеріали публікуються в авторській редакції за результатами проведення Міжнародної науково-практичної конференції до 130 річчя НТУ «ХП» «Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри» 11–12 листопада 2015 р.

Укладачі даного видання не завжди поділяють погляди окремих авторів і розглядають дану публікацію як пропозицію для наукової дискусії.

Адреса редколегії: 61002, Харків, вул Фрунзе, 21, корпус У1 / 807;
НТУ «ХП», кафедра соціології та політології.

© НТУ «ХП», 2015

ISBN 978-617-7256-10-5

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
«ХАРЬКОВСКИЙ ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ»**

130-летию НТУ «ХПИ» посвящается

**РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО
ОБЩЕСТВА : СОЦИОЛОГИЧЕСКОЕ И
ПОЛИТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЯ**

**Материалы
Международной научно-практической конференции**

11–12 ноября 2015

Харьков 2015

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY
«KHARKIV POLYTECHNIC INSTITUTE»**

130-th anniversary of NTU «KhPI» dedicated

**THE DEVELOPMENT OF MODERN UKRAINIAN
SOCIETY : SOCIOLOGICAL AND POLITICAL
SCIENCE DIMENSIONS**

**Materials
Of the International Scientific Conference**

11–12 november 2015

Kharkiv 2015

ЗМІСТ

<i>Агаларова К. А.</i> Співвідношення понять «політична соціалізація» та «політичне виховання» в контексті дослідження політико-ідеологічної ідентифікації.....	13
<i>Байдак Т. М.</i> Традиційний та сучасний підходи до визначення кар'єри як соціального феномену.....	16
<i>Безкоровайна М. М.</i> Інформаційно-аналітична діяльність як ключовий елемент функціонування сучасного зовнішньополітичного механізму провідних країн світу.....	20
<i>Бірюкова М. В.</i> Апгрейд поняття «регіон»: пошук соціологічних вимірів.....	24
<i>Болотова В. О.</i> Показники успішності кар'єрного просування викладачів вищих навчальних закладів	28
<i>Бурега В. В.</i> Нарис соціології держави	32
<i>Бутиліна О. В.</i> Професійна поведінка студентської молоді	36
<i>Вакуленко С. М.</i> Вибір споживачів як креативна дія	39
<i>Гераськіна О. С.</i> Кадрова безпека як соціальне явище	43
<i>Голованов Б. Д.</i> Сучасні альтернативи української ідентичності	47
<i>Гонєєва К. В.</i> Особливості соціальної проблематики монофункціональних міст Донбасу	50
<i>Григор'єва С. В.</i> Професійна адаптація випускників технічних ВНЗ.....	55
<i>Гузьман О. А.</i> Національна ідентичність як соціокультурний феномен... ..	61
<i>Дегтяр О. А.</i> Соціологічні аспекти аналізу проблем функціонування і розвитку механізмів державного регулювання соціальної сфери в Україні на регіональному рівні	64
<i>Дрожанова О. М.</i> Інституціональні особливості громадської думки	68
<i>Екімова М. О.</i> Критерій віку у реформуванні системи вищої освіти України	71
<i>Жердецька А. Г.</i> Проблема соціально-екологічних ризиків у сучасному суспільстві	74
<i>Клименко О. Ю.</i> Особливості визначення нетипового дитинства в кризових ситуаціях у вітчизняному законодавстві	78
<i>Козлова О. А.</i> Інформаційна нерівність у сучасному суспільстві	83
<i>Коновалов С. В.</i> До питання про застосування європейської моделі національної держави у реформуванні політичної системи України.....	87
<i>Ляшенко Н. А.</i> Причини пропусків студентами навчальних занять.....	92
<i>Мазіна Н. Є.</i> Соціальна адаптація особистості в умовах суспільних трансформацій: концептуальна структура вимірювань й показників	96
<i>Макаренко О. С.</i> Особливості становлення міжкультурної Європи	100
<i>Малявін Е. В., Літовченко А. Д.</i> Політичні партії України в електоральній кампанії 2015 році: підсумки та перспективи	105

Манойло Д. О. Визначення політичної опозиції: фактор української політики	108
Маргулов А. Х. Сучасна асирійська громада України: наслідки історичних моделювань	112
Никифоренко Н. О., Никифоренко А. Р. Перспективи розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб: самоорганізація чи патерналізм?	116
Николаєва В. І. Проблеми впровадження адресних механізмів соціального захисту населення в Україні.....	121
Садовська А. О. Перші кроки молодих інженерів на ринку праці України	125
Санна Г.-М. М., Санна М. М. Професійна орієнтація як навчальний предмет шкільної програми.....	129
Семке Н. М. Гендерна асиметрія української політики	133
Скок Н. С. Соціологічний контекст поняття «хронотоп»	138
Суровцева І. Ю. Організаційний наратив: нові ідентичності переміщених вузів	140
Фролов В. М. Місце сучасної України в глобальних пертурбаціях (у поглядах вітчизняних і російських політологів-алармістів.....	144
Чернецька Т. М. Особливості проведення гендерного аудиту вищого навчального закладу	148
Інформація про авторів	154

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Агаларова К. А.</i> Соотношение понятий «политическая социализация» и «политическое воспитание» в контексте исследования политико-идеологической идентификации	13
<i>Байдак Т. М.</i> Традиционный и современный подходы к определению карьеры как социального феномена	16
<i>Бескорвайная М. М.</i> Информационно-аналитическая деятельность как ключевой элемент функционирования современного внешнеполитического механизма ведущих стран мира	20
<i>Бирюкова М. В.</i> Апгрейд понятие «регион»: поиск социологических измерений	24
<i>Болотова В. А.</i> Показатели успешности карьерного продвижения преподавателей высших учебных заведений	28
<i>Бурега В. В.</i> Очерк социологии государства	32
<i>Бутылина Е. В.</i> Профессиональное поведение студенческой молодежи	36
<i>Вакуленко С. Н.</i> Выбор потребителей как креативное действие	39
<i>Гераськина Е. С.</i> Кадровая безопасность как социальное явление	43
<i>Голованов Б. Д.</i> Современные альтернативы украинской идентичности ...	47
<i>Гонеева К. В.</i> Особенности социальной проблематики монофункциональных городов Донбасса	50
<i>Григорьева С. В.</i> Профессиональная адаптация выпускников технических вузов	55
<i>Гузьман Е. А.</i> Национальная идентичность как социокультурный феномен	61
<i>Дегтярь О. А.</i> Социологические аспекты анализа проблем функционирования и развития механизмов государственного регулирования социальной сферы в Украине на региональном уровне	64
<i>Дрожанова А. Н.</i> Институциональные особенности общественного мнения	68
<i>Екимова М. А.</i> Критерий возраста в реформировании системы высшего образования Украины	71
<i>Жердецкая А. Г.</i> Проблема социально-экологических рисков в современном обществе	74
<i>Клименко Е. Ю.</i> Особенности определения нетипичного детства в кризисных ситуациях в отечественном законодательстве	78
<i>Козлова Е. А.</i> Информационное неравенство в современном обществе ...	83
<i>Коновалов С. В.</i> К вопросу о применимости европейской модели национального государства в реформировании политической системы Украины	87
<i>Ляшенко Н. А.</i> Причины пропусков студентами учебных занятий	92
<i>Мазина Н. Е.</i> Социальная адаптация личности в условиях общественных трансформаций: концептуальная структура измерений и показателей	96

<i>Макаренко А. С.</i> Особенности становления межкультурной Европы	100
<i>Малявин Е. В., Литовченко А. Д.</i> Политические партии Украины в электоральной кампании 2015 года: итоги и перспективы	105
<i>Манойло Д. А.</i> Определение политической оппозиции: фактор украинской политики	108
<i>Маргулов А. Х.</i> Современная ассирийская община Украины: последствия исторических моделирований	112
<i>Никифоренко Н. А., Никифоренко А. Р.</i> Перспективы решения проблем внутренне перемещенных лиц: самоорганизация или патернализм?	116
<i>Николаев В. И.</i> Проблемы внедрения адресных механизмов социальной защиты населения в Украине	121
<i>Садовская А. А.</i> Первые шаги молодых инженеров на рынке труда Украины	125
<i>Сапна А.-М. Н., Сапна Н. Н.</i> Профессиональная ориентация как учебный предмет школьной программы	128
<i>Семке Н. Н.</i> Гендерная асимметрия украинской политики	133
<i>Скок Н. С.</i> Социологический контекст понятия «хронотоп»	137
<i>Суровцева И. Ю.</i> Организационный нарратив: новые идентичности перемещённых вузов.....	140
<i>Фролов В. М.</i> Место современной Украины в глобальных пертурбациях (во взглядах отечественных и российских политологов-алармистов)	143
<i>Чернецкая Т. Н.</i> Особенности проведения гендерного аудита высшего учебного заведения.....	148
<i>Информация об авторах</i>	154

CONTENTS

Agalarova K. The correlation between definitions of «political socialization» and «political upbringing» in the context of studying political-ideological identification	13
Baidak T. Tradional and modern approaches to definition the carrier as the social phenomena	16
Bezkorovaina M. Informational-analytical activity as the key element of the modern foreign mechanism functioning of top countries of the world ...	20
Biriukova M. Upgrade for a definition «region»: the searching of sociological dimensions	24
Bolotova V. Indicators of a succeed carrier progress of university teachers	28
Burega V. The outline of a sociology of the state.....	32
Butylina O. The professional behavior of students.....	36
Vakulenko S. The choice of consumers as a creative act.....	39
Geraskina O. Staff security as the social phenomena	43
Golovanov B. Modern alternatives of Ukrainian identity	47
Goneieva K. Features of social problematics of monofunctional cities of Donbass region	50
Grigoreva S. Professional adaptation of technical universities' graduates	55
Guzman O. National identity as the sociocultural phenomena	61
Diegtiar O. Sociological aspects of analysis of the problems of functioning and dependence of mechanisms of the state regulating of social sphere in Ukraine on the regional level	64
Drozhanova O. Institutional features of the public opinion.....	68
Ekymova M. Age criteria in the reforming system of a higher education in Ukraine	71
Zherdetska A. The problem of socioecological risks in the modern society	74
Klimenko O. Features of defining atypical childhood in crises in the national legislation	78
Kozlova O Informational inequality in the modern society	83
Konovalov S. To the question of an applicability of the European model of a national state in the reforming political system of Ukraine.....	87
Liashenko N. Causes of classes skip by students	92
Mazina N. Social adaptation of the individual in conditions of social transformations: conceptual structure of measurements and indicators....	96
Makarenko A. Features of the formation intercultural Europe	100
Maliavin E., Litovchenko A. Political parties of Ukraine in the electoral campaign of 2015 year: outcomes and perspectives	105
Manoilo D. Defining of the political opposition: the factor of Ukrainian politics	108
Margulov A. The modern Assyrian community in Ukraine: consequences of historical simulations	112

<i>Nykyforenko N, Nykyforenko A.</i> Perspectives of problems solutions of internally displaced persons: the self-organization or the paternalism?. ...	116
<i>Nikolaeva V.</i> Problems of implementation addressed mechanisms of social protection in Ukraine	121
<i>Sadovska A.</i> First steps of young engineers in the job market in Ukraine	125
<i>Sappa G.-M., Sappa M.</i> Professional orientation as the educational subject in schools	128
<i>Semke N.</i> The gender asymmetry of Ukrainian politics.....	133
<i>Skok N.</i> Sociological context of the definition «chronotop».....	137
<i>Surovtseva I.</i> The organizational narrative: new identities of displaced universities	140
<i>Frolov V.</i> The place of modern Ukraine in global perturbations (in views of national and russian political scientists-alarmists)	143
<i>Chernetska T.</i> Features of making gender audit in university.....	148
<i>Information about authors</i>	154

УДК 316.1

АГАЛАРОВА К. А.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ» ТА «ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ» В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

У тезах аналізується співвідношення понять «політична соціалізація» та «політичне виховання». Зазначається, що говорити про систему політичного виховання в демократичних традиціях в сучасній Україні поки що зарано. Специфічні для пострадянських держав проблеми політичної соціалізації зумовлені ситуацією перманентної суспільної кризи, наростанням процесів глобалізації, що призводить до суттєвих змін політичних цінностей, форм політичної участі тощо. На пострадянському просторі, зокрема в Україні, актуалізуються дослідження політичної соціалізації перш за все у її широкому сенсі, тобто як процесу, спрямованого на формування політико-ідеологічних ідентичностей і засвоєння цінностей, що визначають ставлення індивіда до існуючої політичної системи, становлення якостей особистості як суб'єкта політичного життя.

Ключові поняття: політична соціалізація, політико-ідеологічні ідентичності, політичне виховання.

В тезисах анализируется соотношение понятий «политическая социализация» и «политическое воспитание». Отмечается, что говорить о системе политического воспитания в демократических традициях в современной Украине пока еще рано. Специфические для постсоветских государств проблемы политической социализации обусловлены ситуацией перманентного общественного кризиса, нарастанием процессов глобализации, что приводит к существенным изменениям политических ценностей, форм политического участия и т. п. На постсоветском пространстве, в частности в Украине, актуализируются исследования политической социализации, прежде всего, в ее широком смысле, то есть как процесса, направленного на формирование политико-идеологических идентичностей и усвоение ценностей, которые определяют отношение индивида к существующей политической системе, становление качеств личности как субъекта политической жизни.

Ключевые понятия: политическая социализация, политико-идеологические идентичности, политическое воспитание.

Correlation of concepts «political socialization» and «political education» are analysed in theses. It is marked that to talk about the system of political education in democratic traditions in modern Ukraine while yet early. Specific for the post-soviet states of problem of political socialization conditioned by the situation of permanent public crisis, growth of processes of globalization, that results in the substantial changes of political values, forms of political participation. On post-soviet space, in particular in Ukraine, researches of political socialization actualized, foremost, in her wide sense, id est as the process, sent to forming of political-ideological identity and mastering of values that determine attitude of individual toward the existent political system, becoming of internalss of personality as subject of political life.

Keywords: political socialization, political-ideological identity, political education.

У перехідних суспільствах, до яких належить і українське, проблема політичної соціалізації актуалізується внаслідок трансформаційних процесів, що відбуваються в цих суспільствах. Дослідницький інтерес до цієї проблеми пов'язаний передусім з аналізом особливостей формування нових політичних

ідентичностей, ставлення до нової соціальної системи, засвоєння нових цінностей в умовах кризових соціальних явищ як на рівні окремої країни, так і на глобальному рівні, а також з актуалізацією проблеми формування якостей особистості як суб'єкта політичного життя.

Дослідження політичної соціалізації молоді, передбачає її розгляд не тільки як об'єкту впливу різноманітних інституціональних та ситуативних чинників, але й як суб'єкту, що бере активну участь у продукуванні політичних цінностей, зумовлених тією чи іншою політичною позицією.

Особливу роль у розвитку теорії політичної соціалізації відіграла переінтерпретація та аналіз праць та ідей таких дослідників, як З. Фрейд, Ж. Піаже, Дж. Мід, Ч. Кулі, Д. Істон, Е. Фромм, Г. Алмонд, С. Верба, Т. Парсонс та інші.

Важливим при дослідженні політичної соціалізації є аналіз співвідношення політичної соціалізації та політичного виховання. На нашу думку, поняття «політична соціалізація» є більш широким, оскільки ним позначаються як спонтанні процеси, так і цілеспрямований вплив на формування політичних характеристик особистості, тобто політичне виховання.

Аналізуючи співвідношення політичної соціалізації та політичного виховання, політичні психологи (Ж. Піаже, А. Вейл, Г. Яхода, Р. Конел) підкреслюють, що природні процеси дозрівання політичної свідомості у відповідності до стадій розвитку дитини та підлітка сповільнюються або прискорюються під впливом політичної системи, її інститутів, різних агентів політичної соціалізації [1, с. 74]. Політичне виховання на відміну від стихійної складової процесу соціалізації завжди має певну спрямованість і націлено на конкретний результат. Цьому сприяють шкільні підручники та система рекрутування та виховання самих вчителів, засоби масової інформації та спеціальні державні програми. В тих випадках, коли система зацікавлена в мобілізації нових поколінь на політичну участь, образ політичної системи складається в політичній свідомості молоді більш адекватним. Але в тих випадках, коли система намагається іммобілізувати частину населення, виключити її з активної дії, вона включає такі фактори, які або сповільнюють дозрівання, або спотворюють сприйняття політики в напрямку, вигідному офіційній політиці. Відомо чимало випадків, коли плодами такого політичного виховання стають національні та расові конфлікти, відчуження від політики, тощо.

У політичній ситуації пострадянських країн, у тому числі України, говорити про систему політичного виховання в демократичних традиціях поки що не видається можливим. По-перше, немає ще розробленої та адаптованої для дітей системи нових політичних цінностей. По-друге, вчителі стоять перед необхідністю бути ретрансляторами цінностей, які вони можуть не розділяти, оскільки вони виховані у старій системі політичних координат.

Кризовий стан пострадянських суспільств зумовлює дослідницькі пріоритети при вивченні політичної соціалізації, які суттєво відрізняються від тих, що застосовуються у країнах зі стабільними плюралістичними партійними системами (США, Німеччина та інші західноєвропейські держави). Там

класичним напрямком вивчення політичної соціалізації стало з'ясування ідеологічних установок і партійно-ідеологічних уподобань людей.

В епоху змін, а саме таку епоху переживає сьогодні Україна, як і інші пострадянські країни, проблематичним видається висунування на перший план аналізу партійно-політичних установок, адже партійне будівництво на пострадянському просторі ще далеке до свого завершення. Найбільш специфічні для пострадянських держав проблеми політичної соціалізації – це особливості формування нових політико-ідеологічних ідентифікацій, певних політичних цінностей в умовах кризи суспільства і наростання процесів глобалізації, формування ставлення до нової суспільної системи тощо. Всі ці феномени привертають велику увагу європейських і американських фахівців. Це пов'язано з тим, що у 1990-ті роки зміни, що відбулися у світі, втягнули у свій вихор і країни Заходу, які нещодавно здавались взірцем стабільності. Зауваимо, що у суспільствах із значним соціальним розшаруванням, де соціальні інтереси мають суперечливий характер, а політичні рішення по-різному відбиваються на житті різних соціальних груп, соціалізація завжди має високу політизованість. Особливість політичної соціалізації у пострадянських країнах полягає в тому, що тут політична підсистема ще не цілком сформувалась і політична соціалізація не зводиться до набуття специфічних орієнтацій і поведінкових навичок, властивих рольовому набору розвинутої плюралістичної політичної системи.

Радянське і пострадянське політичне життя легше описати за допомогою моністичних уявлень, тим більше що суспільство в СРСР було надмірно політизованим вже в силу змісту радянської ідентичності, яка політично протиставлялася Заходу. Звідси випливає, що соціалізація радянської людини в силу політизованості суспільства була по суті цілком політичною соціалізацією в самому широкому сенсі цього поняття.

В сучасному українському суспільстві інтенсивний процес формування політики, у відносно автономній суспільній підсистемі, у якій колишні радянські політичні ролі змінилися докорінно (роль виборця, члена партії, учасника політичного руху). Це означає перехід до політичної соціалізації у вузькому сенсі, тобто до засвоєння нових політичних ролей поряд з появою деполітизованих сфер громадського життя.

На думку російського дослідника політичної соціалізації М. Головіна, у суспільствах, що трансформуються, процес політичної соціалізації має свої особливості, пов'язані, по-перше, з несформованістю власне політичної сфери як автономної; по-друге, з перевизначенням ролі різноманітних соціальних інститутів у політичній соціалізації; по-третє, з активізацією різноманітних ситуативних чинників, вплив яких на формування політичних поглядів важко передбачити. Отже, політична соціалізація у пострадянських суспільствах не зводиться до формування специфічних орієнтацій і поведінкових навичок, властивих рольовому набору розвинутої плюралістичної політичної системи. Через несформованість подібних орієнтацій у суспільствах, що

трансформуються, пріоритетними є питання дослідження політичної ідентифікації, політичних орієнтацій і політичних цінностей громадян.

На цьому робить акцент і українська дослідниця В. Кутирьова, яка при аналізі політичних орієнтацій української студентської молоді пропонує використовувати системно-ціннісний підхід, визначаючи політичні орієнтації, з одного боку, як важливу складову політичної культури як системного утворення, а з іншого, – як результат актуалізації термінальних (в тому числі політичних) й інструментальних цінностей особистості або групи [2, с. 15].

Отже, на пострадянському просторі, зокрема в українському суспільстві, актуальним та обґрунтованим є дослідження політичної соціалізації у широкому сенсі цього поняття, тобто як формування політико-ідеологічних ідентифікацій і засвоєння базових цінностей, що визначають принципове ставлення до існуючої політичної системи, становлення якостей особистості, важливих для політичного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головин Н. А. Теоретико-методологические основы исследования политической социализации / Н. А. Головин – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 288 с.

2. Кутирьова В. І. Політичні орієнтації пострадянського студентства: динаміка та факторна обумовленість : автореф. дис. канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / В. І. Кутирьова. – Х., 2007. – 20 с.

УДК 316.477

БАЙДАК Т. М.

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАР'ЄРИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

Сьогодні сучасна людина має можливість вибору каналів просування як у професійної, так і соціальної структурах, що сприяє формуванню різноманітних моделей кар'єри. Реалізація конкретної кар'єри на практиці будується на базі певної моделі. В сучасній науковій літературі можна виділити дві групи таких моделей: традиційні та сучасні.

Ключові слова: кар'єра, традиційна модель кар'єри, сучасна модель кар'єри, поліваріантна кар'єра.

Сегодня современный человек имеет возможность выбора каналов продвижения как в профессиональной, так и социальной структурах, что способствует формированию различных моделей карьеры. Реализация конкретной карьеры на практике строится на базе определенной модели. В современной научной литературе можно выделить две группы таких моделей: традиционные и современные.

Ключевые слова: карьера, традиционная модель карьеры, современная модель карьеры, поливариантная карьера.

Today, modern man has a choice of channels promoting both professional and social structure that promotes different models of career. Implementation of specific careers in practice is based on a certain model. In modern scientific literature can be divided into two groups of models: traditional and modern.

Keywords: career, traditional career model, modern career model, multivariate career.

Суперечливі та складні соціальні процеси, які відбуваються в нашій країні, об'єктивні тенденції підвищення ролі управління людськими ресурсами, необхідність створення можливостей для розкриття професійного і особистісного потенціалу працівників ставлять кар'єру людини в центр уваги соціологічної науки. В різні історичні періоди в поняття кар'єри вкладався різний зміст. До сих пір не існує однієї чітко визначеної дефініції кар'єри, більш того останнім часом, це поняття зазнало значних змін.

В літературі представлені різні підходи до визначення поняття «кар'єра». Проблемі пов'язаної з розумінням, здійсненням, розвитком і плануванням кар'єри присвятили свої роботи зарубіжні автори М. Артур, Д. Хол, В. Кузокреа, В. Майрхофер, К. МакДеніелз, Л. Хансен, Н. Джисберс, І. Мур, Д. Сьюпер, Е. Шейн, Ф. Марвіс, Д. Браун, К. Чен, В. Паттон, М. МакМагон та ін. Серед вітчизняних авторів можна виділити Н. Альшевську, В. С. Біскуп, Н. В. Шевченко, В. В. Овсянікову та ін. Незважаючи на велику кількість робіт присвячених феномену кар'єри досить залишається відкритим питання виділення її важливих характеристик, недостатньо проаналізовані фактори, які впливають на кар'єрний процес.

Мета публікації – описати відмінності визначення кар'єри як соціального феномену в традиційних та сучасних моделях кар'єри.

В сучасних умовах свобідного вибору людиною свого шляху просування у соціальному просторі, а також в умовах незалежного самовизначення особистості та її самореалізації питання кар'єри набуває все більшого значення. Сьогодні сучасна людина має можливість вибору каналів просування як у професійної, так і соціальної структурах, що сприяє формуванню різноманітних моделей кар'єри. Реалізація конкретної кар'єри на практиці будується на базі певної моделі. В сучасній науковій літературі можна виділити дві групи таких моделей: традиційні та сучасні.

Традиційні моделі засновані на тому, що кар'єра – це лінійно-послідовне просування людини від нижчих до вищих посадових позицій в організаційній ієрархії, що містить прогнозовану серію цілком визначених, фіксованих стадій. Термін «кар'єра» відноситься до сфери трудової зайнятості, насамперед, до роботи, що виконується в рамках формальних організацій. Для успішного здійснення кар'єри працівникові протягом усього періоду його трудової активності цілком достатньо розвитку якогось одного або кількох конкретних умінь і навичок. Кар'єра визначається як «послідовність робіт, організованих в ієрархії престижності, згідно з якою індивіди рухаються в організованому, більш або менш передбачуваному порядку. Наслідком цього є те, що кар'єра інституалізована і відтворюється в рамках певної соціальної структури. Головна домінанта цієї моделі – «одне життя – одна кар'єра». Кар'єрний розвиток зв'язується з послідовним зростанням «відповідальності, статусу і влади» [1], які накопичуються індивідом у міру його просування сходами організаційної ієрархії. Кар'єра – це результат, усвідомленої позиції і поведінки людини у сфері трудової діяльності, який пов'язаний з посадовим або професійним ростом [2]. У організаційному аспекті кар'єра розглядається в

якості різних векторів розвитку та просування працівника в трудовій організації. Вектори характеризують кар'єрне пространство та вказують напрям професійного розвитку: посадовий вектор утворюється посадовими сходами, професійний – кваліфікаційними розрядами, статусний – статусними рангами, монетарний – рівнем виногароди. У особистостісному аспекти кар'єра це індивідуально усвідомлена позиція і поведінка у контексті трудового досвіду на протязі професійної діяльності людини [3]. Можна сказати, що традиційна модель кар'єри це однофакторна модель, тому, що на кар'єру впливає тільки трудове або професійне середовище.

Сучасні моделі кар'єри базується на тім, що кар'єра – це складний та динамічний процес, який включає в себе піки, спади, тимчасове повернення на попередній рівень, і зміну одного виду діяльності іншим. Новий погляд на специфіку посадового і професійного кар'єрного просування працівників фокусується на професійній кар'єрі як на динамічному проходженні багатьох кар'єрних циклів, кожен з яких складається, у свою чергу, з ряду міні-стадій професійного становлення та розвитку (входження-освоєння-досягнення майстерності – вихід) і чергується з короткими, але інтенсивними періодами перенавчання. При цьому працівник може розвивати і вдосконалювати свої професійні вміння та навички в декількох сферах діяльності. У поліваріативній кар'єрі від працівників, що претендують на успішне професійне просування, потрібно, перш за все, володіння не конкретним обмеженим набором навичок і вмінь, а свого роду метавміннями, до найважливіших з яких відносяться здатність швидко адаптуватися до часто мінливих умов організаційної сфери і ефективно самонавчатися [4]. Американський фахівець з управління Майкл Драйвер виокремлює такі види кар'єри:

1. Лінійна кар'єра. Людина із самого початку трудової діяльності обирає певну галузь і наполегливо, крок за кроком протягом усього життя піднімається кар'єрними сходами.

2. Стабільна кар'єра. Людина, ще в молодості обирає сферу своєї діяльності й до кінця трудового життя залишається в ній. Він підвищує свою майстерність, але не прагне просування ієрархічною драбиною.

3. Спіральна кар'єра. Така кар'єра характерна для людей, які з ентузіазмом працюють 5-7 років, а відтак втрачають інтерес до виконуваної роботи, переходять на іншу й все починають спочатку.

4. Короткочасна кар'єра. Людина часто змінює одну роботу на іншу. Випадково й тимчасово досягає незначних підвищень.

5. Платоподібна кар'єра. Якщо людина успішно справляється зі своїми обов'язками, її вважають гідною підвищення. Однак після кількох підвищень вона досягає рівня, що є межею її компетентності. На цьому рівні вона залишається до виходу на пенсію.

6. Кар'єра, що знижується (низхідна). Людина успішно починає свою професійну діяльність і кілька разів іде на підвищення. Однак через непередбачувані обставини (хвороба, зловживання алкоголем тощо) знижується якісний рівень її працездатності, що спричиняє повернення до найнижчого рівня кар'єри [5].

М. Артур, Д. Хол запропонували трактувати кар'єру значно ширше, ніж вертикальна мобільність. Кар'єра, стверджують вони, може бути пов'язана як з підвищенням, так і з пониженням (або втратою) доходу, як з вертикальною, так і з латеральною мобільністю, як із зайнятістю в рамках однієї організації, так і з переходом в іншу компанію або ж, роботою в умовах вільного найму. Сутнісний зміст кар'єри полягає, передусім, у підтримці працівником своєї здатності мати роботу і виражається в розвитку індивідами своїх здібностей, що передбачає вміння швидко знаходити їм застосування відповідно до вимог мінливої середовища [6].

Сучасний погляд на кар'єру передбачає, що у процесі планування та розвитку кар'єрного просування спеціалістів перевага віддається їх особистісним якостям перед професійною підготовкою, пов'язаною з оволодінням технікою та технологіями. Працівник у сучасних кар'єрних моделях (наприклад, модель Д. Холла та Ф. Марвіса) – це частина піраміди росту компанії. Основу піраміди росту складають високоефективні люди. Їх особистісне зростання веде до зростання компанії, а зростання компанії веде до росту особистості, тому кар'єра в даному випадку – це розвиток людей на благо компанії. Кар'єра кожної людини, на думку Д. Холла і Ф. Мірвіс, так само унікальна і неповторна, як і відбитки його пальців. Здатність «зробити» поліваріативну кар'єру більше у тих працівників, які здатні оперативно перенавчатися у відповідь на зміну навколишнього середовища [6].

Сучасні моделі виходять з того, що кар'єра – це процес, керований не тільки організацією, але і самою людиною, а напрямок професійної кар'єри може час від часу змінюватися відповідно до динаміки ціннісно-мотиваційних характеристик особистості. Розвиток кар'єри постає не як вертикальне переміщення співробітника усередині організації, а як усвідомлений вибір їм напряму просування в професії, що відповідає його цінностям і як процес реалізації людиною своєї «Я-концепції». Процес управління кар'єрою «зсередини» включає в себе наступні складові:

- 1) визначення своїх внутрішніх ресурсів і сильних сторін своєї особистості;
- 2) розгляд альтернатив свого професійного руху; оцінка і корекція цих альтернатив;
- 3) вибір альтернативи, прийняття рішення і вироблення конкретних кроків по реалізації наміченого професійного шляху [7].

В сучасному розумінні зміст, характер, спрямованість і інтенсивність кар'єри змінюються під впливом багатьох факторів: політичних, економічних, технологічних, демографічних, особистісних та інших.

Таким чином, змістовне наповнення терміну «кар'єра» у традиційному і сучасному розумінні різне. Сучасне розширене розуміння кар'єри дозволяє охопити набагато більше аспектів життєдіяльності сучасної людини ніж традиційне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hall D.T., Marvis P.H. The new career contact developing the whole person at midlife and beyond / D.T. Hall, P.H. Marvis // Journal of Vocational Behavior. 1995. Vol. 35.
2. Управление персоналом. Планирование карьеры / под ред. проф. Т.Ю. Базарова, Б.Л. Еремина. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ, 2002. – 560 с.
3. Митюнина С. Модели профессиональной карьеры личности [Электронный ресурс] / С. Митюнина – Режим доступа: <http://www.unn.ru/pages/disser/103.pdf>.
4. Соколова А. Профессиональная карьера и подходы к её исследованию отечественными и зарубежными авторами [Электронный ресурс] / А. Соколова Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article>
5. Овсяннікова В.В. Особливості професійної кар'єри особистості [Електронний ресурс] / В.В. Овсяннікова Режим доступа: <http://irbis-nbuv.gov.ua>
6. Мирвис Ф., Аяс К., Рот Дж. В пустыню и обратно: история самого грандиозного корпоративного тренинга / Мирвис Филип, Аяс Карен, Рот Джордж; Пер. с англ. – М. : Альпина, – 320 с.
7. Попов А. В., Дахно Е. В. Особенности управления развитием карьеры государственных служащих [Электронный ресурс] / А. В. Попов, Е. В. Дахно – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article>

УДК 316.774:327

БЕЗКОРОВАЙНА М. М.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

На сучасному етапі доступ до інформації абсолютно відкритий. За допомогою мережі Інтернет можна знайти будь-яку інформацію на різну тематику. Також важливе місце в отриманні людиною інформації посідають видання. Вони бувають різні і за напрямком, і за читацькою аудиторією. Сучасні технології дозволяють видавати видання не тільки на паперових носіях, а й у всесвітній мережі Інтернет, що може суттєво спотворити зміст інформації яка надходить, а також вільний доступ до неї. Інформаційно-аналітична діяльність провідних країн світу є розвинутою у збиранні, переробці і подачі інформації таким чином випереджаючи менш розвинуті країни на багато позицій вперед.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, прийняття рішень, ІКТ, електронна Європа, ЄС.

На современном этапе доступ к информации абсолютно открыт. С помощью сети Интернет можно найти любую информацию на различную тематику. Также важное место в получении человеком информации занимают издания. Они бывают разные и по направлению, и по читательской аудитории. Современные технологии позволяют выдавать издания не только на бумажных носителях, но и во всемирной сети Интернет, может существенно исказить смысл информации которая поступающей, а также свободный доступ к ней. Информационно-аналитическая деятельность ведущих стран мира является

развитой в сборе, переработке и подачи информации таким образом опережая менее развитые страны на многие позиции вперед.

***Ключевые слова:** информационно-аналитическая деятельность, принятия решений, ИКТ, электронная Европа, ЕС.*

At present access to information is absolutely open. With the Internet you can find any information on different subjects. Also important in getting information man occupied publication. They are different and direction, and readership. Modern technologies allow to issue publication not only on paper but also in the Internet, which can significantly distort the content coming, and free access to it. Information-analytical work leading countries are developed in the collection, processing and presenting information so ahead of less developed countries for many positions forward.

***Keywords:** information-analytical work, decision making, ICT, e-Europe, EU.*

Інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень [6, с. 242].

Прийняття рішень – це науковий напрям, завданням якого є синтез раціональних схем вибору альтернатив і оцінювання їх якостей. Завдання його в тому, щоб із багатьох конкуруючих стратегій рішення деякої проблеми, на основі аналізу умов і наслідків її реалізації вибрати кращу (оптимальну). Істотним доповненням до останньої фрази є те, що під умовами розуміється не деяка картина «на сьогодні», що застигла, але і ті умови, які можуть скластися за час реалізації стратегії [7].

На сьогодні інформаційно-аналітична діяльність зосереджена на діяльності у сфері досліджень і технологічного розвитку ІКТ за допомогою яких можна маніпулювати суспільством.

Європейська комісія започаткувала нову політичну ініціативу щодо прискорення перетворення Європи на інформаційне суспільство «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх», пріоритетними цілями якої стало забезпечити інформаційне суспільство для усіх європейців.

Були визначені три головні напрямки дій:

- дешевший, швидший та безпечний Інтернет: Інтернет доступний для всіх не залежно від соціального рівня; безпечні мережі і смарт-мартки;
- інвестування в людей і навички: збільшення винаходів, що стимулюватимуть до використання інтернету;
- уряд он-лайн: електронний доступ до суспільних послуг; європейський цифровий вміст для глобальних мереж. [3, 5].

Діяльність ЄС в галузі інформації та комунікації реалізуються через основні органи і спеціалізовані структури організації. Рада Європи та ЄС визначили основні положення і принципи для побудови інформаційного суспільства в Європі:

- створення об'єднаної системи комп'ютерних мереж для вільного обігу інформації;
- стимулювання соціального та суспільного розвитку європейських країн;

- впровадження концепції інформаційної економіки, розвиток глобального ринку інформаційних послуг та електронної торгівлі;
- захист основних прав і свобод людини та засобів масової комунікації;
- дослідження проблем негативного впливу нових ІКТ на соціальний захист і трудові права населення Європи; дотримання культурної самобутності та ідентичності нації;
- захист прав інформаційної власності в європейському інформаційному просторі [4].

ЄС розвиває програми наукових досліджень в галузі ІТ у різних контекстах за стратегічними напрямками європейського розвитку на основі інтелектуального потенціалу і об'єднання інформаційних ресурсів. Основними є Рамкові програми 1984–2003 рр. і на період до 2025 р., реалізація яких здійснюється через численні проекти ЄС [2].

Перша Рамкова програма (1984–87 рр.) «Стратегія дослідницької діяльності, розвиток технологій і їх вплив на процеси європейської інтеграції» – включала розвиток інфраструктури для надання інформаційних послуг в режимі он-лайн; створення джерел спеціалізованої електронної інформації, метою яких є стимулювання конкурентоспроможності європейських компаній у сфері інформаційних послуг.

Друга Рамкова програма (1987–91 рр.) «Ринкова політика та інформаційні технології» передбачала розвиток європейського ринку електронних інформаційних служб, мета якого залучення малого і середнього підприємництва до інформаційного сектору економіки та сприяння поширенню інформаційних послуг у суспільних сферах, таких як туризм, транспорт, медицина, освіта, муніципальне врядування.

Третя Рамкова програма (1990–1994 рр.) передбачала вдосконалення стратегій наукових досліджень в галузі.

Четверта Рамкова програма (1994–1998 рр.) – розвиток технологічних досліджень, координація діяльності в інформаційній сфері, допомога та обмін ноу-хау з країнами Центральної і Східної Європи, включає стратегічні проекти ЄС і спрямована на розвиток інфраструктури комунікацій, нових комунікаційних технологій, застосування наукових досліджень у галузі комунікацій в економічній сфері для підвищення конкурентоспроможності ЄС.

П'ята Рамкова програма (1998–2002 рр.) передбачала створення європейської інформаційної супермагістралі та реалізувалася через проект TEN-Telecom, основними напрямками якого є впровадження і розвиток діяльності суспільства на основі телекомунікаційних мереж; зв'язок технологій з комерцією у глобальних мережах; розвиток дистанційної освіти; управління виробничими процесами і залучення європейських країн до глобального комунікаційного співробітництва.

Шоста Рамкова програма (2003–2007) і на перспективу до 2025 р. відзначається революційним змістом і має мету об'єднання європейських інтелектуальних ресурсів, застосування наукового потенціалу Європи для реалізації програми становлення інформаційного суспільства і забезпечення

лідерства у світовій конкуренції. Основним напрямом наукових досліджень визначено створення єдиного європейського наукового простору.

Сьома Рамкова програма є інноваційна за змістом ЄС (2007–2013 рр.) «Інформаційно-комунікаційні технології, якою передбачено підвищення конкурентоздатності європейської інформаційної індустрії. Програма забезпечує європейську науково-технічну базу, трансформацію ІКТ для всіх сфер життєдіяльності європейської спільноти та стимулює інноваційний розвиток інформаційного суспільства. Основні напрями розвитку ІКТ викладені у програмі стосуються технологічних основ ІКТ, прикладних досліджень, трансдисциплінарного наукового співробітництва та міжнародної співпраці [1].

Як свідчить світовий досвід, кожна країна йде до інформаційного суспільства своїм шляхом, який визначають сформовані політичні, соціально-економічні і культурні умови. Багато з розвинених країн і країн, що розвиваються, повною мірою усвідомили величезні переваги, пов'язані з розвитком і поширенням останніх.

На сьогодні все більше розвивають свою діяльність такі, які стосуються інформаційно-комунікаційних технологій. Все більше людей прагнуть отримати інформацію не виходячи з дому і готові платити за це великі гроші. Бо як сказав Уїнстон Черчіль – «Хто володіє інформацією, той володіє світом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. / В. М. Варенко. – К. : Університет «Україна», 2014. – 417 с.
2. Ковальчук Т. Т. Сучасний інформаційний ринок. – К. : Знання, 2011. – 255 с.
3. Конотопов П.Ю. Аналитика : методология, технология и организация информационно-аналитической работы / П. Ю. Конотопов, Ю. В. Курносков. – М. : РУСАКИ, 2004. – 512 с.
4. Косинський В. І. Сучасні інформаційні технології: навч. посіб. / В.І. Косинський, О.Ф. Швець. – К. : Знання, 2011. – 318 с.
5. Окинавская хартия глобального информационного общества.(Окинава, 22 июля 2000 года). Законодавство України, документ 998_163. (Okinawa Charter on Global Information Society. Okinawa, July 22, 2000).
6. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин. Навч. посібник. – К. : Кондор, 2008. – 356 с.
7. Палеха Ю.І. Іміджологія. Навч. посібник. – К. : Вид-во Європейського університету, 2005. – 324 с.

БІРЮКОВА М. В.

АПГРЕЙД ПОНЯТТЯ «РЕГІОН»: ПОШУК СОЦІОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ

У тезах розвинено сутність соціологічних поглядів на визначення регіону. Сучасні виміри регіону пов'язано з праксиологічними засадами соціології. Показано, що регіон стає полем нарощування соціального та людського капіталу й середовищем розвитку соціальних взаємозв'язків.

Ключові слова: *регіон, праксиологія, поле, апгрейд, соціальний капітал.*

В тезисах получили развитие социологические взгляды на определение региона. Современные измерения региона связаны с праксиологическими позициями социологии. Показано, что регион становится полем наращивания социального и человеческого капитала и средой развития социальных взаимосвязей.

Ключевые слова: *регион, праксиология, поле, апгрейд, социальный капитал.*

In the theses sociological looks got development to determination of region. The modern measuring of region is related to praxiology positions of sociology. It is shown that a region becomes the field of increase of social and human capital and environment of development of social intercommunications.

Keywords: *region, praxiology, field, upgrading, social capital.*

На сьогодні часто визначається, що сучасний світ переживає системну трансформацію, що розгортається одночасно в багатьох вимірах (економічному, політичному, геополітичному, технологічному, соціальному і культурному). Цю трансформацію зв'язують з інтенсифікацією у кінці ХХ століття процесів глобалізації. Відповідно піддається корінному переосмисленню та трансформації пануюча суспільно-політична модель розвитку суспільства, технології його управління. Сучасна концепція створення та реалізації різноманітних соціальних практик передбачає урахування контекстності середовища, яку і називатимемо – регіоном.

Ще одна фундаментальна позиція відносно продуктивності розгляду регіону як середовища реалізації соціальної й соціологічної діяльності пов'язана з тим, що регіон стає суб'єктом багатьох інтеграційних процесів [2, с. 3]. Зміни в соціальних процесах потребують переосмислення багатьох феноменів сучасності, серед яких особливе місце займає регіон.

Регіон як особливий об'єкт аналізу традиційно вивчається у рамках економіки. Регіональні особливості територій з економічної точки зору і підходи до управління регіональною економікою досить глибоко представлені в роботах В. Беседіна, А. Ємельянова, І. Ільїна, Є. Клименка, Л. Козлова, Т. Морозової. Сьогодні компаративний аналіз розвитку процесів регіоналізації в різних країнах комплексно і масштабно розглянуто в працях Д. Гарнера, В. Гельбраса, О. Грицяя, С. Максименка, що дозволяє розвивати уявлення про регіони не лише як про економічний конструкт.

Особливе місце в сучасній соціології регіонів займають питання, що пов'язані з наступними аспектами :

- здійснення внутрішньорегіонального управління, системного аналізу

готовності територіальних співтовариств до самоврядування. Ці проблеми відбиті в роботах таких російських і українських учених, як А. Агапонов, Н. Данакін, Л. Дятченко, А. Мальцев, С. Кропельницька;

- поглиблення процесів регіоналізації, розвиток системоутворюючих чинників регіону і формування структур громадянського суспільства (В. Ачкасова, В. Чекмарев, П. Щедровицький);

- придбання соціальної суб'єктності регіональними спільнотами (М. Гонопольский, Г. Цветкова).

Мета роботи – визначити сучасний контекст поняття «регіон», що базується на праксиологічних засадах.

Ми, використовуючи праксиологічні засади сучасної соціології [1], наполягаємо, на тому, сучасний регіон – це середовище або поле, що вибирає в себе певний соціальний простір, характеризується рядом специфічних якостей, серед яких в першу чергу ми виділяємо такі,:

- дисипативність (заохочення самоорганізації та соціального партнерства),
- інтегрованість (взаємодія підсистемних елементів регіону призводить до появи нових якостей регіональної системи);

- відкритість (можливість вільних взаємодій з іншими регіонами і територіальними утвореннями при деякій замкнутості внутрішньорегіональних стосунків);

- самоврядування (форма реалізації територіальних інтересів регіону і джерело самоорганізації усєї регіональної системи);

- комунікативність (визначає ефективність регіонального управління);
- нарощування соціального капіталу (визначає і відбиває рівень потенціалу, ресурсів і практик регіону, що реалізуються);
- розвиток і укрупнення внутрішньорегіональних соціальних мереж.

Внаслідок зазначених якостей у регіоні як у відкритому складному рухливому соціальному середовищі відбуваються наступні процеси:

- відтворюються економічні, соціальні, політичні, ідеологічні, демографічні, етнічні, екологічні та інші стосунки;

- реалізуються різноманітні внутрісистемні зв'язки, формуються стійкі соціальні мережі;

- ініціюється і підтримується високий рівень інтенсивності обміну інформацією, енергією, комунікацією;

- простежуються спадковість (ідентичне відтворення), особливості формування, розвитку і функціонування, а також мінливість, мутації;

- розвиваються паралельно дискретність, атомарність, суверенність; а також стійкість і стабільність.

Також, відтворюючи праксиологічні засади соціологічного теоретизування, ми фіксуємо, що системообразуючою метою регіону виступає необхідність створення і гармонізації особливого середовища, що сприяє формуванню стійких соціальних мереж і розвитку середовища відтворюючих переваг регіону, має високий рівень людського і соціального капіталу,

функціонує на принципах соціального партнерства; що заохочує самоорганізуючі начала в її розвитку та ін.

Досягнення мети функціонування регіону можливо за наступних умов:

- по-перше, наявність певних напрямів розвитку суспільства, усвідомлення перспектив соціальних перетворень, пріоритетних цілей розвитку суспільства і засобів їх досягнення;

- по-друге, інтеграція внутрішніх елементів регіону, які забезпечують його унікальність, його можливість задовольняти потреби усіх соціальних партнерів, і відповідність регіону елементам цілісності вищого порядку – соціального оточення, підсистемою якого вона є;

- по-третє, управління розвитком регіону з урахуванням стратегічних пріоритетів розвитку суспільства, відповідність напрямів розвитку такого середовища потребам суспільства, його прогнозованому майбутньому; відповідність темпів регіональних реформ динаміці суспільних змін.

Використання подібного підходу до вивчення регіону також пов'язане з визначенням його основних функцій. У нашому дослідженні функція регіону розглядається як його здатність впливати на окремі сфери і суспільство в цілому, як його роль в суспільстві, у виконанні якої проявляються, з одного боку, властивості, якості регіону, міра його досконалості, відповідності певним характеристикам суспільства, а з іншої – особливості впливу суспільства, соціального оточення регіону.

При усьому різноманітті методологічних позицій зарубіжних і вітчизняних учених і великій кількості визначень змісту функцій регіону в працях класиків соціології та сучасних дослідників чітко виділяються два основні підходи до виявлення ролі регіону:

- соціально орієнтований, відповідно до якого регіон розуміється, передусім, як інструмент держави, використовуваний для формування певного соціального замовлення;

- середовище відтворювальний, при якому домінує погляд на регіон як на середовище забезпечення можливостей для самореалізації особистості та інших соціальних суб'єктів.

До соціальних функцій регіону, як правило, відносять такі: соціально-економічну, соціально-політичну (що забезпечує соціальний контроль, соціальну мобільність, стійкість розвитку суспільства і його підпорядкованість до загальноцивілізаційних процесів); функцію розвитку духовного життя суспільства (розвиток культури, трансляція духовної спадщини); функцію соціального захисту; урбаністичну, демографічну; екологічну; управління та ін.

Ми, згідно названої вище мети регіону, серед його засадничих функцій відокремлюємо функцію відтворювання середовища. Ця функція тісно переплітається з поняттям структурації (structuration), яку ввів до соціологічного дискурсу Е. Гідденс, що означає взаємну залежність людської діяльності і соціальної структури [Цит. за 3]. Регіон, будучи комплексним по суті, тобто маючи в наявності багато галузей і виробництв, що певним чином пов'язані між собою, не володіє, як правило, гармонійною структурою. Багато

регіонів вузько спеціалізовано на тих або інших сферах діяльності. В той же час під середовище відтворювання розумітимемо процес організації гармонійно організованого поля.

Ще однією з найважливіших функцій регіону є відтворення і нарощування соціального і людського капіталу, інтелектуального потенціалу суспільства, в якому провідна роль належить освіті. Саме це надає нам право наголошувати, що в регіоні реалізується феномен синергетичної діяльності соціальних співтовариств, тобто в ньому концентрується енергія потреб, мотивів, інтересів, цінностей, яка спонукає індивідів до загальної діяльності, узгоджується, інтегрується, синтезується.

Таким чином, проаналізувавши сучасні підходи до дослідження регіону як соціального явища, було встановлено, що регіон – це складна соціальна система, яка має специфічні цілі розвитку і функціонування, структуру і завдання, недостатньо досліджена в соціологічній теорії.

Ми вважаємо, що у рамках прагматичної методології, регіон – це суб'єктно насичене поле реальних і проектних практик, що зумовлює специфіку процесів, які розгортаються, визначають структуру соціальних мереж акторів регіону і величину соціального й людського потенціалу та капіталу, сконцентрованого на цьому соціальному просторі. Отже, регіон стає полем взаємодії суспільства й особистості, його соціальний потенціал і капітал походять від соціуму, породжуються рівнем його зрілості, спрямовані на особистість і сприяють реалізації її сутнісних потреб (у самовираженні, саморозвитку, самоврядуванні, самоосвіті, самовихованні тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюкова М.В. У пошуках метозasad сучасної соціології, або стосовно прагматичного потенціалу української соціології / М. В. Бірюкова, В. І. Подшивалкіна // Соціологія: теорія методи, маркетинг. – 2013. – №3. – С. 110–125.
2. Семашко Л. Тетрасоциология: социальная гармония как ключевая универсальная ценность нового века. Резюме для 71 Сессии «Social Values in Global Age» 36-го World Congress, Пекин, Китай, 7–11 июля, 2004 – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.iis2003beijing.com.cn/en/AS/S71-8.htm>
3. Скорода Ю. Проектний менеджмент в контексті реалізації регіональних соціальних проектів в Україні специфіка та перспективи [Электронный ресурс] / Ю. Скорода – Режим доступа: <http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/6761>

ПОКАЗНИКИ УСПІШНОСТІ КАР'ЄРНОГО ПРОСУВАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Аналізується професійна та організаційна кар'єра викладачів вищих навчальних закладів. Підкреслюється, що особливістю кар'єри професорсько-викладацького складу є невіддільність професійної та внутрішньоорганізаційної кар'єри, причому провідну роль відіграє саме професійний ріст. Виділяються суб'єктивні та об'єктивні показники кар'єрного росту викладачів.

Ключові слова: кар'єра, професійна кар'єра, внутрішньоорганізаційна кар'єра, показники кар'єрного росту професорсько-викладацького складу.

Анализируется профессиональная и организационная карьера преподавателей высших учебных заведений. Подчеркивается, что особенностью карьеры профессорско-преподавательского состава является неотделимость профессиональной и внутриорганизационной карьеры, причем ведущую роль играет именно профессиональный рост. Выделяются субъективные и объективные показатели карьерного роста преподавателей.

Ключевые слова: карьера, профессиональная карьера, внутриорганизационная карьера, показатели карьерного роста профессорско-преподавательского состава.

The professional and organizational career of university professors are analyzed. It is emphasized that the feature of the university professors career is an integral professional development and organizational career. The leading role in this process is played by the professional growth. Distinguished subjective and objective measures of university professors career.

Keywords: career, professional career, intraorganizational career, indicators of university professors career advancement.

Кар'єра займає важливе місце в структурі потреб сучасної людини, надаючи тим самим вплив на її задоволеність працею і життям в цілому. Успішна кар'єра забезпечує людині матеріальне благополуччя, задоволення її вищих психологічних потреб, таких, як потреба в самореалізації, повазі і самоповазі, розвитку, успіху. Як показують дослідження Р. Берні, К. Левіна, А. Маслоу, Д. Рейнора, Х. Хекхаузена, професійна успішність – одна із значущих соціокультурних настанов особистості, критерій оцінки професійної діяльності [1].

Сьогодні нормальною є ситуація коли викладач бажає знайти перспективи службового зростання і можливості підвищення кваліфікації. Якщо це не відбувається, то мотивація поведінки викладача стає слабкою, людина працює не в повну силу, не прагне підвищувати кваліфікацію. Тому вимірювання успішності кар'єри професорсько-викладацького складу є обов'язковим елементом управління кар'єрою викладачів у вищому навчальному закладі. Це, в свою чергу, потребує визначення системи показників задля однозначного оцінювання та можливості порівнянні даних.

У сучасній соціологічній літературі аналізується розвиток особистості при реалізації й плануванні кар'єри (Б. Швальбе, Х. Швальбе, Л. Пітер,

В. Берг); стимули, мотиви й цілі кар'єри (Б. К. Рагінс, Е. Сандстром, Д. Г. Уинтер, Дж. Ван Манен, С. Р. Барли); індивідуальні відмінності як фактори розвитку професійної кар'єри (Дж. Л. Холланд, Д. Сьюпер, Е. Шейн).

Проблема просування науково-педагогічних кадрів в цілому знайшла своє відображення в роботах таких сучасних дослідників, як В.В. Балашова, А. А. Барзова, А. П. Беляєвої, В. В. Гвоздевої, А. А. Дорофєєва, В. А. Кан-Каліка, С. В. Коршунова, В. В. Краєвського, В.І. Кружалина, Г. В. Лагунова, В. С. Леднева, І. В. Малюгиної, Є. А. Маралової, Д. В. Пузанкова, І. А. Майбурова, С. М. Маркової, М. І. Махмугова, А. М. Новікова, С. А. Піввського, В. Г. Розумовського, С. Д. Резніка, Н. М. Розіної, Б. А. Сазонова, В. С. Сенашенко, М. Н. Стріханова, В. Д. Шадрікова, В. В. Юдіна та інші.

Проте, незважаючи на вже досягнуті результати, соціологічний аналіз процесу кар'єри у вищих навчальних закладах потребує подальшого розвитку. Зокрема, недостатньо розробленим залишається питання оцінки ходу кар'єри викладача ВНЗ. Тому метою даної роботи є виділення показників успішності кар'єрного просування професорсько-викладацького складу.

Кар'єра є об'єктом вивчення ряду наук: соціології, соціальної психології, психології, управлінських наук, економіки. З точки зору філософського знання поняття кар'єри розглядається динамічно, і визначається як процес, проходження, послідовність станів системи. З іншого боку, часто на перше місце виводиться поняття кар'єри, як просування в певній сфері діяльності. Друге значення слова кар'єра визначається як досягнення популярності, слави, вигоди. На третьому місці знаходиться таке пояснення кар'єри як позначення роду занять, професії [2].

Чітке визначення доцільності застосування поняття кар'єри як інструмента аналізу і опису процесів, що мають місце в сфері праці, її розподілу та соціальної організації вперше з'являється у роботах американського соціолога Е. Х'юза, автора монографії «Люди та їх робота» [3].

На сьогоднішній день поняття кар'єри в вітчизняній та зарубіжній літературі має велику кількість визначень. Їх різноманітність залежить від того, у ракурсі якої сфери суспільного життя розглядається дане поняття, в який період історичного розвитку суспільства та звичайно, який автор дав визначення.

З нашої точки зору найбільш оптимальним є розуміння кар'єри, як суб'єктивно усвідомлених власних суджень працівника про своє трудове майбутнє, очікувані шляхи самовираження і задоволення працею. Кар'єра – це поступове просування по службовій драбині, зміна навичок, здібностей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних з діяльністю працівника.

Кар'єру людини у трудовій сфері можна розглядати як в межах ринку праці в цілому (професійну), так і в межах конкретної організації (внутрішньоорганізаційну). Іноді до них додають галузеву кар'єру, якщо

відбувається переміщення між галузями і територіальну (міграція), якщо зміна робочого місця пов'язана зі зміною природно-географічного середовища [4].

Професійна кар'єра – це становлення працівника як професіонала, фахівця у своїй справі, що відбувається протягом усього його трудового життя. Професійна кар'єра може йти по лінії спеціалізації (поглиблення в одній, обраній на початку професійного шляху, сфері діяльності) та транспрофесіоналізації (оволодіння іншими сферами діяльності) [5].

Внутрішньоорганізаційна кар'єра реалізується за чотирма основними напрямками. Відповідно до цього виділяють наступні її види: вертикальна, горизонтальна, ступінчаста та центробіжна. Вертикальна кар'єра передбачає підйом з однієї сходинки структурної ієрархії на іншу. Відбувається підвищення в посаді, яке супроводжується зростанням оплати праці.

Горизонтальна кар'єра – вид кар'єри, який передбачає переміщення в іншу функціональну область, розширення й ускладнення завдань, що також може супроводжуватись збільшенням оплати праці.

Ступінчаста кар'єра поєднує елементи вертикальної та горизонтальної кар'єри. Вона зустрічається досить часто і може приймати як внутрішньоорганізаційні, так і міжорганізаційні форми.

Центробіжна (прихована) кар'єра – вид кар'єри найменш очевидний для оточуючих, що передбачає рух до ядра, керівництва організацією. Прихована кар'єра доступна обмеженому колу працівників. Її прикладом є запрошення працівника на недоступні іншим співробітникам зустрічі, наради як формального, так і неформального характеру, отримання доступу до неформальних джерел інформації, окремі, важливі доручення керівництва. Всі згадані види кар'єри притаманні і викладачам вищих навчальних закладів.

В цілому трудова кар'єра викладачів вищих навчальних закладів є поєднанням професійної та внутрішньоорганізаційної кар'єри. При цьому основну роль грає саме професійне вдосконалення, яке частково фіксується в формі присудження наукових ступенів та вчених звань. Причому переміщення на більш високі посади також пов'язано з досягненнями в науковій сфері. Ця особливість повинна враховуватись в процесі вимірювання успішності кар'єри науково-педагогічних працівників.

Загалом кар'єра викладача має зигзагоподібний вигляд. Її можна схематично представити наступним чином: перша посада – професійний розвиток та / або розширення й ускладнення посадових обов'язків – наступна посада – знову професійний розвиток та / або розширення й ускладнення функціональних обов'язків – наступна посада тощо. Причому на будь – якому етапі як в професійному, так і в організаційному плані висхідна кар'єра може завершитись, проте горизонтальна продовжуватись. Такий випадок також можна вважати успішною кар'єрою. Неуспішність має місце тоді, коли людина на просувається вперед ані в посадовому, ані в професійному плані.

Відповідно визначення міри успішності кар'єри викладачів повинно відбуватись на основі системи показників, яка б одночасно враховувала як професійні, так і організаційні досягнення.

У дослідженнях кар'єри домінує орієнтація на формально зафіксовані позиції. Хоч і признається, що кар'єра – це не тільки об'єктивні зміни в статусних і матеріальних показниках, але, як правило, організації більш менш жорстко «прив'язують» неформальні ознаки просування до відповідного статусу або посади. Це відбувається тому, що позиції структуровані в організації таким чином, що незалежно від того, чи прагне хто-небудь до більшої різноманітності, автономності, впливу на інших чи ні, він може досягти цього, тільки просуваючись уздовж статусної ієрархії.

Тому в якості основних показників кар'єрного зростання дослідниками найчастіше використовуються доход, влада, престиж. Кожна позиція кар'єри зазвичай інтерпретується як поєднання декількох змінних, наприклад, заробітної плати, професійного престижу, статусу організації, а в системі владних відносин – рівнів наявних і реально доступних статусів і заробітної плати.

На нашу думку для вимірювання кар'єрного росту, перш за все, треба виділяти об'єктивні та суб'єктивні показники. Об'єктивні найбільш доцільно використовувати задля оцінки організаційного аспекту кар'єри, а суб'єктивні, як професійного, так і організаційного. Суб'єктивна оцінка кар'єри, більш тонко уловлює і відбиває відмінності між позиціями і станами, у порівнянні з об'єктивною, характеристики робочого місця та його оснащеність (наявність власного столу, комп'ютеру, кабінету тощо).

До основних об'єктивних показників кар'єри, на нашу думку, відносяться: посада, рівень заробітної платні, наявність та рівень додаткових грошових виплат, кількість підлеглих.

З погляду конкретного працівника (суб'єктивні показники), сукупність ознак, розрізнення критеріїв оцінки власної й іншої позицій може складатися з таких компонентів, як місцезнаходження вищого навчального закладу (районне містечко, обласний центр, столиця); престижність вищого навчального закладу в суспільстві; ступінь автономності у визначенні часу і характеру виконання трудових функцій; доступ до важливої службової інформації або її отримання раніше за інших колег, які знаходяться на аналогічній посаді; можливість приймати управлінські рішення, або впливати на їх прийняття; характер і обсяг пільг, можливість не виконувати певні види робіт, які виконують рівні за посадою колеги; репутація серед колег, кількість людей, які звертаються за порадами чи допомогою; привілейована можливість присутності на важливих нарадах, зборах. Безсумнівно, що в процесі вимірювання кар'єри науково-педагогічних працівників важливим є комплексне застосування обох виділених груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яшина А. А. Профессиональная идентичность молодого преподавателя вуза: дисс. канд. психолог. наук: 19.00.05, 19.00.03. / Яшина Алина Александровна. – Волгоград, 2007. – 213 с.

2. Прохоров А. М. Большой энциклопедический словарь / А.М. Прохоров – М. : Норинт, 2004. – 1456 с.
3. Hughes Everett C. Men and their work / Everett C. Hughes. Glencoe, Ill, : Free Press, 1958. – 202 p.
4. Лукашевич Н. П. Социология труда. Учебное пособие / Н.П. Лукашевич. – К. : МАУП, 2001. – 320 с.
5. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу. Навчальний посібник / В. А. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 351 с.

УДК 316.8

БУРЕГА В. В.

НАРИС СОЦІОЛОГІЇ ДЕРЖАВИ

У тезах презентовано результати розробки первинних уявлень про «соціологію держави» як нову наукову дисципліну. Обґрунтовується саме рівень наукової дисципліни на відміну від існуючого та поширеного погляду на напрями соціологічних досліджень у форматі галузі соціологічної науки. Запропоноване бачення її об'єкту і предмету та дається авторське визначення поняття «соціологія держави».

Ключові слова: суспільство, держава, соціальний інститут, соціальна організація, соціологія держави.

В тезисах представлены результаты разработки первичных представлений о «социологии государства» как новой научной дисциплины. Обосновывается, именно уровень научной дисциплины, в отличие от существующего и распространенного взгляда на направления социологических исследований в формате отрасли социологической науки. Предложено видение ее объекта и предмета, а также дается авторское определение понятия «социология государства».

Ключевые слова: общество, государство, социальный институт, социальная организация, социология государства.

The theses represent the results of «State Sociology» primary concepts development as a new research discipline. Namely the level of the research discipline is substantiated, unlike the current and common thinking of sociological research line in the framework of social science field. The vision of its object and subject is proposed, as well as the author's definition of «State Sociology» is given.

Keywords: society, the state, social institution, social organization, state sociology.

Структура сучасної соціологічної науки, насамперед, тієї, що поширена на теренах колишнього СНД не включає наукової дисципліни, яка б була спеціально орієнтованою на дослідження проблеми держави, як соціальної реальності, факту суспільного життя. Сучасні соціологи – дослідники, нажаль, задовольнялися тим, що свого часу зробили М. Вебер, П. Бурдьє, Б. Кистяківський, П. Сорокін. Це призвело до того, що проблематика держави розглядалася скрізь призму дослідження влади та політики, що знайшло в працях вітчизняних дослідників – Головахи Є., Головатого М., Коваліско Н., Куценко О., Хижняк Л., Шаповал М. та закордонних – Амеліна В., Брауна П., Догана М., Пеллесі Д., Рассела Б. Філософії політики були присвячені наукові розвідки Андрущенко В. та Гаєвського Б. Також, держава знаходилася у полі

зору фахівців з політології – Бебика В., Михальченко М., Романова В., Рудика О., Скиби В. Окремий шар досліджень проблематики держави складають напрацювання у галузі державного управління – Валевського О., Малиновського В., Ребкала В., Тертички В. та інших.

Відсутність, власне вітчизняних соціологічних досліджень держави, насамперед, вітчизняних, які б мали своїм предметом саме державу, як структурний елемент системної соціальної взаємодії та взаємовідносин може слугувати обґрунтуванням *актуальності* спроби окреслити контури соціології держави, як наукової дисципліни.

Саме це дає можливість визнати *ступінь дослідженості такої наукової проблеми*, як такий що є незадовільним.

За таких обставин у якості *мети* даної роботи доцільно визначити спробу формулювання об'єкту та предмету соціології держави, визначення науково-теоретичних засад аналізу створення та практики функціонування сучасної держави, аналізу держави, як соціального інституту та соціальної організації в дефініціях соціологічної науки.

Основний зміст. Сучасна градація соціологічних знань, в рамках внутрішньо соціологічної матриці, за Добреньковим В. І. та Кравченко О. І. на соціологічну галузь (галузь соціології), наукову дисципліну та наукову школу стосовно соціологічного вивчення проблем, що пов'язуються з виникненням держави, скоріш за все, може розглядатися в якості певного формату сучасних соціологічних досліджень. На рівні сьогоденних уявлень це, насамперед, наукова галузь або наукова дисципліна [1, с. 59–64].

«Соціологія держави», як окрема та самостійна позиція відсутня у переліку наукових галузей, що презентовані відповідним рівнем та спрямованістю соціологічного знання. Близькою за змістом може бути визначена така наукова галузь, як «соціологія політики», що представлена у раніше вказаному переліку. Але виникає певне протиріччя. Складається враження, що порушується логіка, оскільки політика є – певним чином спрямована діяльність держави або соціальних груп у різноманітних сферах життєдіяльності суспільства, яка визначає головні цілі суспільного розвитку та основні механізми та засоби їх досягнення.

Тобто, політика є наступним кроком після визнання факту існування держави та її провідної ролі в суспільному житті, незалежно від того хочемо ми цього, або ні. Вона виступає в якості одного із головних чинників, виходячи з логіки упорядкування суспільного життя, що відображує спрямованість, та послідовність визначення можливостей та досягнення життєвоважливих цілей за рахунок раціонального використання ресурсної бази саме держави. Саме держава виступає суб'єктом формування політики, а не навпаки. Згадане вище протиріччя, як уявляється є слідством формування такого переліку галузей ще за радянських часів. Саме, комуністична партія у контексті своєї ідеологічної діяльності формувала політику суспільного розвитку, а держава виступала в ролі спеціального приладдя, що було покликане та зобов'язане забезпечувати своїми адміністративними можливостями її реалізацію. Тому можна

припустити, що саме це стало підставою для існуючого стану речей бо, в іншому випадку, мало б виникати питання, а чому власно соціологічні дослідження держави не здійснюються? Й тоді було б необхідним пояснювати чому не держава, а комуністична партія виконує функцію спрямовуючої та керівної сили суспільства.

Якщо говорити про визначення соціології держави, як галузі соціологічного знання (напряму соціологічних досліджень), тоді уявляється можливим розглядати соціологію держави в якості тематичного напрямку, що покликане відображувати історично складене уявлення про розподіл праці в науковому співтоваристві, окремо від соціології політики. Але не відвертаючись від існуючих напрацювань та використовуючи набутий досвід зосередитися на соціологічних проблемах виникнення, розвитку та ефективного функціонування держави. При цьому уявляється доцільним досліджувати державу у двох взаємно обумовлених дослідницьких площинах :

- як соціальний інститут в контексті закономірностей її виникнення й умов функціонування в різних за типами суспільствах та, так й соціальної організації;
- як великомасштабну соціальну організацію, що має вирішальний вплив на перебіг процесів, які відбуваються в суспільстві за рахунок управлінських впливів, як безпосередніх (у вигляді прямого державного управління), так й опосередкованих (у вигляді державного регулювання) процесами суспільного розвитку.

Але, враховуючи, що вітчизняної наукової школи соціологічного вивчення держави практично не існує, уявляється доцільним говорити про рівень саме наукової дисципліни, яка за фактом розподілу праці в науці обумовлює: виділення власного об'єкту і предмету, спеціально обґрунтований вибір науково-теоретичних засад для застосування ретельно відібраних методів дослідження проблематики функціонування держави. При цьому такі методи, цілком можливо, можуть включати як емпіричні, так й теоретичні, насамперед, методи аналізу, синтезу, порівняння та моделювання. Також вважається, що одне з важливих місць повинен посісти метод історичного аналізу. До цього, вважається за необхідне також запропонувати системно відібраний та за необхідністю продукований категоріальний апарат. Стосовно науково-теоретичних засад уявляється доцільним використання саме структурно-функціональної парадигми, яка розкриває перспективи поєднання в аналізі рівнів соціального інституту і соціальної структури. З врахуванням майбутнього входження даної наукової дисципліни до певної наукової галузі можливим уявляється використання й окремих категорій та понять, або їх сполучень для дослідження проблематики виникнення й функціонування держави, як органічної частини з любого з існуючих суспільно-територіальних утворень.

Такий підхід дає змогу визначати в якості *об'єкту* даної соціологічної науки – соціальний феномен держави, а *предметом* – закономірності виникнення й специфіку її створення, як соціального інституту, зміст його

функціонування та умови ефективної діяльності з метою виконання свого соціального призначення, як соціальної організації, що забезпечує бажаний та життєво необхідний громадський порядок у суспільстві.

Враховуючи відсутність загально прийнятого визначення держави та наявність певної кількості визначень, що роблять акцент на окремих аспектах цього багатогранного соціального явища, виокремлюючи конкретні сторони в її функціонуванні стає очевидною потреба у використанні багатокритеріального підходу до та кого визначення. Так, найбільш поширене в соціології визначення держави є те, що було дане М. Вебером: «...тільки виходячи із специфічно застосованого їм, як і всяким політичним союзом, засобу – фізичного насильства» (*переклад мій – Б.В.*) [2, с. 645]. Тобто акцент зроблений на використанні насильства.

Подалі такий підхід використовується Е. Гіденсом, який наголошує на тому, що держава існує тільки там, де є політичний апарат управління [3, с. 645]. Тобто ним виокремлюється також один із критеріїв, а саме – управління. До речі це – один з найчастіше використаних підходів до визначення держави – через підкреслювання управлінських завдань, що вирішуються державою. Мабуть винятком може виглядати підхід П. Сорокіна, який говорячи про «предметну символізацію» з метою подолання непорозуміння сутності багатьох явищ наводить приклад держави та визначає її як суму «... трьох елементів: народу, території та влади». Але при цьому він додає до цього «... ідеологію та специфічний символізм, з нею пов'язаний, як одну із самих основних ознак, що характеризують державу» (*переклад мій – Б.В.*). Мова тут йдеться про символи державності [4, с. 45].

За таких умов, прагнучи дати своє визначення слід наголосити на тому, що «держава» – це частина суспільства викликана до життя з появою приватної власності як соціальний інститут з метою упорядкування всього різноманіття взаємовідносин та взаємодій між людьми, що протягом багатолітнього досвіду призвело до його функціонування у вигляді, певним чином структурованих, соціальних організацій, які використовуючи владу, на законних засадах управляють громадським життям на різних територіях, з різними ідеологічними настановами, в інтересах певних соціальних груп, яким належить провідна роль у даному суспільстві та права у визначенні напрямів його розвитку.

Висновок. Виходячи з вищевказаного, «соціологія держави» може бути визначена як самостійна наукова дисципліна, яка досліджує закономірності виникнення феномену «держави» та соціальні умови її інституціоналізації, а також специфіку функціонування з метою забезпечення суспільного порядку в форматі соціальної організації, принципи, форми та методи її діяльності і розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добренков В.И., Кравченко А.И. Социология: В 3 т. Т.1 : Методология и история. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 400 с.

2. Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; предисл. П.П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
3. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Едиториал УССР, 2005. – 632 с.
4. Сорокин П. А. Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали // Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред. сост. и предисл. Согомонов А. Ю : пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.

УДК 316.454.3

БУТИЛІНА О. В.

ПРОФЕСІЙНА ПОВЕДІНКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У тезах розглядається питання формування професіоналізму студентської молоді у межах вищого закладу освіти. Авторка аналізує професійну поведінку, визначаючи в ній дві складові: професійні наміри та конкретні дії. В роботі подано визначення професійної поведінки студентства. Зроблена спроба типологізувати студентство за рівнем сформованості професійної поведінки.

Ключові слова: професійна поведінка, студентство, субпрофесійна група.

В тезисах рассматривается вопрос формирования профессионализма студенческой молодежи в высшем учебном заведении. Автор анализирует профессиональное поведение, выделяя в нем две составляющие: профессиональные намерения и конкретные действия. В работе представлено определение профессионального поведения студенчества. Предпринята попытка типологизировать студенчество по уровню сформированности профессионального поведения.

Ключевые слова: профессиональное поведение, студенчество, субпрофессиональная группа.

In theses are described questions of formation of professionalism of students, which are studying in university. Author analyses professional behavior, which constituents of professional intention and certain actions. In this article there is determination of professional behavior of students. Also attempt to share students to groups with different level of professional maturity was made.

Keywords: professional behavior, students, sub-professional group.

Проблема формування професійно цілісної та відповідальної особистості постає сьогодні дуже гостро. Вихід молодих фахівців із закладів освіти в професійне поле вимагає прояву якостей та здібностей, які відбивають їх характеристики не тільки як професіоналів, але й осіб, здатних до активної, інноваційної діяльності. Вищі заклади освіти, котрі покликані готувати сучасних фахівців, недостатньо приділяють уваги розвитку в молоді активної професійної поведінки та формуванню ефективної життєвої стратегії. Актуальність теми обумовлюється тим, що проблема професійного самовизначення торкається функціонування двох соціальних інституцій – освіти й професійної сфери, зв'язок між якими сьогодні порушений. Розбіжність освітньої та функції професійної підготовки вищої школи виявляється у зникненні інституту розподілу молодих

спеціалістів та працевлаштуванні випускників. Ця ситуація безпосередньо впливає на бажання молоді професійно самореалізовуватись.

Дослідженню проблеми професійного самовизначення та формування професійних орієнтацій молоді присвячено чимало цікавих робіт, зокрема, праці О. Балакіревої, О. Омельченко, В. Онікієнко, Н. Паніної, Г.-М. Саппи, Г. Чередниченко. Життєві плани та професійні стратегії студентської молоді вивчаються О. Злобіною та В. Тихоновичем, Л. Сокурянською, І. Шепеленко, С. Щудло. В публікаціях цих дослідників висвітлюються різні аспекти буття молоді, котрі так чи інакше стосуються її професійного становлення. Спробу пояснення феномену професійної маргінальності студентства застосувала й авторка у декількох попередніх роботах [див. 2–4]. Втім, питання професіоналізації студентської молоді завжди залишається актуальним. Гадаємо, важливо визначити особливості формування професійної поведінки студентів, оскільки цьому питанню приділено недостатньо уваги. Ми визначаємо *метою* роботи розгляд поняття професійна поведінка студентів та розробку типології студентської молоді за рівнем сформованості професійної поведінки.

Поведінка у психологічному сенсі – реакція на подразнюючі зовнішні фактори. «У соціології проводиться розмежування між автоматичними формами поведінки, власне у психологічному значенні та навмисними діями, які мають соціальне значення та цілі» [1, с. 30]. Отже, поведінка у соціологічному значенні є формою соціальної дії (за Вебером), тобто усвідомлені та орієнтовані на інших дії індивіда.

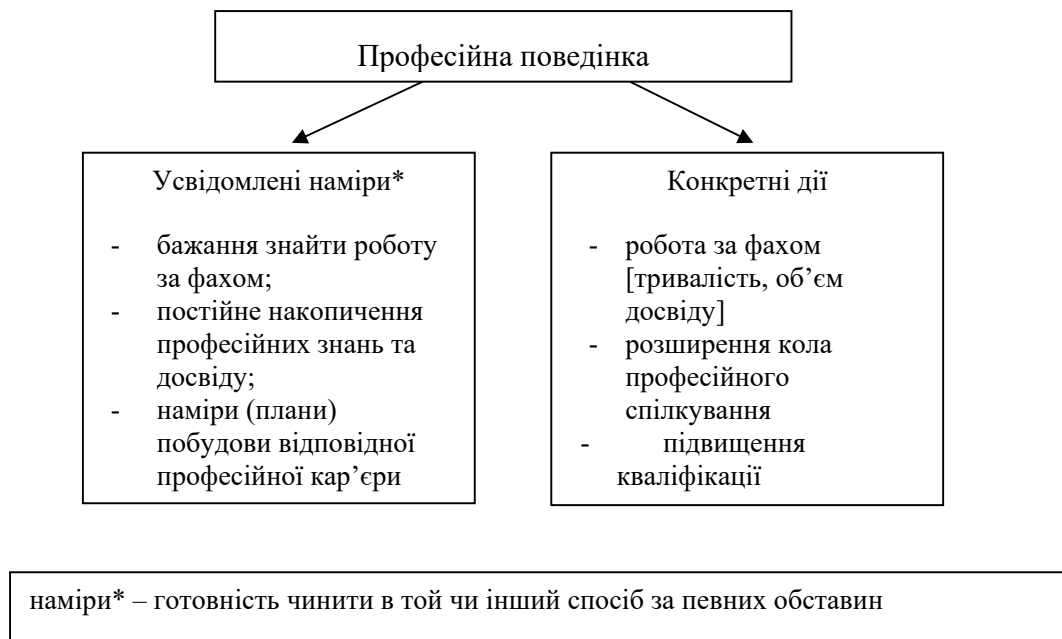

Рис. 1 – Складові професійної поведінки

Ми розглядаємо поведінку саме з соціологічної точки зору. Усвідомлені дії обмежуються професійним і освітнім полем, в якому власне й відбувається формування професійних якостей майбутніх фахівців. Поняття «професійна поведінка» можна визначити як наміри особи професійно самореалізуватись,

що знаходять себе у конкретних діях, пов'язаних із виконанням певних професійних функцій та обумовлені соціальними очікуваннями.

Професійне самовизначення та формування професіоналізму студентської молоді відбувається під впливом цілого комплексу проблем освітньої та професійної сфер. Н. Черниш визначає такі головні перепони на шляху професійного самовизначення: «подорожчання освітніх послуг, повільне реформування системи освіти, відставання матеріально-технічної бази закладів освіти від світових стандартів, низький рівень зарплат викладачів і стипендій студентів, виїзд найздібнішої і фахово підготовленої частини викладацького складу за кордон, брак правових гарантій працевлаштування випускників, недостатнє державне фінансування системи освіти, недостатнє забезпечення студентів гуртожитками та незадовільні умови проживання в них» [5, с. 232–233].

Професійна поведінка студентства має певні особливості. Студенти ще не професіонали у повному сенсі слова. Вони тільки-но інтегруються у відповідні професійні групи. Вони є субпрофесіоналими. Попри те, що студентство доволі строката соціальна спільнота, ми схильні розглядати її як однорідну субпрофесійну групу, адже є фактор, що об'єднує їх у певну цілісність – це загальний інтерес стати професіоналом та приєднатись до соціально-професійної групи. Субпрофесіонали є ті, хто знаходиться на певній стадії професійної зрілості, але відповідні особи фактично не займаються професійною діяльністю як такою. Причетність до майбутньої професії може виражатися у різні способи. Поступова зміна світогляду, який є властивим для представників конкретної професії, набуття певних експертних знань і навіть можливість їх реалізації у межах виробничої практики, неповної професійної зайнятості, соціальні контакти і зв'язки з професіоналами. До речі, доволі розповсюдженою є практика (або спроби) працевлаштування студентів старших курсів за майбутньою спеціальністю. Отже, *професійна поведінка студентів* може бути визначена через сталі наміри професійної самореалізації за фахом, що виражаються у відповідальному ставленні до навчання, намаганні накопичувати та розширювати базу професійних знань і навичок та конкретному бажанні працювати за обраною професією.

Таким чином, з вище зазначеного можна запропонувати наступну типологію студентів за рівнем сформованості професійної поведінки:

- «потенційні професіонали» – група студентів, із максимально сформованою професійною поведінкою, яка характеризується стійкими намірами професійно само реалізуватися;
- «перехідна група» – цю групу складають студенти, які за різних причин вагаються у власному професійному виборі, отже визначених намірів працювати над професійним зростанням і реалізуватися в професії не мають;
- «непрофесіонали» – студенти, у яких професійна поведінка не сформована, тобто це ті молоді люди, які чітко визначились, що працювати за професією не будуть, відповідно, не показують високих показників у навчанні.

Підводячи підсумок необхідно зазначити, що одним із заходів збалансування освітньої та функції професійної підготовки сучасної системи вищої освіти має бути, по-перше, діяльність щодо підвищення іміджу професій, по-друге, організація ефективної практики, яка не тільки ознайомить студентів з майбутньою професією, але й розкриє її специфіку. Поряд з цим варто звернути увагу на підвищення мотивації навчання, як необхідної умови формування професійної поведінки студентської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 2 (П-Я) : Пер. с англ. – М. : Вече, АСТ, 1999. – 528 с.
2. Бутиліна О. В. Феномен професійної маргінальності студентства: особливості соціологічного вимірювання / О.В. Бутиліна // Право і безпека. – Х. : ХНУВС – 2009. – №1. – С. 259–265.
3. Бутиліна О. В. Чинники професійної маргінальності студентства / О.В. Бутиліна // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. № 999 Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Зб. наук. праць / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Х. : ХНУ, 2012. – С. 210–215.
4. Бутиліна О.В. Адаптація до навчання та професійна маргінальність студентів ВНЗ / О.В. Бутиліна // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 56. – С. 193–201.
5. Черниш Н. Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

УДК 316: 330.544.2

ВАКУЛЕНКО С. М.

ВИБІР СПОЖИВАЧІВ ЯК КРЕАТИВНА ДІЯ

Дослідження особливостей поведінки споживачів можуть розглядатися як важливий спосіб пізнання соціальної дійсності, необхідно також враховувати її креативний аспект. В сучасному українському суспільстві переважає пасивний консьюмеризм, однак споживання все частіше використовується як інструмент конструювання соціальної ідентичності, виразу й презентації себе та комунікації.

Ключові слова: споживання, споживча поведінка, споживчий вибір, соціальна дія, креативна дія.

Исследования особенностей потребительского поведения могут рассматриваться как важный способ познания социальной действительности, необходимо учитывать его креативный аспект. В современном украинском обществе преобладает пассивный консьюмеризм, однако потребление все чаще используется в качестве инструмента конструирования социальной идентичности, выражения и презентации себя, а также коммуникации.

Ключевые слова: потребление, потребительское поведение, потребительский выбор, социальное действие, креативное действие.

The researches of features consumer's behavior can be examined as an important method of cognition of social reality, it is necessary to take into account it's creative aspect. Passive consumer behavior prevails in modern Ukrainian society, however a consumption is all more often used as an instrument of constructing of social identity, self-expression and self-presentation, and communications.

Keywords: *consumption, consumer behavior, consumer choice, social action, creative action.*

В сучасному суспільстві все більше уваги приділяється проблемі того, наскільки вільними є споживачі в своєму виборі. В ідеальному варіанті індивід обирає той товар, послугу або спосіб проведення дозвілля, які йому подобаються і якими він хоче займатися. Імперативи «необхідно», «зобов'язаний» і «повинен» формально не впливають на вибір. Проте лінії поведінки, що випливають з двох протилежних мотивів, – «хочу» і «необхідно» – мають вельми відносний характер: товари і послуги одні люди обирають, виходячи з особистих, внутрішніх переваг, а інші – під впливом зовнішніх чинників і обставин, що мають директивний, примусовий характер. З одного боку, рішення споживачів щодо придбання тих або інших товарів і послуг неминуче опосередковуються їхніми суб'єктивними уявленнями, оцінками й сподіваннями і все менше залежать від впливу об'єктивних причин, якими виступають рівень особистих доходів і цін на споживчому ринку. З іншого, ринок розвивається за рахунок стимулювання потреб і надання можливості для їх задоволення, при цьому формується особливий погляд на життя як на процес безперервного задоволення найрізноманітніших потреб.

Основи соціологічного підходу до вивчення споживання були закладені класиками соціології – К. Марксом, М. Вебером, Т. Вебленом, Г. Зіммелем. Суспільство споживання та окремі його аспекти досліджували З. Бауман, Ж. Бодрійяр, П. Бурд'є, І. Гофман, Ф. Джеймсон, Дж. Катона, С. Леш, С. Майлз, Г. Маркузе, Дж. Рітцер, У. Росту, Д. Слейтер, Дж. Уррі, М. Фезерстоун та ін. Проблематику формування суспільства споживання, специфіку й моделі споживання в радянському та пострадянському суспільствах вивчали О. Гурова, О. Єчевська, Д. Іванов, В. Ільїн, А. Овсянніков, В. Радаєв, Я. Роціна та ін. Серед українських дослідників слід назвати В. Тарасенка, Ю. Пачковського, І. Набруско, М. Мастинець, Г. Сорокіну.

Незважаючи на наявність широкого спектру наукових праць, що присвячені споживчій поведінці, недостатньо дослідженими залишаються її креативні аспекти, які набувають все більшого значення. Поняття «креативність» може бути застосоване до діяльності або результату, пов'язаних із створенням чогось нового в різних областях соціальної практики, з самореалізацією в них. На наш погляд, як теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження споживчої поведінки та споживчого вибору можуть використовуватися теорії соціальної дії. Отже, *метою роботи* є розгляд поведінки споживачів та споживчого вибору як різновиду креативної дії.

Креативність знаходить прояв у спонтанних реакціях суб'єкта й веде до створення нових форм дії. З введенням поняття «креативної дії» до сфери наукового аналізу входить вільний вибір людини, який зрештою визначає зміст

її діяльності. Кожна людська дія містить в собі складові спонтанності, випадковості й свободи вибору, тому на основі встановлення мотивів діючого суб'єкта неможливо заздалегідь передбачити результат дії й побудувати пояснювальні моделі після її здійснення. Визначення інтенції є необхідним, але не єдиним елементом аналізу соціальної дії. Необхідно також враховувати попередній досвід, втілений в сформованому способі мислення, ситуаційний контекст, в якому розгортається й оформлюється дія й рефлексивні судження відносно змін, що відбуваються. В такому випадку теорії соціальної дії зможуть надавати адекватні пояснення людських вчинків і реальної діяльності, в тому числі в сфері споживання. Фундаментальною особливістю людської діяльності є поєднання вивчених, таких, що повторюються, рутинних елементів з елементами принципово новими, які знову «відкриваються» під час дії та на творчій основі реорганізують не тільки засоби, але й мету дії, а іноді й орієнтацію актора стосовно ситуації, в якій відбувається дія [1, с. 184].

Сучасні тенденції розвитку теорії соціальної дії полягають у відході від телеологічної моделі пояснення на користь конструкціоністських, постструктуралістських та неопрагматистських концепцій, в яких підкреслюється її перформативний характер і значення таких притаманних їй рис, як спонтанність, проєктивність, довільність, рефлексивність, реляційність, креативність (І. Гофман, Г. Гарфінкель, Е. Гідденс, М. Емірбайер, Е. Міше, Х. Йоас).

Зокрема, хотілося б докладніше зупинитися на основних положеннях теорії креативної дії Х. Йоаса. Згідно з цією теорією, соціальна дія не може бути інтерпретована, спираючись на інтенції. Подібна інтерпретація можлива лише в процесі її становлення самою собою, в міру того, як розгортається й реалізується її якісна своєрідність. Поки дія не здійснилась, не можна точно стверджувати, що поставлені цілі повністю реалізуються. Попередньо сформульовані цілі динамічно реконструюються в процесі свого втілення. Більше того, найчастіше цілі не усвідомлюються індивідом, а формулюються в процесі дії чи при досягненні певного результату. Під час здійснення діяльності діючий суб'єкт стикається з великою кількістю неочікуваних ситуацій і, отже, спонтанність і випадковий характер можна вважати невід'ємними рисами соціальної дії. Тому дію необхідно аналізувати в тому контексті, в якому вона здійснюється. Також дія поступово розгортається в часі, тому вона містить в собі не тільки спрямованість на майбутнє досягнення цілі, але й такі значущі складові, як рутинізовані практики й оцінка подій, що відбуваються, в теперішній момент.

Х. Йоас виходить з того, що розуміння дії як інтенціональної та нормативістської ґрунтуються на таких припущеннях: 1) дія є цілеспрямованою (телеологічною); 2) актор володіє своїм тілом; 3) актор є автономним стосовно людей та середовища, які його оточують. Розглядаючи креативність соціальної дії, він пропонує відмовитись від телеологічної орієнтації; враховувати дорефлексивні імпульси, обґрунтовуючи тілесність дії; зважати на первинність соціальності людської дії [2, с. 177–203].

В. Ільїн пропонує розглядати класичний (пасивний) та креативний консьюмеризм. Перший формується на етапі становлення суспільства споживання, що ґрунтується на конвеєрному виробництві й потребує масового споживача, який постійно порівнює себе з іншими та, побоюючись виглядати не таким, як усі, орієнтується на масові смаки.

Креативний консьюмеризм – це феномен, що виникає на сучасному етапі розвитку суспільства споживання й реалізується в двох основних напрямках. Перший – споживання як процес творчого конструювання власної ідентичності через використання різноманітних товарів і послуг. Конструюванню можуть підлягати стилі одягу, житла, відпочинку, харчування тощо. Придбання таких товарів розглядається як підбір готових елементів, з яких споживач формує власний стиль, проявляючи свої творчі здібності. Другий напрям – інтеграція виробництва й споживання товарів заради реалізації потреби споживача в творчості [4, с. 42–43]. Об'єктами творчого виробництва можуть виступати предмети побутового вжитку, інтер'єр житла, власні книги, музичні твори, веб-сайти тощо.

В. Радаєв також вважає, що не можна розглядати сферу споживання лише як область відчуженої від людини діяльності й напівавтоматичного наслідування звичок та моди, протиставляючи його процесам активної та креативної діяльності. Окрім давно доведеного факту, що в сучасному суспільстві споживання можна розглядати як сферу самореалізації людини, воно ще й перетворюється на сферу реалізації інноваційних практик, пов'язаних із розвитком нових соціальних навичок. Діяльність споживача полягає не тільки в здійсненні економічного вибору способів використання обмежених ресурсів, вона також перетворюється на творчий процес освоєння речі або послуги [5, с. 23].

В сучасному українському суспільстві, безумовно, переважає, якщо використовувати термінологію В. Ільїна, пасивний консьюмеризм, що обумовлено низьким рівнем життя більшості населення і, як наслідок, необхідністю вирішувати проблему доступу до споживчих благ. В той же час споживання все частіше розглядається не просто як задоволення потреб, а як інструмент конструювання соціальної ідентичності, виразу та презентації себе, здійснення комунікації і важливих соціальних порівнянь, розширюється поле вибору споживачів, набір їхніх потреб, висуваються нові вимоги до товарів і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Девятко И. Ф. Социологические теории деятельности и практической рациональности [Текст] / И. Ф. Девятко. – М. : Аванти плюс, 2003. – 336 с.
2. Йоас, Ханс Креативность действия [Текст] / Х. Йоас; пер. с нем. – СПб. : Алетейя, 2005. – 320 с. (Серия «Левифан: Государство. Общество. Личность»).
3. Ильин В. И. Креативный консьюмеризм как тренд современного общества потребления [Электронный ресурс] / В. И. Ильин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2011. – Т. XIV. – № 5 (58). – С. 41–

54. Режим доступа : http://www.jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2011_5/Ilyin_2011_5.pdf.

4. Радаев В. В. Социология потребления: основные подходы [Текст] / В. В. Радаев // Социологические исследования. – 2005. – № 1. – С. 1–31.

УДК 316:005.95/96

ГЕРАСЬКІНА О. С.

КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

В даній роботі розглядаються проблеми кадрової безпеки як соціального явища. У сьогоденних ринкових умовах особливого значення набуває питання безпеки як особистості, так і організації як соціальної системи. Кадрова безпека спрямована на мінімізацію ризиків, джерелом яких є персонал і трудові відносини в цілому.

Ключові слова: організація, персонал, девіантна поведінка, кадрова безпека.

В данной работе рассматриваются проблемы кадровой безопасности как социального явления. В современных рыночных условиях особое значение приобретает вопрос безопасности как личности, так и организации как социальной системы. Кадровая безопасность направлена на минимизацию рисков, источником которых является персонал и трудовые отношения в целом.

Ключевые слова: организация, персонал, девиантное поведение, кадровая безопасность.

In the given work are considered the problems of personnel security as a social phenomenon. In today's market conditions the security of the individual and the organization as a social system are particularly important. Personnel security is aimed at minimizing risks, emanating from the personnel and work relations in general.

Keywords: organization, personnel, deviant behavior, personnel security.

В сучасних умовах зростання ролі кадрової безпеки обумовлено, з одного боку, такими соціальними тенденціями, як демократизація суспільства, лібералізація економіки й ринку праці, зміна сутності контролю за персоналом, підвищення ролі управління персоналом в управлінні підприємством. З іншого боку, спостерігаються процеси ускладнення праці, підвищення ролі творчості й інновацій, надання працівникам волі та автономії в прийнятті рішень, що приводить до ослаблення можливості жорсткого контролю за персоналом. Дана ситуація призвела до того, що стає актуальною проблема пошуку нових підходів і принципів до управління персоналом організації, а зокрема до системи її кадрового забезпечення, кадрової безпеки [3, с. 102].

Враховуючи той факт, що соціологія управління містить в собі дослідження соціальних механізмів і способів управлінського впливу на свідомість і поведінку людей, їх відносинами всередині організації, то можна стверджувати, що управління трудовими ресурсами, сьогодні, повинно бути спрямоване на досягнення ефективності роботи підприємства, самих працівників.

На даному етапі кадрова безпека ще не є всебічно освітленою темою та знаходиться в активному розвитку. Кадрова безпека як самостійний об'єкт

дослідження розглядається відносно недавно. Окремі проблемні аспекти забезпечення кадрової безпеки були предметом досліджень О. Ареф'євої, А. Джобави, З. Живко, А. Кібанова, О. Кіріченка, Г. Козаченко, О. Литовченка, Н. Логінова, М. Петрова, Ю. Чаплигіної, І. Чумаріна, А. Шаваєва та ін. Однак, попри досить значну увагу з боку науковців до цієї теми, окремі проблеми ефективності механізму забезпечення кадрової безпеки на підприємстві потребують ґрунтовного наукового осмислення.

Кадрова безпека займає домінуюче положення по відношенню до інших елементів системи безпеки організації, так як вона має відношення до праці із персоналом, кадрами, а вони у будь-якої складової первинні. Персонал є одним з найбільш складних об'єктів управління в організації, оскільки на відміну від матеріальних чинників виробництва персонал володіє можливістю приймати рішення і критично оцінювати вимоги до них. Персонал також має суб'єктивні інтереси і надзвичайно чутливий до управлінських впливів, реакція на які не визначена.

Кадровий ризик характеризується наявністю загроз з боку персоналу для підприємства, які можуть привести до небезпеки. Тому, кадрова безпека розуміється як убезпечення організацій від свідомих або несвідомих небезпечних дій персоналу.

В організації, де люди добровільно об'єднуються для досягнення спільними зусиллями загальноорганізаційної і одночасно особистих цілей, діють численні правила, норми, приписи, без яких недосяжні спільні результати. Ці приписи і норми можуть бути письмовими та усними, індивідуальними та груповими, загальноорганізаційними і більш високого рівня. Їх порушення викликає збої в діяльності організації, завдає їй шкоду.

Для будь-якого підприємства небажано присутність в колективі, на виробництві, в органах управління працівників, демонструючих девіантну поведінку, тобто не поділяючих організаційні цінності та норми. Неможливість здійснити практично повну перевірку кандидатів (через юридичних та інших факторів) призводить до появи в організації девіантів та, так званих, груп ризику. У загальному розумінні група ризику – це люди, що потрапили під вплив найбільш поширених видів залежностей, внаслідок чого мають девіантну поведінку [1, с. 137].

Девіантна поведінка може мати одну з двох форм: випадкова форма і стійка форма. Випадкова форма девіантної поведінки пов'язана з епізодичним порушенням порядку взаємодії між членами організації в процесі трудової діяльності. При такій формі відхилень поведінкові девіації носять відкритий, мимовільний характер і, найчастіше, приписуються ситуації, що обумовило дезорганізацію поведінки. До випадкової форми відносять помилки, грубість, халатність, замовчування, бездіяльність.

Стойка форма девіантної поведінки – це системне порушення прийнятих в організації норм і правил, що викликає осуд, покарання і мобілізацію позитивних сил організації для усунення наслідків цих порушень.

В даний час підприємства відчувають зростання рівня загроз з боку власного персоналу. Такі загрози пов'язані із збільшенням ризиків в управлінні

персоналом. Негативні наслідки цих загроз можуть призвести не тільки до погіршення управління підприємством, а й до повної втрати його власником [4, с. 180].

Дослідження в області кадрової безпеки дають можливість зменшити ці загрози, передбачити і ліквідувати їх, а також проводити профілактику.

Розглядаючи поняття «загроза» кадрової безпеки в контексті управління підприємством слід зауважити, що їхня природа виникнення є досить специфічною. Деякі з них надходять із зовнішнього середовища, а деякі із внутрішнього [2].

Прикладом основних внутрішніх загроз підприємства, з боку кадрового складу безумовно є: невідповідність кваліфікації робітника до посади, яку він займає; відсутність, або слабкі прояви діючої системи управління персоналом; відсутність процесу «вирощування» власних кадрів та курсів підвищення кваліфікації робітників (працівники підприємства не мають можливості навчатися та підвищувати свої професійні здібності); відсутність або слабка система мотивації працівників; повсякденність в роботі, що знижує ефективність праці (нестача творчих елементів в роботі, може бути причиною слабкої організаційної культури); низький рівень корпоративної політики; недостатня перевірка робітників під час приймання на роботу.

До зовнішніх загроз кадрової безпеки підприємства необхідно віднести кращі умови мотивації у конкурентів; настанова конкурентів на переманювання; тиск на працівників ззовні; потрапляння працівників у різні види залежності; інфляційні процеси [2].

Метою забезпечення кадрової безпеки підприємства виступає комплексний вплив на потенційні і реальні загрози (ризики) з боку персоналу, що є основою забезпечення максимальної стабільності його функціонування та дозволяє йому успішно діяти в нестабільних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища.

З позиції організації як комерційного підприємства під небезпекою мається на увазі потенційно або реально можлива подія, яка може порушити його стійкість і розвиток або призвести до зупинки його діяльності.

Дослідивши найбільш поширені тлумачення поняття «кадрової безпеки підприємства», що використовуються у сучасному науковому термінологічному обігу, під кадровою безпекою підприємства запропоновано розуміти стан системи підприємства при якому відбувається ефективне управління персоналом, вирішення правових питань трудових відносин, підготовка нормативних документів, що їх регулюють, забезпечення необхідною інформацією всіх підрозділів управління персоналом, протистояння й подолання загроз зовнішнього та внутрішнього середовища та захищеність інтересів підприємства щодо розвитку і удосконаленню його людських ресурсів.

Отже, кадрова безпека – це не результат. Це постійний процес запобігання небажаних дій з боку персоналу, які можуть принести шкоду підприємству [5].

Безперечно, що створення універсальної системи управління кадровими ризиками неможливо в силу великого діапазону відмінностей у внутрішніх і зовнішніх умовах, в яких знаходяться господарюючі суб'єкти, а також через різноманітність їх цілей, сфери діяльності та іншого, однак представляється можливою розробка загальних положень, принципів і методів організації системи кадрової безпеки.

Для забезпечення ефективного функціонування механізму кадрової безпеки та її зміцнення потрібно: поєднувати матеріальні вкладення в персонал з моральними; створювати безпечні та добрі умови для роботи персоналу; створювати умови для кар'єрного росту; створити на підприємствах підрозділи кадрової безпеки; здійснювати на кожному підприємстві стратегічне кадрове планування; погоджувати ринкові умови, розвиток організації та інтереси співробітників підприємства; здійснювати диференціацію розміру доходів працівників, що виконують різні функції. Таким чином, забезпечення кадрової безпеки може гарантувати стабільне та максимально ефективну діяльність підприємства і високий потенціал його розвитку в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисенко М. С. Механізм забезпечення кадрової безпеки підприємств / М. С. Лисенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №7. – С. 137–140.
2. Соломанидіна Т. О., Соломанидін В. Г. Кадрова безпека компанії. – М.: Издательство «Альфа – Пресс», 2011. – 688 с.
3. Чаплигіна Ю. С. Етимологічний аналіз категорії «кадрова безпека» / Ю.С. Чаплигіна // Управління розвитком. – 2011. – № 4 (101). – С. 102–104.
4. Швець І. Б. Економічна безпека в управлінні персоналом. / І.Б. Швець // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 36-1. – Донецьк. – 2009. – С. 179–184.
5. Чумарін І. Г. Кадрова безпека – представники груп ризику в організації / І.Г. Чумарін // Персонал-Мікс. – 2001. – №6. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.poteri.net/publikatsii/personal-miks-6-2001.html>.

СОВРЕМЕННЫЕ АЛЬТЕРНАТИВЫ УКРАИНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Тезисы посвящены исследованию альтернативных тенденций в формировании украинской идентичности. Анализируется философско-методологический инструментарий, применяемый в исследованиях такого рода. Отмечается его неклассический характер. Автор рассматривает три альтернативных варианта идентификации, существующие в украинской постсоветской реальности. По мнению автора, не существует неизбежного столкновения этих идентификационных возможностей.

Ключевые слова: идентичность, идеальный тип, социальная общность, ценностные ориентации.

Тези присвячені дослідженню альтернативних тенденцій у формуванні української ідентичності. Аналізується філософсько-методологічний інструментарій застосований у дослідженнях такого роду. Відзначається його неklasичний характер. Автор розглядає три альтернативні варіанти ідентифікації, існуючі в українській пострадянській реальності. На думку автора, не існує неминучого зіткнення цих ідентифікаційних можливостей.

Ключові слова: ідентичність, ідеальний тип, соціальна спільнота, ціннісні орієнтації.

Abstracts devoted to the study of alternative trends in the formation of Ukrainian identity. The philosophical and methodological tools used in studies of this kind. This is non-classical character. The author examines three alternatives identification, existing in Ukrainian post-Soviet reality. According to the author, there is no inevitable clash of identification features.

Keywords: identity, ideal type, social community, values.

Исследование социальных идентичностей и процессов идентификации образует значительный пласт современного обществознания. Однако сам по себе феномен идентичности трудноуловим средствами классической социологии. Более глубокое погружение в проблему идентичности требует предварительного философско-методологического анализа.

Чтобы выявить социально-онтологические корни идентичности, необходимо пройти по всей цепочки начиная от когнитивных и ценностных ориентаций до структуры практической деятельности индивидов. Идентичность можно рассматривать как производную идеального типа, которая с одной стороны, направляет практическое сознание и деятельность индивидов, с другой стороны, может служить методологическим ориентиром при проведении соответствующих социологических исследований.

Макс Вебер первым указал на особенности мыслительных генерализаций в обществознании. Идеальный тип – это продукт нашего представления (конструирующего воображения), который тем не менее сохраняет логическую строгость. Идеальный тип служит масштабом для нашего мышления, но опосредованно; это масштаб для практических воплощений, для действий человека, который проникся идеальным типом. Идеальные типы, хотя и не претендуют на онтологическую достоверность, однако могут играть важную методологическую роль в самых разнообразных социальных исследованиях.

За прошедшее столетие социология разработала самые разнообразные модификации идеальных типов. Одной из таких модификаций является социальная идентичность. Понимающая социология рассматривает поведение индивида лишь постольку, поскольку последний вкладывает в свое поведение определенный смысл. Этот смысл может оформляться как через рациональные конструкции и постановку целей, так и через систему ценностных ориентаций. Исторически сформированная система ценностных ориентаций образует идеальную основу социальных идентичностей, именно ее усвоение индивидами составляет основное содержание процесса идентификации.

Постсоветская Украина переживает острый кризис идентичности. В условиях кризиса внутреннее духовное пространство социальных общностей проблематизируется, становится неустойчивым и противоречивым. В этих условиях основная нагрузка сохранения социальных связей падает на средства экономического и политического принуждения, что в свою очередь вступает в противоречие с принципом свободы как условием духовного развития общества. Усугубляют кризис новые особенности социальной организации, проявившиеся в начале XX века. В современной социологической литературе выдвинуто предположение о текучих социальных общностях, об отсутствии у современного человека каких-либо устойчивых ориентиров [1]. Украинское общество сталкивается с удвоенным кризисом, усваивая европейские «ориентиры», оно отягощает постсоветские трансформации феноменом текучести.

Разрушение советской идентичности сопровождалось массовой деградацией основных социокультурных ориентиров и замыканием сознания в пространстве рыночного выживания. В политических кругах Украины усилились стремления трансформировать страну в направлении этнонациональной государственности и создать соответствующую этой государственности социокультурную идентичность. Вновь сформированные постсоветские государства как бы вернулись в политическую реальность Европы XIX века и начали создавать политические нации на этнонациональной основе. Генезис государственности рассматривался в контексте представлений о формировании нации эпохи Модерн. Полагалось, что тот путь, который прошло большинство европейских наций в XIX веке, вполне доступен Украине XXI века.

Четверть века движения по избранному пути привели лишь к радикализации сил, поддерживающих этнонациональный проект и серьезно ослабили основы государственности, оставшиеся после закрытия проекта Советская Украина. Процесс распада зашел настолько далеко, что сейчас стоит вопрос о самом существовании украинской государственности. В условиях распада государственности обострилась борьба между альтернативными идентичностями, подкрепленная стремлением политических сил навязать обществу доминирующую модель социально-политического развития.

Призывы к единству, которыми заполнены СМИ и которые постоянно изрекают политики и общественные деятели, в большинстве случаев дезориентируют общество, поскольку совершенно неясен характер

политического единства, которое может реально существовать в современной Украине. Проекты социальной общности, который выдвигают разные политические силы не подкреплен анализом реальных альтернатив идентификации, вырисовывающихся в условиях «текучей» украинской государственности.

Управление процессом идентификации является прямой прерогативой политической элиты, которая самоопределяется в идентификационных альтернативах и транслирует эти альтернативы в массы через сферу публичной политики и деятельность политических институтов. В условиях глубокого социального кризиса идентичность оказывается едва ли не единственной формой работы на перспективу. Взятая в этом качестве, идентичность образует первую ступень в публичном оформлении сложной стратегии изменения исторической реальности.

Однако даже беглый взгляд на состояние украинского политика показывает, что украинский политический класс не выдвигает сколь-нибудь осмысленных проектов идентификации, а его представители нацелены не столько на самоопределение, сколько на готовые схемы, предоставляемые западными сообществами.

Анализ публичной сферы показывает, что на сегодняшний день формируются три основные модели политической идентичности.

Первая модель сопряжена с идентификацией на основе крови и почвы. Она опирается на социал-дарвинистскую теорию этногенеза, определяющую развитие нации как борьбу за жизненное пространство. Эта идентификационная модель пытается опереться на парадигму этногенеза, характерную для эпохи модерн. Согласно классическим постулатам этой теории нормальный процесс этногенеза приводит к созданию этнонациональных государств, которые и образуют основные политические единицы современного мироустройства. Государство обеспечивает всеми возможными способами экономическое развитие этноса-нации, оно важнейшее средство индустриализации и соответствующих технологических укладов. Государство всеми средствами поддерживает развитие языка и культуры титульной нации, на нем лежит обязанность ограничить корыстный произвол транснациональных корпораций.

Вторая модель идентичность – цивилизационная. Она исторически связана с появлением империй и объединяет людей по религиозному, языковому признакам, культурно-идентификационному коду. Цивилизационная составляющая в империи довлеет над другими сторонами общественной жизни. Титульная нация превращается в имперский народ, в котором как плавильном котле преобразуются представители разных этнических групп. Каждая империя в зависимости от исторических условий формирует свой вариант равновесия между цивилизационной (государственной) и этнической составляющими.

Третий тип идентичности, как полагают исследователи [2], находится в состоянии становления. Опорой для формирования этой идентичности является сетевая коммуникация. Эта идентичность резко расширяет пространственные и

культурные границы новой социальной общности. Коммуникационные сообщества соединяют различные топологические фрагменты мира, создавая мировую связь поверх государственно-корпоративной организации общества.

Оценивая альтернативные проекты идентификации, следует учесть современное состояние общества, определяющееся как постмодерн. Как было уже отмечено, идентичности такого общества характеризуются неустойчивостью и перетеканием одна в другую. Идентичность общества постмодерна, ставящего во главу угла личную свободу, толкает индивидов на развитие способности интегрироваться в самые различные сообщества и идентифицироваться с ними. Такая способность имеет и обратную сторону: поверхностность приобщения к социальной общности. Идентификации вырождаются в пустой формализм, а индивиды, осуществляющие их, застревают в своей частичности и отчуждении.

В настоящее время украинская идентичность находится под воздействием преимущественно двух идентификационных альтернатив: общерусской (евразийской) и европейской. Несмотря на различие первой и второй идентификаций, не существует фатальной их несовместимости и неизбежности войны и конфликта. Конфликтными могут быть варианты установления равновесия системы: государство – этнос, характерные для разных цивилизационных проектов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бауман З. Текущая современность – СПб. : Питер, 2008.
2. Сергій Дацюк Нариси української ідентичності – URL : Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53df45911a0f1/>

УДК 316.25

ГОНЕЄВА К. В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ МОНОФУНКЦІОНАЛЬНИХ МІСТ ДОНБАСУ

У тезах розглянуто особливості соціальних проблем, що виникають в монофункціональних містах, які спеціалізуються на вуглевидобутку. Автор розкриває основні причини занепаду соціальної сфери, обґрунтовуючи їх прямим взаємозв'язком з економічними проблемами, політичною кризою в державі, ускладнених ситуацією проведення антитерористичної операції на Сході України. Особливу увагу відведено аналізу соціальних проблем, пов'язаних з занепадом саме вугільної галузі, що супроводжується розоренням місто утворюючих підприємств, реструктуризацією шахтних фондів і, як наслідок, зростанням безробіття та формуванням застійної бідності.

Ключові слова: *вугільна промисловість, безробіття, монофункціональні міста, місто утворюючі підприємства.*

В тезисах рассмотрены особенности социальных проблем, которые возникают в монофункциональных городах, специализирующихся на угледобыче. Автор раскрывает основные причины упадка социальной сферы, обосновывая их прямой взаимосвязью с экономическими проблемами, политическим кризисом в государстве, которые усугубляются

проведенням антитеррористической операции на Востоке Украины. Особое внимание отводится анализу социальных проблем, связанных с упадком угольной отрасли, что сопровождается разорением градообразующих предприятий, реструктуризацией шахтных фондов и, как следствие, ростом безработицы и формированием застойной бедности.

Ключевые слова: угольная промышленность безработица монофункциональные города, градообразующие предприятия.

The theses describes the features of social problems; they arise in the mono-functional cities, specializing in coal mining. The author reveals the main reasons for the decline of the social sphere, justify their direct relationship with the economic problems, the political crisis in the country, which are exacerbated by the antiterrorist operation in the east of Ukraine. Particular attention is paid to the analysis of social problems; this is due to the decline of the coal industry, which is accompanied by destruction of the core enterprises, restructuring mining assets. The result is an increase in unemployment, and the formation of chronic poverty.

Keywords: coal industry unemployment mono-functional city-forming enterprises.

Кожне місто виконує певні обов'язки в народногосподарському поділі праці, у кожного міста є своя спеціалізація. Воно може виконувати одну або кілька функцій, тобто бути монофункціональним або поліфункціональним. Залежно від набору функцій формується відповідне соціальне та демографічне середовище. Значна кількість міст Луганської та Донецької областей є типовими монофункціональними, оскільки господарський комплекс повністю базується на вугільній промисловості. У залежності від виконуваних функцій вони є індустріальними центрами.

Занепад вугільної промисловості актуалізував питання виживання населення монофункціональних міст, та спонукав державу на пошук шляхів виходу з ситуації, що склалась. Дослідженнями можливих перспектив подальшого розвитку населених пунктів в яких припинили функціонувати місто утворюючі підприємства тривалий час займались науковці Національного інституту стратегічних досліджень [3]. В рамках його досліджень було виділено Донецько-Придніпровський макрорайон до складу якого входили наступні агломерації: Горлівсько-Єнакієвська, Краматорська, Центрально-Луганська, Південно-Луганська.

Однією з умов наукового підходу до вивчення актуальних проблем регіональної соціальної політики є виявлення базових характеристик соціальної та демографічної структури проблемного регіону. Для Донбасу, у цьому контексті, важливим є дослідження соціальних проблем пов'язаних з реорганізацією економіки – реструктуризацією вугільної промисловості та проблем соціальної політики.

Тому метою роботи є дослідження особливостей соціальної проблематики монофункціональних міст Донбасу.

Негативні наслідки структурної перебудови вугільної промисловості України обумовили депресивний стан значної частини міст Донбасу. Особливо загострилась економічна ситуація в умовах сьогодення у малих містах з гірничо-видобувною спеціалізацією, які останнім часом занепали. Попередні спроби реструктуризації вугільної галузі не привели до очікуваних результатів, таких як роздержавлення, досягнення необхідного техніко-технологічного та економічного рівня, широкого використання інноваційних технологій до

видобутку вугілля. Структура розміщення промисловості та пряма залежність соціально-економічної ситуації міст Луганської області від стабільної роботи вугільних підприємств посилюють необхідність пошуку дієвих механізмів як модернізації вугільної промисловості в цілому, так і підвищення якості життя населення шахтарських міст регіону.

Міста Донбасу, що мають вугледобувну спеціалізацію є планово-збитковими. Така ситуація обумовлена складними геологорозвідувальними умовами видобутку вугілля, зношеністю основних фондів, нестабільністю ринку збуту продукції, економічною кризою та ситуацією проведення антикритичної операції в регіоні.

Закриття або ж тимчасове припинення діяльності підприємств вугледобувної галузі, яка є містоутворюючою, для багатьох населених пунктів веде до їх повної деградації. Вузька спеціалізація виробництва призводить до залежності економіки від роботи одного-двох підприємств, створює умови відсутності платоспроможного попиту і тим самим ставить під загрозу можливість подальшого його існування. Для зниження залежності економіки таких міст від вугледобувної галузі необхідно, як модернізувати вугільну галузь, так і розвивати підприємства інших галузей нематеріального виробництва [4]. На сучасному етапі відбувається занепад вугільної галузі, що супроводжується подальшою оптимізацією процесу виробництва через реструктуризацію шахтного фонду, передачу його крупним компаніям. Як наслідок, зона і економічних, і соціальних ризиків для стабільного розвитку монофункціональних міст зростає. В Україні в 2015 р. видобуток вугілля зменшився в 2 рази (з 17 млн. т. до 9 млн. т.) у порівнянні з не дуже сприятливим 2014 р. У січні 2015 р. вуглевидобуток в Україні взагалі скоротився до мінімуму та склав 3,42 млн. проти 6,933 млн. за аналогічний період 2014 р. [5, с. 25]. Перспективним напрямком для нашої держави може стати спроба розширення роботи Державних підприємств «Львіввугілля» та «Волиньвугілля», що можливо лише за умов залучення приватного капіталу для розбудови зазначених підприємств. Однак, в умовах продовження падіння гривні та росту відсоткових ставок за банківськими кредитами, очікувати надходження інвестицій не має сенсу. Існує й інша проблема, на зазначених підприємствах заклади вугілля мають вищу зольність, ніж в шахтах Донбасу, але теплотворність значно нижчу, а от же, вартість його нижча. Тому великі корпорації не зацікавлені в залученні західноукраїнських закладів вугілля до енергетичного ринку країни, а от же і вкладають кошти в розвиток «Львіввугілля» та «Волиньвугілля» [3, с. 34]. Сьогодні ключовими тенденціями, характерними для розвитку монофункціональних міст є:

1. Незадовільний інвестиційний клімат. Через політичну нестабільність в державі власники великих капіталів не бажають вкладати гроші в модернізацію виробництва та стимулювання розвитку соціальної сфери.

2. Відсутність фінансової стабільності вугільних містоутворюючих підприємств, посилює зростання кількості збиткових підприємств і збільшення рівня безробіття.

3. Неурегульованість внутрішнього ринку збуту продукції вугільної галузі. Незважаючи на те, що шахти готові збільшувати поставки вугілля, металургійні підприємства, скорочують виробництво через погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків збуту й використовують менше палива.

4. Несанкціонований видобуток вугілля є формою виживання міста. Наявність копанок виступає альтернативною сферою зайнятості шахтарів звільнених з великих підприємств.

На рівні загальної нестабільності виробничого комплексу загострюються й проблеми соціального характеру, які в цілому визначають динаміку особливостей розвитку регіону. Якість життя населення в монофункціональних містах Донбасу залишається на доволі низькому рівні, що обумовлено рядом факторів.

1. Головним джерелом прибутку для переважної більшості мешканців монофункціональних міст є заробітна плата. Саме її рівень та своєчасність виплат впливають на платоспроможність громадян, їх рівень забезпеченості. Сьогодні, за наявності певних позитивних тенденцій щодо поступового збільшення заробітної плати, враховуючи загальний фінансовий стан більшості підприємств, залишається високим рівень заборгованості щодо її виплат.

2. Аналізуючи особливості регіонального розвитку, необхідно, відзначити наявність тенденції щодо прогресу в розбалансованості ринку праці. В наслідок недостатньої уваги до сфер виробничої діяльності, альтернативних базовим вугільним підприємствам, зростає з одного боку рівень безробіття, з іншого боку, спостерігається брак кваліфікованих кадрів простих виробничих професій.

3. Причиною суттєвого навантаження на соціальну систему забезпечення регіону є постійне зростання чисельності непрацездатного населення та високий рівень інвалідності спричинений високим рівнем травматизму через домінування аварійно небезпечного виробничого процесу. Паралельно з виробничим травматизмом зберігається високий рівень кількості професійних захворювань, що призводять до повної або часткової втрати працездатності.

4. Застарілість інженерної та комунальної інфраструктури міста. Проблемою залишаються значні втрати води і тепла при їх транспортуванні. Недостатньою залишається ефективність роботи підприємств, які забезпечують населення теплом і продовжують експлуатувати застаріле обладнання низької продуктивності.

5. Гострою у регіональному розрізі, особливо, на рівні малих міст Донеччини, є проблема забезпечення житлом, яка ускладнюється переміщенням великої кількості населення в наслідок проведення АТО. У свою чергу, брак державного фінансування новобудов, залучення інвестицій формують цінову політику на ринку житла, яка не відповідає рівню матеріального забезпечення більшості громадян регіону. Відсутність належного та своєчасного ремонту житлового фонду призводить до наявності в регіоні будинків, які віднесено до категорії зношеного та аварійного житлового фонду.

6. Ліквідація вугільних шахт без врахування прогнозних оцінок екологічних наслідків, з порушеннями природоохоронного законодавства призводить до погіршення екологічного стану Донбасу. Сьогодні існують серйозні проблеми поводження з відходами шахтних підприємств, оскільки зберігається дисбаланс між відпрацьованими та рекультивованими землями на гірничодобувних підприємствах, спостерігається регулярне підтоплення територій закритих шахт.

Ускладнило існуючу ситуацію проведення антитерористичної операції в регіоні, яка вплинула на виникнення кардинальних трансформацій в вуглевидобувній промисловості, активізувавши незаконний видобуток вугілля шляхом розробки «копанок». У той же час, на окупованій території Донбасу вугледобувною промисловістю зацікавились терористичні організації «ДНР» та «ЛНР», які 12 січня 2015 р. оприлюднили план видобутку та поставили конкретні завдання перед директорами шахт, що залишились працювати. Усі працюючі «копанки» були поставлені на облік, отримали статус вугледобувних артілей, для господарів яких встановлено фіксований податок у розмірі 30 тис. грн. [5]. Таким чином, на окупованих територіях Донбасу активізувався незаконний видобуток вугілля.

Отже, на сьогоднішній день в східному регіоні України намітились дві основні тенденції щодо розвитку монофункціональних міст. По-перше, активізувався нелегальний сектор промисловості, який обумовив виникнення нових соціальних ризиків. По-друге, стало очевидною необхідність проведення чітких реформ у вугільній промисловості, які б визначали механізми подальшого процесу реструктуризації з залученням інвестицій для будівництва нових шахт. Таким чином, наведені заходи дали б новий поштовх для розвитку соціальної сфери шляхом впровадження інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В ДНР намерены все угольные шахты сделать прибыльными [Электронный ресурс] Муниципальная газета. 12 января 2015 г. – Режим доступа : <http://mungaz.net/line/16582-v-dnr-namereny-vse-ugolnye-shahty-sdelat-pribylnymi.html>

2. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» від 4 березня 2004 р. № 1580-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 24. – Ст. 332

3. Міста районного значення України: проблеми соціально-економічного розвитку. Аналітична доповідь. – К. : НІСД, 2009. – 45 с.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст» № 521 від 17.03.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 12. – Ст. 471.

5. Соціально-економічне становище Донецької області за 2013 рік / Головне управління статистики у Донецькій області. – Донецьк, 2014. – 144 с.

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Професійна адаптація завжди була одним з найбільш складних процесів у життєдіяльності молодого покоління. Навіть у відносно стабільні періоди розвитку українського суспільства, вступаючи в соціально-економічне середовище старших поколінь, молодь зустрічалася з професійними, соціальними та психологічними труднощами. По-перше, ці труднощі пов'язані з періодом вибору професії, який є процесом узгодження здібностей, можливостей та інтересів молодшої людини у професійній сфері з потребами суспільства. По-друге, з періодом професійного навчання, коли визначається шлях отримання професійної освіти і відбувається перебудова навчально-пізнавальної діяльності у професійно-орієнтовану. По-третє, з проблемами адаптації молодих фахівців на виробництві, які пов'язані з відсутністю практичного досвіду роботи, неготовністю до виробничої дисципліни та психологічними складнощами входження в робочий колектив.

Ключові слова: випускник, професійна адаптація, соціально-економічні аспекти адаптації.

Профессиональная адаптация всегда была одним из наиболее сложных процессов в жизнедеятельности молодого поколения. Даже в относительно стабильные периоды развития украинского общества, вступая в социально-экономическую среду старших поколений, молодежь встречалась с профессиональными, социальными и психологическими трудностями. Во-первых, эти трудности связаны с периодом выбора профессии, который является процессом согласования способностей, возможностей и интересов молодого человека в профессиональной сфере с потребностями общества. Во-вторых, с периодом профессионального обучения, когда определяется путь получения профессионального образования и происходит перестройка учебно-познавательной деятельности в профессионально-ориентированную. В-третьих, с проблемами адаптации молодых специалистов на производстве, которые связаны с отсутствием практического опыта работы, неготовностью к производственной дисциплине и психологическими сложностями вхождения в рабочий коллектив.

Ключевые слова: выпускник, профессиональная адаптация, социально-экономические аспекты адаптации.

Professional adaptation has always been one of the most complex processes in the life of the young generation. Even in relatively stable periods of development of Ukrainian society by entering into the socio-economic environment of the older generation, the youth met with the professional, social and psychological difficulties. Firstly, the difficulties associated with the period of choice of occupation, which is the process of matching skills, capabilities and interests of the young man in the professional sphere to the needs of society. Second, the period of professional training as determined by way of professional education and is changing the teaching and learning activities in vocational-oriented. Third, the problems of adaptation of young specialists in the production of which are linked to the lack of practical experience, unwillingness to production discipline and psychological difficulties of entering into a working team.

Keywords: graduate, professional adaptation, social and economic aspects of adaptation.

Висока динаміка соціально-економічного, соціокультурного й технологічного розвитку суспільства вимагає підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності на сучасному

виробництві й ефективно вирішувати усе більш різноманітні й складні професійні завдання.

Вимоги до якості підготовки фахівців виходять із загальних соціально-економічних, науково-технічних, соціокультурних цілей держави й конкретизуються на рівні конкретних підприємств й організацій залежно від особливостей їхньої виробничої діяльності, корпоративної культури й кадрової політики. Виникає необхідність орієнтації підготовки фахівців не тільки на загальні вимоги, сформульовані в державних освітніх стандартах, але й на вимоги ринку праці, конкретних підприємств, які виступають у ролі роботодавців для випускників даного вузу. Найважливішою умовою такої переорієнтації вузів і системи вищої професійної освіти в цілому є гнучка й динамічна взаємодія сфер освіти й виробництва в підготовці фахівців, що відповідають сучасним і перспективним вимогам до їхньої професійної компетентності.

В останні роки в Україні прикладаються певні зусилля по регулюванню відносин між освітою, ринком праці й сферою виробництва. Але пророблена велика робота була в першу чергу спрямована на модернізацію внутрішніх процесів вищої школи. Зовнішні процеси, що вимагають взаємодії з виробництвом, поки ще хаотичні. Стає усе більш актуальним складне завдання модернізації зовнішніх процесів взаємодії між інженерною освітою і сферою виробництва шляхом об'єднання їхніх зусиль у забезпеченні якості робочої чинності.

Реалізовані варіанти взаємодії сфер освіти, праці й виробництва найчастіше носять формальний характер, будуються по ієрархічному принципу, недостатньо орієнтовані на особливості ринкового попиту на трудові ресурси. Незважаючи на стабільно зростаючий попит на інженерні кадри, поки ще високий відсоток працевлаштованих не за фахом випускників. За даними опитування, проведеного Інститутом дослідження проблем молоді, таких випускників в Україні на момент закінчення вузу порядку 57,6 %. При цьому бажають працювати за спеціальністю 63,6 % випускників вузів Харкова. У той же час менш 40 % молодих фахівців знають, куди вони працевлаштуються після закінчення вузу [1].

Підготовка інженерних кадрів у силу зростаючого значення цієї категорії працівників у системі виробництва привертає пильну увагу вітчизняних і закордонних дослідників. У працях відомих учених розкриваються проблеми методології інженерної діяльності (І. К. Корнілов, С. А. Кугель, В. Г. Горохів, В. С. Степин, М. А. Рожевий й ін.), формуються галузі професійної педагогіки – інженерної педагогіки (В. М. Жураковський, А. А. Кірсанов, В. Ф. Мануйлов, І. В. Федоров, У. М. Приходько, В. В. Кондратьєв, Б. С. Мітин, Л. І. Гурьє й ін.).

Великий шар досліджень присвячений проблемам адаптації особистості до різних умов життєдіяльності, соціального середовища, професійної діяльності. Проблеми адаптації активно розроблялися соціологами, біологами, медиками, психологами, філософами. Проблеми професійної адаптації також в основному привертала увагу соціологів (С. І. Вершинін, Л. А. Гордон,

З. А. Данилова, Я. В. Дідковська, Є. П. Ільясов, О. В. Коршунова, А. Б. Курлов, Ю. Н. Клочко, О. Б. Ципіна, І. П. Шепеленко та ін.) і психологів праці (Ф. Б. Березін, Е. Ф. Зеєр, Є. М. Іванова, В. К. Мартенс, А. В. Тишковський й ін.). Однак, з переходом до ринкової економіки й загостренням проблем адаптації випускників навчальних закладів до ринку праці й виробництва, що динамічно змінюється, до цих проблем звернулися й вчені-педагоги. У роботах Д. А. Андрєєвої, В. Н. Соловійова, Р. Р. Блажиса, О. М. Горелика, І. Є. Лилинталь, розглядаються проблеми адаптації студентів до умов навчання у вузі; у роботах З. П. Лавшук, М. С. Пряжнікова, Г. В. Пічугіної, Ю. П. Поваренкова, В. А. Рижова, І. Д. Чечель й інших розглядаються проблеми професійної орієнтації й професійного самовизначення учнівської молоді, у дисертаційному дослідженні Н. Н. Шамрай розглядаються проблеми адаптації учнів до умов ринку праці.

Розрив, що відбувся, між рівнем науково-технічного прогресу й рівнем трудових ресурсів, між зростаючими й динамічно мінливими вимогами сфери професійної діяльності і якістю підготовки фахівців породив кризу, подолання якої неможливо без гармонізації відносин, взаємодії між освітою і виробництвом. Вивчення освітніх і можливостей, що виховують, такої взаємодії дозволяє знайти шляхи й способи використання й посилення позитивних впливів на особистість майбутнього фахівця й корекції негативних відповідно до потреб самого фахівця, суспільства й сфери професійної діяльності. Економічні, соціологічні аспекти взаємодії вузів і підприємств досить докладно вивчені, у той час як педагогічним аспектам цієї проблеми присвячені досить нечисленні роботи (Н. В. Гончарова, Ю. А. Кущів).

Таким чином, мають місце *протиріччя*:

- між об'єктивною потребою суспільства й ринку праці в конкурентноздатних, затребуваних сферою виробництва фахівцях, здатних відігравати активну роль у соціально-економічному розвитку суспільства, і раніше сформованою системою їхньої підготовки, не орієнтованої на нові соціально-економічні умови розвитку суспільства;

- між сучасними вимогами до професійної компетентності молодого фахівця, його здатності швидко й успішно адаптуватися до сучасних соціально-економічних і виробничих умов і недостатнім рівнем готовності до професійної діяльності, що досягає в процесі його підготовки у вузі;

- між необхідністю цілеспрямованої орієнтації процесу професійної підготовки у вузі на забезпечення конкурентноздатності випускника на ринку праці і його успішної професійної адаптації й подальшого професійного розвитку й нерозробленістю теоретико-методологічних основ і прикладних аспектів системи ПА, що реалізує дану цільову орієнтацію на основі багатофункціональної взаємодії вузу й підприємств на всіх етапах навчання [2].

Професійна адаптація й побудова професійної кар'єри випускника вузу є важливою умовою професійного розвитку й становлення його як професіонала. Для виявлення виникаючих у цій сфері протиріч і проблем необхідно розглянути зміни в професійній діяльності інженера, їхню спрямованість і

вплив на вимоги до професійної компетентності інженера. Виділені вимоги повинні включати знання, уміння, навички, здатності і якості особистості, що забезпечують високу якість її роботи зі створення штучних систем й об'єктів, а також удосконалювання видів діяльності, технологій, основним суб'єктом яких є людина. При цьому важливо врахувати фактори ринку, що вносять значимі корективи у вимоги до молодого фахівця. Співвідношення пропозиції в особі молодих фахівців, що втілюють трансльовану системою освіти й персоніфіковану особистістю випускника модель інженера, і попиту, обумовленого підприємствами й реалізованого в стратегіях їхньої кадрової політики, утворить ряд проблемних областей, вивчення яких дозволить визначити суть проблеми, її характеристики і фактори, що спричиняють її.

У житті сучасного суспільства інженерна діяльність грає все зростаючу роль. Ця роль обумовлена проблемами ефективного й раціонального використання наукових знань, підвищення ефективності наукових досліджень і розробок, значимістю для життя людини рішень, прийнятих і реалізованих інженерами по конструюванню штучного навколишнього середовища – техносфери.

Проблема адаптації є однією з кардинальних проблем соціології, педагогіки, психології, біології, фізіології, гігієни. Однак її вивчення історично було пов'язано, насамперед, з виникненням і розвитком біології, тому що саме в біології почалися дослідження взаємозв'язку організмів з навколишнім середовищем.

Виникнення терміна «адаптація» відноситься до другої половини XVIII століття. Введення його в науковий обіг пов'язують із ім'ям німецького фізика Х. Ауберта, що використав цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору або слуху, що виражалися в підвищенні або зниженні порога чутливості у відповідь на дію подразника. Сама ж проблема пристосування, пов'язана з виникненням і розвитком біології, була поставлена набагато раніше. Ще в VII столітті французький натураліст Ж. Бюффон висловив думку, що основою виживання є пристосування організму до змін навколишнього середовища. На початку XIX століття, завдяки роботам Ж. Ламарка, Ж. Сент-Ілера, Г. Спенсера, Ч. Дарвіна й ін., проблема адаптації вийшла за рамки еволюційної теорії й загальної біології, стала проникати в соціальну психологію, медицину, соціологію, екологію й інші науки.

У науковій літературі, як вітчизняній, так і закордонній, приділяється велика увага проблемі соціально-психологічної адаптації. Зміни в природному або соціальному середовищі створюють елемент новизни, що є джерелом орієнтовних потреб. Під впливом останніх здійснюється мотивація поведінки людини, спрямована на задоволення орієнтовних потреб. У свідомості індивіда формуються мета й програма адаптивного поведінки. Ця програма містить у собі вивчення й аналіз інформації про зміни навколишнього середовища, розширення сфери емоційних контактів, співвіднесення особистих інтересів із суспільними цінностями. Таким чином, соціально-психологічна адаптація являє собою процес, що виникає у відповідь на значну новизну навколишнього середовища, що включає мотивацію адаптивного поведінки людини,

формування мети й програми її поведінки. У кожному конкретному випадку процес психологічної адаптації здобуває емоційне фарбування й динаміку відповідно до особливостей психіки індивіда.

Соціально-психологічна адаптація тісно пов'язана із соціальною адаптацією. Будучи соціально обумовленою суспільним характером зухвалих її змін навколишнього середовища й людської свідомості, психіки, психологічна адаптація, у свою чергу, через формування цілей і програми впливає на ефективність адаптивної діяльності, а також надає динаміці цієї діяльності індивідуально-емоційне фарбування. Без психологічної адаптації соціальна адаптація була б просто неможливою.

Постіндустріальна стадія розвитку суспільства характеризується виникненням і динамічним розвитком нових виробництв, заснованих на останніх досягненнях науково-технічного прогресу, що приводить до істотного ускладнення інженерної діяльності. Для сучасного наукомісткого виробництва в усе більшому ступені потрібні фахівці, що мають цілісне уявлення про об'єкти професійної діяльності, готові до виконання комплексних науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт і забезпеченню безпечного функціонування складних технічних систем.

У цих умовах перед інженерною освітою встає завдання підготовки фахівців з високим рівнем професійної компетентності й мобільності; широким кругозором, основу якого становлять знання в суміжних з основною спеціальністю областях; високим творчим потенціалом, реалізованим у технічному творчому мисленні при рішенні складних інженерних завдань в інформаційному середовищі, що постійно ускладнюється. Закордонні дослідники підкреслюють:

- вища професійна освіта покликана впливати на ринок праці, забезпечуючи створення нових технологій і відкриття нових областей діяльності;
- вища професійна освіта виступає вагомим сектором непродуктивної сфери, у якій перебуває величезна кількість робочих місць, і вона повинна забезпечувати значну економічну активність регіонів;
- вища професійна освіта повинна мати певний вплив на соціальну сферу, на зміну принципів організації виробництва (і всього життя суспільства й суспільних зв'язків).

Відповідно до прогностичних оцінок провідних дослідників соціологів, філософів, педагогів – протягом XXI століття повинна сформуватися випереджальна (ноосферна) освіта як модель освіти, що виконує не тільки соціальну функцію передачі знання, досвіду й культури від минулих до нинішніх поколінь, але й функцію підготовки людини до випереджальних дій по виживанню цивілізації в умовах глобальної кризи й переходу до стійкого розвитку. Випереджальна освіта як цілісна освітня система повинна, по-перше, розвиватися більш швидкими темпами в порівнянні з іншими, особливо матеріальними, видами соціальної діяльності (виробництво, економіка й т.п.). По-друге, цей «зовнішньовипережаючий» аспект нової моделі освіти

пов'язаний з «внутрішньовипереджальною», коли освіта стане орієнтуватися на знання про майбутнє, на неминущі матеріальні цінності, на прийдешню ноосферну культуру, що сприяє виживанню цивілізації.

Однієї з найважливіших функцій освіти в цьому контексті є розкриття й розвиток природних потенційних здатностей (і можливостей) людини до безперервного, випереджального базисного стану активного збільшення знань, розвитку на цій основі самого себе як особистості, і цілеспрямованому, інноваційному, прогностично орієнтованому на основі отриманих знань формуванню середовища (середовищ) своєї життєдіяльності з одночасним підвищенням ступеня індивідуальної готовності до динамічної й творчої поведінкової адаптації в мінливих умовах середовища, у тому числі виробничого.

Випереджальна професійна освіта – це системоутворююча істотна властивість професійної освіти, що проявляється у взаємодії певним чином побудованих змісту й процесу передачі знань, спрямованих на розвиток у людини природної схильності до їхнього одержання і його результату у вигляді вміння активно прирощувати знання, формування інноваційного, перетворюючого, гуманістично орієнтованого інтелекту, що реалізується в характер діяльності. Перетворюючий інтелект – це спрямованість мислення, що дозволяє індивідові на основі знання фундаментальних закономірностей природи й суспільства вільно переходити від концептуального осмислення дійсності до рішення прикладних завдань (соціальних, управлінських, організаційних, техніко-технологічних, виробничо-економічних і т.д.). Перетворюючий інтелект відрізняється високим рівнем здатності до комплексного використання інтуїції (інтуїтивного знання), логічного мислення і якісних оцінок з їхньою формальною обробкою, що допомагає успішно вирішувати складні, у тому числі слабоструктуровані проблеми [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Система профессиональной адаптации студентов технических вузов в условиях взаимодействия «вуз-предприятие» / М. Н. Вражнова. – Москва : Техполиграфцентр, 2003. – 179 с.
2. Казначеев В. П. Современные аспекты адаптации / В. П. Казначеев – Новосибирск, 2010. – 146 с.
3. Панкрухин А. Л. Маркетинг образовательных услуг в высшем и дополнительном образовании. Учеб. пособие. / А. Л. Панкрухин – М. : Интерпракс, 1995. – 240 с.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

В тезах доповіді обговорюються основні аспекти дослідження національної ідентичності як соціокультурного феномену. Особлива увага дослідження зосереджена на тому, що національна ідентичність формується під впливом об'єктивних умов життя та свідомо коригується різними соціальними агентами. На сьогоднішній день діяльність цих агентів не узгоджена за такими параметрами як мета, форми, засоби впливу. Тому створюється підстава для формування множинних, інколи неузгоджених за змістом і спрямованістю, варіантів національних ідентичностей.

Ключові слова: *етнос, нація, ідентичність, національна ідентичність.*

В тезисах доклада обсуждаются основные аспекты исследования национальной идентичности как социокультурного феномена. Особое внимание уделяется тому, что национальная идентичность формируется под влиянием объективных условий жизни и сознательно корректируется различными социальными агентами. На сегодняшний день деятельность этих агентов не согласована по таким параметрам как цель, формы, способы влияния. Поэтому создается почва для формирования множественных, иногда несогласованных по содержанию и направленности вариантов национальных идентичностей.

Ключевые слова: *этнос, нация, идентичность, национальная идентичность.*

Main aspects of the investigation of national identity as a sociocultural phenomenon are discussed in theses of the report. The main attention is paid to the fact that national identity is formed under the influence of objective life conditions and consciously corrected by various social agents. Nowadays the activity of these agents have not agreed on such parameters as the purpose, forms, methods of influence. Therefore, the process of creating a ground for the formation of multiple and sometimes inconsistent in content and direction versions of national identities.

Keywords: *ethnos, nation, identity, national identity.*

Сьогодні постає проблема збереження національної унікальності в умовах глобалізації, стрімкого науково-технічного розвитку, зростання інформаційного навантаження, суттєвих змін у соціально-політичному житті суспільства. Захист національної самобутності передбачає визначення загальної стратегії та низки заходів, що неможливо без поглибленого вивчення та розкриття сутності такої важливої складової нації як національна ідентичність.

Суспільство підтримує свою єдність, створюючи водночас умови для збереження і розвитку кожної етнокультурної групи. У будь-який період розвитку суспільства (тим більше у кризовий) важливою є роль держави та влади як провідників соціокультурного розвитку суспільства. Традиційно вплив на формування «генералізованого коду» суспільства (по Луману) здійснюється завдяки такому соціальному інституту як освіта.

Соціологічний підхід в дослідженні національної ідентичності фокусується на співвідношенні особистості з групою (нацією), уявлення про групу та соціальні механізми самовизначення індивідів в групах.

В українському просторі суспільних наук різнобічне дослідження окремих питань щодо сутності феномену ідентичності, її формування та

проявів в різних соціальних групах і спільнотах, зв'язку ідентифікаційних процесів з трансформаційними змінами суспільства представлено в роботах К. Іващенко, Н. Костенко, О. Куценко, С. Макеєва, О. Мусієздова, С. Оксамитної, Н. Победи, А. Ручки, Л. Сокурянської, В. Степаненко, В. Тарасенко, О. Філіппової, Н. Черниш, С. Шостак, М. Шульги та інших.

Висвітленню проблем національної, громадянської ідентичностей в українському суспільстві присвячені роботи В. Арбеніної, А. Колодія, І. Кресіної, Л. Нагорної, М. Обушного, А. Ручки, О. Стегнія, Д. Судина та інших.

Поняття національної ідентичності належить до розряду соціально-політичних, які зорієнтовані на вироблення еталонів етносоціальної, політичної поведінки. Національна ідентичність спирається на культурні й громадсько-політичні традиції, інтереси, перспективи політичного розвитку, спільні політичні інститути, права та обов'язки, економічний і соціальний простір, спільність громадянства. Цілісність національної ідентичності сприяє збереженню консенсусу з фундаментальних питань розвитку держави. Національна ідентичність не є вродженою рисою народу, а результатом суспільного виховання. У поєднанні з етнічною ідентичністю вона може перетворитися на рушійну силу суспільно-політичних перетворень.

Кожна людина або соціальна група є носіями ідентичності, що за допомогою освоєних цінностей, ідеалів, традицій допомагає орієнтуватись в соціальному просторі, задає норми соціальної поведінки.

З одного боку, національна ідентичність є одною з фундаментальних ідентичностей, тобто, вона може служити орієнтиром для людини навіть тоді, коли інші (професійні, родинні, класові) швидко змінюються внаслідок трансформації суспільства. З іншого боку, зміни суспільства, його соціальних інститутів (як агентів впливу) змінюють зміст і форми національної ідентичності членів суспільства.

Таким чином, виникає певна проблемна ситуація, яку можна трансформувати в низку дослідницьких питань:

- який зміст має національна ідентичність в різних соціальних групах;
- як саме здійснюється вплив окремих соціальних інститутів на формування національної ідентичності в соціумі;
- якими методами маємо досліджувати національну ідентичність на макро-, мезо-, мікрорівнях суспільства.

Національна ідентичність формується під впливом об'єктивних умов життя (місце народження, проживання, мовленнєві традиції тощо) та свідомо коригується різними соціальними агентами. На сьогоднішній день діяльність цих агентів не узгоджена за такими параметрами як мета, форми, засоби впливу. Тому створюється підстава для формування множинних, інколи неузгоджених за змістом і спрямованістю, варіантів національних ідентичностей. Це пов'язано з низкою причин – історичних, регіональних, сучасних суспільно-політичних, особливостей агентів впливу та характеристик окремих соціальних груп.

По-перше, історичні: процес формування національної ідентичності утруднювався, гальмувався обставинами історичної долі українців, змушених існувати на стику християнського і мусульманського світів, а згодом, західноєвропейської та російської етноцивілізаційних платформ. Крім того, в житті українського народу тривалий час відбувалось ототожнення релігії з етнічністю – саме релігійна ідентичність становила основу ціннісної системи української громади. Ще один важливий аспект формування української ідентичності – тривала цілеспрямована підміна категорії національної ідентичності на узагальнену радянську ідентичність. Незважаючи на терор, депортації, концтабори, психологічну та ідеологічну обробку, не відбулося повного витіснення із суспільної свідомості основоположних національних цінностей, традиційних звичок і норм поведінки [1, с. 146]. Проте, певне «вимивання» національних категорій з масової свідомості все ж таки відбулось.

По-друге, суттєвими є відмінності національної ідентичності у представників різних регіонів на території України, що пов'язано, безумовно, з історичними причинами. Як зазначає А. Колодій комуністична («радянська») ідентичність стала заміником національної ідентичності в тих регіонах, де цю ідентичність було втрачено, де виник певний вакуум. Там, де люди пам'ятають про свої корені, дотримуються національних звичаїв, мають національну культуру (нехай навіть побутову), вони незалежно від політичних орієнтацій не зраджують своїй національній ідентичності [2, с. 183]. Існування регіональних відмінностей в ідентичностях українців підтверджується результатами наукових досліджень [3].

По-третє, на формування національної ідентичності впливають сучасні суспільно-політичні процеси. Глобальні політичні, економічні трансформації, політичний плюралізм, етнокультурне розмаїття обумовлюють, зокрема, і те, що українське суспільство перебуває у стані невизначеності щодо моделі націєбудівництва. За даними соціологічних досліджень [4] все більшої поширеності набуває «банальний націоналізм» в українському суспільстві, тобто, є усвідомлення людьми своєї приналежності до нації, проте рівень рефлексії щодо критеріїв належності низький. Але на цьому фоні суспільні події останнього часу, пов'язані з Революцією Гідності 2014 року та необхідністю захисту територіальної цілісності України, проявили суто діяльнісні аспекти національної ідентичності великої кількості українців: готовність на будь-які дії, навіть на самопожертву, заради ідеї національної незалежності. Науковці ще мають дослідити і узагальнити досвід і наслідки цих суспільно-політичних подій, але вже сьогодні зрозуміло, що вони стали потужним поштовхом для формування найбільш глибинних конструктів національної ідентичності у масовій свідомості українського народу.

По-четверте, стан і характеристики окремих соціальних інститутів та агентів впливу також є важливими в процесі формування національної ідентичності. Мова йде саме про формування, тому що це є метою як окремих соціальних інститутів (наприклад, інститутів освіти, політики) так і агентів впливу (засобів масової інформації, громадських рухів тощо). Якщо напрямки і

зміст діяльності соціальних інститутів за своїм призначенням керовані та прогнозовані, то інші агенти впливу менш координовані та передбачувані, тому що здебільшого відображають ідеї, настрої, почуття, які існують в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст / Л.П. Нагорна. – К. : ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 405 с.
2. Колодій А.Ф. Національний вимір суспільного буття / А.Ф. Колодій. – Львів: Вид-во «Астролябія», 2008. – С. 178–190.
3. Черниш Н. Динаміка ідентичностей мешканців Львова і Донецька: компаративний аналіз (1994–2004р.р.) / Н. Черниш, О. Маланчук // Україна модерна – 2007. – С. 61–92.
4. Судин Д. Типи української національної ідентичності: апробація теоретичного концепту / Данило Судин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – № 1045. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – Вип. 30. – Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 41–47.

УДК 352.075:369

ДЕГТЯР О. А.

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

В роботі досліджено специфіку державного управління соціальною сферою на регіональному рівні, визначено основні проблеми та недоліки, запропоновані шляхи удосконалення даного процесу. Автор розкриває багатоаспектний зміст поняття «соціальна сфера», визначає соціальну сферу як цілісну, динамічну, залежну від розвитку держави підсистему суспільства, породжену об'єктивною потребою суспільства в безперервному відтворенні суб'єктів соціального процесу.

Ключові слова: соціальна сфера, державне управління, регіональний рівень, система управління соціальною сферою, соціальні послуги.

В работе исследована специфика государственного управления социальной сферой на региональном уровне, определены основные проблемы и недостатки, предложены пути совершенствования данного процесса. Автор раскрывает многоаспектное содержание понятия «социальная сфера», как целостную, динамичную, зависящую от государства подсистему общества, возникающую в результате объективной потребности общества в непрерывном воссоздании объектов социальной реальности.

Ключевые слова: социальная сфера, государственное управление, региональный уровень, система управления социальной сферой, социальные услуги.

This paper investigates the specifics of social sector public administration at the regional level, the main problems and shortcomings. Suggested ways to improve the process. The author reveals the multidimensional contents of the notion of "social sphere", as an integrated, dynamic, as independent of the state subsystem that has arisen as a result of objective needs of society in constant vossozdlanii objects of social reality.

Keywords: social, governance, public administration, regional level, the control system social sphere and social services..

Динамічний розвиток соціальної сфери відповідно до пріоритетів національного, суспільного, культурного і духовного відродження обумовлює необхідність врахування особливостей державного регулювання розвитку соціальної сфери в Україні. Зокрема, ситуація, що склалась у соціальній сфері України, потребує активнішого втручання держави в регулювання процесів функціонування соціальної інфраструктури в умовах трансформаційних змін.

Зміст поняття «соціальна сфера», як і будь-якої іншої наукової категорії, багатоаспектний. В науковій літературі як зарубіжних, так і вітчизняних авторів можна виділити кілька підходів щодо визначення сутності соціальної сфери [2], а саме:

– по-перше, соціальна сфера розуміється як сукупність великих соціальних груп: класів, націй, народів, вважаючи, що таке уявлення про соціальну сферу відображає глибокий рівень громадського життя, має сутнісний характер, на відміну від уявлення про неї як просту суму локальних соціальних утворень. Переважно поняття соціальної сфери в такому трактуванні збігається з поняттям соціальної структури суспільства. Але за такої постановки питання соціальна сфера втрачає функціональні ознаки і найголовніша з них – забезпечення відтворення суспільства;

– по-друге, цю точку зору представляють здебільшого економісти. Активно використовуючи в науковому аналізі категорію «соціальна сфера», вони зводять її до невиробничої сфери та сфери послуг і трактують її як сукупність галузей народного господарства, тією чи іншою мірою задіяних у процесі задоволення соціальних потреб громадян, працівники яких одержують відповідні доходи з коштів, які виділені суспільством на ці потреби. У даному випадку соціальна сфера трактується тільки як соціальна інфраструктура, поза діяльністю в ній будь-яких соціальних суб'єктів, їхніх зв'язків і відносин;

– по-третє, ряд авторів прагнуть довести, що соціальна сфера займає свого роду проміжну позицію між економічною і політичною системами і виступає немов передаточною ланкою від економіки до політики, і вважають невиправданим виділення соціальної сфери як деякої самостійної сфери суспільних відносин. Соціальна сфера є частиною інших сфер життєдіяльності суспільства, а не самостійною підсистемою суспільства. Такий підхід, на наш погляд, також неправомірний, оскільки лише соціальна сфера на відміну від інших сфер життєдіяльності суспільства виконує функцію соціального відтворення населення. В основі її виділення лежать діяльність з відтворення населення і відносини, що складаються в процесі цієї діяльності;

– по-четверте, соціальна сфера трактується як відносно самостійна сфера життєдіяльності суспільства, що охоплює відносини між соціальними спільнотами, всередині цих спільнот, між окремими особами, що мають різне становище в суспільстві і беруть неоднакову участь у його соціальному житті;

– по-п'яте, в останні роки досить часто використовується поняття «соціально-трудова сфера» суспільства. Вважається, що це поняття відображає

об'єкт і предмет соціальної політики, характеризує ступінь соціального розвитку, обґрунтовує та відображає єдність і взаємозумовленість трудових і соціальних відносин. Основними блоками соціально-трудової сфери є: соціальна сфера (освіта, охорона здоров'я, культура); ринок праці, служби зайнятості, перепідготовка кадрів; сфера мотивацій виробничої праці; система соціального захисту населення; система соціального партнерства; система соціального страхування; пенсійна система; охорона праці.

Виходячи із вищенаведеного можемо визначити соціальну сферу як цілісну, динамічну залежно від розвитку держави підсистему суспільства, породжену об'єктивною потребою суспільства в безперервному відтворенні суб'єктів соціального процесу. Це стійка сфера людської діяльності соціуму з відтворення свого життя, простір реалізації соціальних функцій суспільства [1]. Саме в ній знаходить зміст соціальна політика держави, реалізуються соціальні і громадянські права людини.

Соціальна сфера не має твердих просторових і часових рамок. Вона існує не саме по собі, не ізольовано, а у певному взаємозв'язку і взаємодії з іншими сферами суспільства: матеріально-виробничими, політичними, культурно-духовними, а також системами природного порядку і характеру. Соціальна сфера, виражаючи життєдіяльність у цілісному визначенні і призначенні, насамперед, спрямована на людину, соціальні групи, водночас немов пронизує всі інші соціальні спільноти, тому що в кожній із них діють люди. З іншого боку, умовою розвитку соціальної сфери є функціонування інших сфер, оскільки в них продукуються матеріальні, духовні блага і цінності, реалізуються функції політичного управління суспільством. Таким чином, соціальна сфера «перекривається» іншими сферами, збираючи, як у фокусі, усі передумови відтворення і розвитку людини і суспільства в цілому. У даному контексті всі інші сфери суспільства можуть розглядатися як середовище. Стосовно них соціальна сфера виступає як фактор зміцнення і підтримки стабільності соціальних відносин і процесів, їхньої відносної рівноваги. Це вважається неодмінною умовою збереження цілісності всієї суспільної системи.

Матеріально-виробнича, політична і культурно-духовна сфери, опосередковано беручи участь у формуванні інтегративних якостей, впливаючи на соціальну сферу через окремі компоненти, у цілому залишаються зовнішніми стосовно системи і тому належать до середовища. Вони пов'язані з нею мережею комунікацій, кожна з яких має неоднакове значення для функціонування соціальної сфери. До середовища варто віднести і природно-кліматичні умови, у яких функціонує соціальна сфера.

Слід зазначити, що об'єктом соціального розвитку є населення регіонів, що складає нашу державу в цілому. Тоді метою функціонування соціальної сфери є соціальний розвиток, з урахуванням особливостей регіонів держави, спрямований на зміну добробуту, структури потреб і форм життєдіяльності населення в мінливому соціальному та економічному середовищі у вигляді певної системи [3].

Подання соціальної сфери у вигляді системи, на нашу думку, дозволяє представити її у вигляді системи взаємозв'язків основних галузей соціальної

сфери, діяльність яких спрямована на розвиток людського потенціалу і поліпшення якості життя населення в умовах трансформаційних змін. Тоді основним суб'єктом управління соціальної сфери виступає держава в особі регіональних органів влади. Крім того, суб'єктами управління соціальної сфери є господарюючі суб'єкти, що виконують соціальні функції, і громадські організації, які відіграють роль сторонніх спостерігачів і контролерів.

На функціонування соціальної сфери як системи впливають різні чинники. Такими зовнішніми чинниками є: рівень економічного розвитку регіону; соціально-політичні процеси регіону, країни; демографічні процеси; природне середовище; культурна та національна спадщина.

Складові системи розвитку соціальної сфери невзаємозамінні, рівнозначні і визначають у цілому дві сторони розвитку – це компоненти, що визначають споживання (дохід) та людський капітал (освіта, здоров'я), з одного боку, і елементи, що характеризують рівень і доступ до базових благ та послуг, з іншого. Визначення пріоритетності цих компонентів залежить від концепції соціального розвитку і від рівня економічного розвитку. Так, у розвинених країнах з урахуванням високого рівня доходу населення в цілому на перше місце виходять компоненти, що характеризують рівень розвитку середовища, якість населення (людський капітал) і соціальні (нематеріальні) блага. Для країн, що розвиваються, провідну роль відіграють споживання (дохід) та доступ до базових матеріальних благ і послуг. Для більшості країн з перехідною економікою соціальний розвиток визначається можливостями самозабезпечення (доходом і зайнятістю), людським капіталом і трансформацією інститутів і соціальних функцій держави.

Іншими словами, розвиток соціальної сфери має будуватися на вивченні якості життя населення за всіма її складовими та не тільки не допускати зниження досягнутого рівня якості життя, але і всіляко його покращувати за допомогою створення сприятливих умов для ефективного розвитку функціональних комплексів соціальної сфери.

Таким чином, зміна цілей розвитку соціальної сфери веде до необхідності нововведень, інноваційного підходу до державного регулювання розвитку соціальної сфери в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барулин В. С. Диалектика сфер общественной жизни / В. С. Барулин. – М. : Изд-во Москв. ун-та, 1982. – С. 125–218.
2. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота : Термінол.-понят. слов. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП., 2005. – С. 434.
3. Державно-регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – С. 25–40.

ДРОЖАНОВА О. М.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Розглянуто властивості громадської думки як соціального інституту. Здійснено аналіз політичних партій як інструменту інституціонального оформлення і представництва громадської думки. Визначено ознаки, що вказують на інституціональний характер громадської думки.

Ключові слова: громадськість, громадська думка, соціальний інститут.

Рассмотрены свойства общественного мнения как социального института. Осуществлен анализ политических партий как инструмента институционального оформления и представительства общественного мнения. Определены признаки, указывающие на институциональный характер общественного мнения.

Ключевые слова: общественность, общественное мнение, социальный институт

The properties of the public opinion as a social institution are considered. The analysis of the political parties as a means of institutional design and representative of public opinion is realized. The signs pointing to the institutional nature of public opinion are identified.

Keywords: public, public opinion, social institution.

Інститут громадської думки є проявом дієвості громадської думки, її включеності в управлінські практики. Він можливий лише там, де, по-перше, існує громадянське суспільство, вільне від диктату політичної влади, і, по-друге, влада зважає на позицію суспільства. В цьому сенсі інститут громадської думки являє собою один з найважливіших атрибутів громадянського суспільства і, відповідно, може слугувати індикатором перспектив становлення останнього.

Західна традиція соціологічного аналізу громадської думки представлена в працях Г. Блумера, П. Бурд'є, Дж. Геллапа, Г. Года, У. Ліпмана, Ч. Міллса, Ч. Кулі, П. Лазарсфельда, Д. Рімена, Е. Роупера, Дж. Цаллера, П. Шампаня та ін. До вивчення феномену громадської думки звертались дослідники Д. Гавра, М. Горшков, Б. Грушін, Б. Докторов, Ю. Левада, А. Меркулов, О. Уледов, Г. Почепцов, Л. Федотова, С. Хітрова та ін. Проблеми функціонування громадської думки та її взаємодії з іншими соціальними інститутами в сучасному суспільстві досліджують вітчизняні науковці І. Бекешкіна, В. Бурлачук, О. Вишняк, Є. Головаха, А. Горбачик, В. Коробов, О. Нельга, В. Осовський, В. Паніотто, В. Полторак, О. Шульга та ін. В сучасних умовах становлення інститутів громадянського суспільства стає необхідним визначення ступеня залученості громадської думки до процесів регуляції соціального життя в українському суспільстві.

Мета роботи – виявлення особливостей громадської думки як соціального інституту.

Інституту громадської думки притаманні властивості, традиційні для будь-якого соціального інституту. По-перше, доцільність існування, що обґрунтовується задоволенням суспільно значущих потреб. Для інституту громадської думки такими є: а) потреба включення громадськості в процеси

соціальної регуляції; б) потреба ефективної взаємодії громадськості та влади; в) потреба узгодження інтересів масового суб'єкта і суб'єкта управління. По-друге, статусно-рольова визначеність, тобто наявність нормативних статусних вимог і рольових приписів щодо форм участі в громадській діяльності. Інституціонально регламентуються численні прояви громадської активності індивідів від найзагальнішого статусу суспільного діяча до безлічі конкретних рольових функцій – керівник партійної секції, голова первинного профспілкового комітету, активіст, методист, організатор заходів і т. п. По-третє, ресурси, тобто засоби досягнення цілей, до яких відносять: а) моральний вплив на соціальних суб'єктів; б) організований характер дій суб'єктів громадської думки; в) легальні канали вираження громадської думки (вибори органів влади, референдуми, діяльність мас-медіа, гарантовані конституцією свободи слова, печаті, зборів, тощо). По-четверте, наявність формальних організаційних структур – політичні партії, профспілки та громадські організації т.зв. третього сектору (недержавні і некомерційні організації). У таких організаційних структурах громадська активність спрямовується в жорсткий нормативний порядок і в повну силу діють всі бюрократичні атрибути організації – статут, внески, з'їзди, збори, посадові обов'язки і т. д. Як і в будь-якій організації, тут завжди існує проблема балансу змісту і форми.

У цьому зв'язку становить інтерес аналіз політичних партій як інструменту вираження, інституціонального оформлення і представництва громадської думки, який здійснив французький політолог Моріс Дюверже у своїй відомій праці «Політичні партії». Автор вказав на такі особливості зв'язку політичних партій і громадської думки. По-перше, виразники інтересів (члени партії) складають зовнішнє коло щодо громадськості, тобто утворюють еліту суспільства. Вираз «виходець з народу» вказує водночас і на походження, і на відрив від своїх коренів. Відбувається така психологічна метаморфоза: тягар відповідальності змінює того, хто його несе; психологія керівників ніколи не буває ідентичною психології мас, навіть якщо вони родом з того ж соціального прошарку [1, с. 215].

По-друге, ускладнення соціальних проблем зумовлює концентрацію громадської думки навколо двох протилежних позицій, що, у свою чергу, викликає перехід від багатопартійності до двопартійності. Дюверже називає це природним дуалізмом громадської думки. Завжди і всюди, як тільки виникають значні фундаментальні проблеми в суспільстві, громадська думка відкидає всілякі нюанси та другорядні відмінності, і у виборчій боротьбі протистоять одна одній партії порядку і розвитку, ліві й праві, білі й червоні, помірні й екстремісти, консерватори і ліберали, гвельфи і гібеліни, жирондисти і якобінці, католики і протестанти і так далі. Будь-які ідеологічні відтінки щезають, і, навпаки, спокійні часи ведуть до диференціації поглядів, думок і, відповідно, партій. Таким чином, багатопартійність можна вважати індикатором благополучного суспільства [1, с. 277].

По-третє, однопартійний режим і, відповідно, одностайність громадської думки, на думку французького дослідника, є пристосуванням для нужд

диктатури тієї технології влади, яка склалася в рамках демократії. Одна партія виступає посередником між владою і народом та виконує функції нагляду і пропаганди. У такий спосіб органи та представники партії контролюють маси і водночас впливають на їх свідомість, моделюють їх думки [1, с. 318–320].

До ознак, що вказують на інституціональний характер громадської думки, можна віднести:

- вкоріненість терміну «громадська думка» в повсякденній та теоретичній свідомості, що виявляється через контент-аналіз частоти і контексту застосування цього терміну політиками, чиновниками, журналістами, соціологами, політологами, лідерами суспільних рухів у ЗМІ, в політичному і науковому дискурсах та в повсякденній мові;

- множинність та формальна визначеність каналів вільного висловлення громадської думки; свідоцтвом формалізації інституту громадської думки слугують поява недержавного телебачення, незалежних газет, розвинутість третього сектору, регулярне проведення референдумів і обов'язкове прийняття відповідних законів «Про ЗМІ», «Про референдум», «Про громадські організації», «Про політичні партії» тощо;

- діяльність організацій, що вивчають громадську думку: скільки років існують, як часто проводять опитування, які теми піднімають – за цими ознаками можна судити про те, наскільки громадська думка склалася як соціальний інститут;

- система регуляції діяльності суб'єктів вивчення громадської думки, що реалізується через об'єднання полстерів у професійну спільноту, яка приймає і виконує спеціальні документи, що регулюють діяльність зі збирання, вивчення та формування громадської думки (в яких, наприклад, прописані вимоги до публікацій результатів опитувань населення);

- залученість громадської думки до управлінського процесу на різних рівнях (державний, регіональний, місцевий, на рівні підприємств, організацій і т. д.), що фіксується у кількості рішень, прийнятих представниками влади різного рівня на основі існуючої громадської думки, під тиском або всупереч їй, і кількості тем, за якими влада звертається до громадської думки; формальний бік даної ознаки відображається у закріпленні механізму включення громадської думки в управлінський процес в нормативних документах (законах, постановах, інструкціях);

- соціальне замовлення на підготовку спеціалістів у сфері формування та вивчення громадської думки і затребуваність таких фахівців на ринку праці, показниками чого є наявність спеціальностей і спеціалізацій у вишах та інших навчальних закладах, що займаються підготовкою спеціалістів з формування та вивчення громадської думки, а також трудова діяльність випускників даних спеціальностей.

Отже, громадська думка як соціальний інститут здатна складатись лише за наявності певних умов. Потрібні серйозні зусилля нашому суспільству, нашим політикам, особливо нашому населенню для того, щоб громадська думка дійсно перетворилась у дієвий соціальний інститут, залучений до управління суспільства. Емпіричне дослідження ознак інституціоналізації

громадської думки дає можливість оцінити ступінь сформованості та специфіку функціонування інституту громадської думки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дюверже, Морис Политические партии [Текст] / М. Дюверже. – М.: Акад. проект. – 2005. – 544 с.

УДК 316.74:37

ЕКИМОВА М. А.

РИТЕРИЙ ВОЗРАСТА В РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Изменения, происходящие в украинском социуме, приводят к необходимости проведения ряда реформ в системе высшего образования. При этом подчеркивается негативная роль возрастных экспектаций всех субъектов образовательного процесса, как сдерживающего фактора дальнейшего реформирования образования.

Ключевые слова: реформа, возрастные экспектации, система высшего образования, научно-педагогические кадры

Зміни, що відбуваються в українському соціумі, призводять до необхідності проведення низки реформ в системі вищої освіти. Внаслідок чого відбувається трансформація ролей і функцій сучасного педагога. При цьому підкреслюється негативна роль вікових експектацій всіх суб'єктів освітнього процесу, як стримуючого чинника подальшого реформування освіти.

Ключові слова: реформа, вікові експектації, система вищої освіти, науково-педагогічні кадри.

Changes in Ukrainian society lead to the necessity of running series of reforms in higher education system. It makes the roles and functions of a modern teacher transform. It emphasizes the negative role of the age expectations of all actors of the educational process as a deterrent to further education reform.

Keywords: reform, age expectation, system of higher education, academic staff.

Трансформационные процессы, происходящие во всех сферах жизнедеятельности нашего общества, в своей основе нацелены на укрепление украинской государственности и поддержание курса европейской интеграции.

Глобализация приводит к необходимости интенсивного развития «интеллектуального капитала» страны, воспроизводство и накопление которого возможно лишь при наличии успешного, адаптированного под запросы общества и рынка института образования в целом и высшего образования в частности. Реформы в сфере образования уже перестали восприниматься только как отраслевые, сегодня они становятся мощным механизмом развития общества. Реформирование высшего образования включает в себя как концептуальные так и нормативно-правовые основы системных изменений в сфере образования, в соответствии с вектором развития, избранным обществом. Будучи нововведением с прогрессивным содержанием, реформирование также можно рассматривать как предпосылку дальнейшей модернизации, то есть

последующего изменения и усовершенствования системы, отвечающей современным требованиям общества [2].

Присоединение Украины в 2005 году к странам Болонского процесса стало решительным шагом на пути к дальнейшему реформированию постсоветской системы высшего образования, что привело к ряду острых проблем, решение которых сегодня представлено в нормативных и законодательных документах: «Белая книга национального образования Украины» (2009 г.), «Белая книга (силы изменений и векторы движения к новому образованию Украины)» (2009 г.), Национальная стратегия развития образования Украины на 2012–2021 гг., Государственная национальная программа «Образование» («Украина XXI столетия»), «Закон о высшем образовании», в новой редакции от 2015 г., «Стратегия реформирования высшего образования в Украине до 2020 г.» (2014 г.), «Концепция развития образования Украины на период 2015–2025 гг.» [1, 3, 5].

Эти документы включают в себя требование создания равного доступа к высшему образованию, улучшение качества образования, взаимную интеграцию науки и образования в соответствии с потребностями общества и рынка труда. Сюда входит и обеспечение автономии высших учебных заведений, решение проблемы финансирования высшей школы, привлечение бизнеса к сотрудничеству, изменения самой структуры образования, ее соответствие европейским стандартам.

Модернизация высшего образования в первую очередь затрагивает научно-педагогические кадры. Проводимые реформы предполагают расширение социальных ролей современного педагога, это не только преподаватель, ученый, исследователь, но и руководитель проектов, модератор, тренер, тьютор, наставник, воспитатель, консультант, игромастер, ментор стартапов.

Поэтому, от того, насколько ответственно и добросовестно проводится кадровая политика высших учебных заведений, носящая долгосрочный упреждающий характер, зависит успех реформы системы высшего образования Украины [4].

Важную роль в развитии научно-педагогических кадров в условиях реформирования играют не только объективные (опыт работы, ученая степень, педагогическая квалификация, деловые, нравственно-этические и коммуникативные качества педагога) но и субъективные факторы (возрастные стереотипы и экспектации самих преподавателей и студентов по поводу наиболее оптимального возраста научно-педагогических кадров высшей школы). Возрастные экспектации субъектов образовательного процесса представляют собой систему требований и ожиданий относительно правильного, желаемого ролевого поведения различных возрастных групп преподавателей в соответствии с их возрастом, а также распространенными и закрепленными в обществе возрастными стереотипами. На макроуровне они представлены в виде сформированных, устоявшихся в обществе и поддерживаемых большинством его членов возрастными нормами, культурными стереотипами, образцами поведения. На мезоуровне –

организационной культурой высших учебных заведений, на протяжении многих лет поддерживаемой руководством ВУЗов. На микроуровне – индивидуальными возрастными ожиданиями сотрудников министерства образования, руководителей ВУЗов, педагогов и студентов.

Цель данной работы – определить роль возрастных ожиданий в процессе реформирования системы высшего образования в современном украинском обществе.

Возрастные ожидания и связанные с ними ролевые ожидания, распространенные в нашем обществе, в течение последних нескольких лет существенных изменений, к сожалению, не претерпели. Поэтому возрастные стереотипы относительно типичного поведения молодежи, людей среднего возраста и старшей возрастной группы оказывают значительное влияние и на педагогов и студентов. Что, соответственно, не может не отразиться на успешности проведения реформы высшего образования в Украине.

Конечно же, ни в одном из вышеперечисленных законодательных и нормативных документов, нет открытых заявлений об омоложении научно-педагогических кадров, или открытой возрастной дискриминации. Однако, анализируя сегодняшнюю политическую, экономическую и культурную ситуацию в стране, проведение пенсионной реформы, предусматривающей повышение пенсионного порога, принятие закона о работающих пенсионерах, который повлечёт за собой массовое увольнение научно-педагогических кадров, обладающих огромным опытом работы и знаниями, наталкивает на мысль, что здесь присутствует скрытый эйджизм.

Кроме этого, в Верховную Раду внесли на рассмотрение проект о введении возрастного ограничения для преподавателей, которое якобы позволит достичь баланса между «старой школой» и новыми, молодыми сотрудниками. Начиная с 2016 г. по 2020 г. авторы законопроекта предлагают сократить возраст руководящих работников образования до 67 лет (до 2019 г. включительно), а с 2020 года до 65 лет. Для профессоров соответственно это будет 72 года, а затем 70 лет.

Таким образом, из одной крайности – массового старения научно-педагогических кадров новая реформа приводит к повсеместному их омоложению. Реформаторы, ориентируясь на опыт Европы, выпускают из поля зрения примеры других стран для возможного наследования. Так в США совершенно отсутствуют возрастные цензы, если преподаватель в состоянии работать, хочет развивать науку, то никто не будет считать, сколько ему лет, важны только выигранные им по конкурсу гранты. Это единственный критерий оценки.

Сегодня в Украине наблюдается тенденция потери преемственности поколений, нивелирование положительного опыта преподавателей со стажем работы, что впоследствии может привести к потере конкурентоспособности отечественного института высшего образования на мировой арене.

С нашей точки зрения реформирование системы высшего образования должно осуществляться с существенной поправкой на достижение

оптимального соотношения всех возрастных групп преподавателей. Необходимо учитывать существующие возрастные экспектации субъектов образовательного процесса для дальнейшего предупреждения негативных аспектов влияния возрастных стереотипов и всяческих проявлений эйджизма в кадровой политике ВУЗов. Тем самым приближаясь к формированию нового типа общества «age-irrelevant society» (Б. И. Нойгартен), не зависящего от возраста и предоставляющего равные условия для всех своих членов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. – К. : Освіта. – 2014. – 22 с.
2. Потапов А. С. Реформирование (Модернизация) – Модернизации (Реформирование) Российского образования / А.С. Потапов // Медицина и образование в Сибири. – №1. – 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журналу : http://www.ngmu.ru/cozo/mos/article/text_full.php?id=53
3. Про вищу освіту. Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст / С. Сисоєва // Теорія і практика управління соціальними системами. – № 3. – 2013. – С. 44 – 69.
5. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. – К. – 2014. – 75 с.

УДК 316.013

ЖЕРДЕЦЬКА А. Г.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Наукова публікація присвячена галузі соціальної екології. Розглянуто питання взаємозв'язку соціального та природного у сучасному суспільстві, розкрито сутність поняття «соціально-екологічного ризику», його співвідношення з поняттями «ризик» і «соціального ризику», а також наведено класифікацію соціально-екологічних ризиків. Обґрунтовано необхідність долучення фахівців-соціологів до участі в екологічних дослідженнях.

Ключові слова: соціальна екологія, соціальний ризик, соціально-екологічний ризик, сталий розвиток, принцип попередження, соціально-екологічне дослідження

Научная публикация посвящена сфере социальной экологии. Рассмотрены вопросы взаимосвязи социального и природного в современном обществе, раскрыта сущность понятия «социально-экологического риска», его соотношение с понятиями «риска» и «социального риска», а также приведена классификация социально-экологических рисков. Обоснована необходимость привлечения специалистов-социологов к участию в экологических исследованиях.

Ключевые слова: социальная экология, социальный риск, социально-экологический риск, устойчивое развитие, принцип предупреждения, социально-экологическое исследование

The theses is devoted to the scientific field of social ecology. The essence of interconnection of social and natural in modern society is examined, the essence of the concept of «socio-ecological risk» and its relationship with the concepts of «risk» and «social risk» are revealed, the classification of socio-ecological risks is provided. The necessity for sociologists to take part in environmental researches is explained.

Keywords: *social ecology, social risk, socio-ecological risk, sustainable development, prevention principle, socio-ecological research*

У результаті людської господарсько-економічної діяльності за останнє століття стрімко зросли кількість і величина загроз, здатних прямо чи побічно позначитися на здоров'ї та добробуті самої людини [4]. Переважна більшість сучасних екологічних проблем та ризиків породжені діяльністю суспільства, і тільки суспільство може їх вирішити, адже самі по собі вони не зникнуть. І в ході вирішення, або, навпаки, ігнорування цих соціально-екологічних проблем виникають нові суспільні процеси, рухи та соціальні практики, оскільки суспільство реагує на зміну поточної ситуації своєю власною зміною. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати чітку картину взаємовпливу соціального і природного, а тому дослідження проблем, які, як раніше вважалося, належать до «суто екологічної» сфери сьогодні виявляється неможливим відірвано від соціальної реальності.

Ось чому сьогодні на межі екології та соціології виникає нова галузь соціологічного знання – соціальна екологія, що вивчає взаємодію і взаємозв'язки людського суспільства з природним середовищем, а те, що вважалося до цього суто екологічними проблемами та ризиками розглядається наразі крізь призму суспільної життєдіяльності [3].

Серед зарубіжних і вітчизняних авторів, що займалися соціально-екологічною проблематикою необхідно відзначити А. Наесса, Р. Атфілда, А. Хоулі, У. Каттона, Р. Данлопа, М. Букчина, Д. Марковича, В. Хьосле, О. Н. Яницького, І. А. Сосунову, Ф. І. Гіренка, В. П. Селедець, С. І. Коженкову, Г. О. Бачинського та ін. Соціологічні дослідження, присвячені різним аспектам соціально-екологічної ситуації та особливостям впливу соціально-екологічних ризиків на людське суспільство регулярно проводяться різними центрами вивчення соціальної екології в більшості розвинених країн світу. Проте, на жаль, в Україні соціальна екологія як напрям соціологічного знання не надто розвинена, ступінь розробленості соціально-екологічної проблематики у вітчизняній науці характеризується доволі обмеженим числом досліджень.

Мета дослідження. Дослідження поточної екологічної ситуації та вивчення проблем, пов'язаних наявними та можливими соціально-екологічними ризиками є невід'ємною умовою функціонування сучасного українського суспільства. При цьому варто пам'ятати, що на сьогоднішній день екологічні проблеми та ризики не можуть розглядатися окремо від соціальної сфери, що на емпіричному рівні зумовлює необхідність долучення соціологів до екологічних досліджень, а від фундаментальної науки потребує чіткої концептуалізації соціально-екологічної сфери знання та її понятійного апарату. Метою цієї публікації є розкриття суті поняття соціально-екологічного ризику, його співвідношення з поняттями ризику і соціального ризику.

Дослідження проблематики ризику, соціального ризику та соціально-екологічного ризику як одного з різновидів соціального – досить молода галузь знання, яка ще тільки знаходиться в стадії становлення та розвитку. У зв'язку з цим виникає ряд проблем, таких, як відсутність чіткого загальноприйнятого визначення та класифікації, різниця наукових підходів до дослідження проблематики ризику і багато інших. Усе розмаїття трактувань поняття ризику у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів можна звести в наступні три групи: ризик як специфічний процес вибору варіантів дії; ризик як безпосередня дія суб'єкта в обстановці невизначеності з надією на щасливий результат; ризик як імовірність настання наслідків негативного характеру: можливість помилки чи неуспіху в ситуації з декількома альтернативами. Поєднання другого і третього підходів дозволяє розглядати ризик як дію, спрямовану на досягнення жаданої мети, процес якої пов'язаний із загрозою втрати, або як ситуативну характеристику діяльності, що включає невизначеність результату і несприятливі наслідки у випадку неуспіху [1].

Усі ризики можна поділити на дві групи: природні ризики (пов'язані зі змінами у навколишньому середовищі під впливом природних процесів і явищ, незалежно від діяльності людини) та соціальні (ризики порушення нормального стану суспільства в цілому або окремих сфер його життєдіяльності внаслідок людської активності). До останніх також належать і соціально-екологічні ризики – ймовірність настання несприятливої для природного та соціального середовища події, викликані негативним впливом людської діяльності, надзвичайними ситуаціями техногенного характеру. В залежності від причини виникнення, соціально-екологічні ризики також можна поділити на дві групи: ризики, що пов'язані з настанням контрольованих негативних наслідків діяльності людей (економічної, політичної культурної тощо) та ризики, пов'язані з настанням неконтрольованих негативних наслідків діяльності людей (ризики катастрофічних впливів).

Необхідність радикального перегляду суспільством стратегії власного розвитку почала розумітися лише після того, як процеси деградації біосфери під впливом людської діяльності почали призводити до яскраво виражених глобальних змін як природного, так і соціального середовища. Саме тому величезне значення для сучасного суспільства має формування чіткої стратегії та конкретних заходів щодо переходу до сталого розвитку, а також запропонований у Декларації ООН принцип попередження. Оскільки різного роду рішення в даній сфері приймаються в умовах неповної інформації, невизначеності при оцінці їх результатів, принцип попередження є вкрай доречним не тільки для запобігання екологічних катастроф, а по відношенню до найрізноманітніших областей людської діяльності [5].

Людство повинно перейти від простої реакції на зміни, що вже відбулися до прогнозів можливих катастрофічних ситуацій і здійснення превентивних заходів щодо їх недопущення. Необхідно виробляти систематизацію ризиків і їх джерел, а також прогнозувати реалізацію ризиків якомога раніше, не чекаючи наслідків впливу справдженого ризику на суспільство. При цьому варто пам'ятати, що дослідження екологічної проблематики в сучасному суспільстві

носить яскраво виражений соціологічний характер, адже реакцію соціальних спільнот на екологічні проблеми в сучасних умовах породжує не екологічна проблема як така, а, головним чином, її соціальні наслідки. Тож цілком закономірно, що вивчення поточної екологічної ситуації та соціально-екологічних проблем повинно реалізовуватися за допомогою соціологічних методів [2]. Проведення соціологічних досліджень стосовно різних аспектів екологічної ситуації, об'єктивної гостроти наявних проблем, стану суспільної свідомості з питань екології, впливу екологічних проблем на суспільство тощо повинне бути детальним, якісним та регулярним, адже воно є невід'ємною умовою нормального функціонування сучасного суспільства.

Висновки. Існує декілька різних підходів до визначення поняття ризику та його класифікації. Ризик можна охарактеризувати як дію, спрямовану на досягнення мети та пов'язану з загрозою втрати або як характеристику діяльності, що включає невизначеність кінцевого результату та настання негативних наслідків у випадку провалу. Усі ризики можна поділити на дві групи: природні ризики (не залежать від людської діяльності) та соціальні (викликані життєдіяльністю людського суспільства). До останніх також належать і соціально-екологічні ризики – ймовірність настання несприятливої для природного та соціального середовища події, викликаній негативним впливом людської діяльності, надзвичайними ситуаціями техногенного характеру. Соціально-екологічні ризики також можна поділити на дві групи, в залежності від причин виникнення: ризики, що пов'язані з настанням контрольованих негативних наслідків діяльності людей (економічної, політичної культурної тощо) та ризики, пов'язані з настанням неконтрольованих негативних наслідків діяльності людей (ризики катастрофічних впливів).

Контролювання власної фінансово-господарської діяльності, попередження екологічних криз і катастроф та дослідження поточної екологічної ситуації в суспільстві є необхідною умовою його нормального функціонування і повинне бути невід'ємною частиною його розвитку. А беручи до уваги той факт, що дослідження екологічної проблематики в сучасному суспільстві має соціологічну специфіку, варто відзначити важливість розробки фундаментальної теорії та необхідність залучення фахівців-соціологів до досліджень поточної екологічної ситуації та прогнозування можливих соціально-екологічних проблем. Предметом конкретного соціально-екологічного дослідження можуть бути особливості впливу екологічних проблем та ризиків на суспільну свідомість і різні сфери життєдіяльності суспільства, ступінь соціально-екологічної напруженості, різноманітні аспекти екологічної ситуації й т. ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубков В. И. Риск как предмет социологического анализа [Текст] / В.И. Зубков // Социологические исследования. – 1999. – № 4. – С. 3–9.
2. Сосунова И.А. Социально-экологическая напряженность: методология

и методика оценки [Электронный ресурс] / И. А. Сосунова // Экосоциология. – 2005. – № 3. – С. 94–104. – Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/289/924/1219/010_sosunova.pdf

3. Bookchin M. What Is Social Ecology? / M. Bookchin // Environmental Philosophy: From Animal Rights to Radical Ecology / edited by M.E. Zimmerman. – NJ: Prentice Hall, 1993. – 493 p.

4. Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change / edited by The Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer. – IPCC, Geneva, Switzerland, 2015. – 151 p. – Regime to access: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/SYR_AR5_FINAL_full_wcover.pdf

5. Rio Declaration on Environment and Development: A Report of the United Nations Conference on Environment and Development, 3-14 June 1992, Rio de Janeiro / United Nations. – NY, 1993. – 492 p. – Regime to access: <http://www.jus.uio.no/lm/environmental.development.rio.declaration.1992/portrait.a4.pdf>

УДК 316.81

КЛИМЕНКО О. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ НЕТИПОВОГО ДИТИНСТВА В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

В тезах розглядаються особливості української нормативно-правової бази, що стосуються визначення нетипового характеру перебігу дитинства, обумовленого певною кризовою ситуацією. Автор звертає увагу на специфіку вивчення такої соціальної характеристики як «нетипове дитинство» в рамках, визначених вітчизняним законодавством, а також характеризує можливі методи соціологічного дослідження проблеми. Особливий інтерес представляють виокремленні в статті закономірності, що обумовлені прогалинами в ювенальному законодавстві України та невідповідності міжнародним стандартам.

Ключові слова: нетипове дитинство, криза, соціальний захист дітей, ювенальна юстиція, законодавство.

В тезисах рассматриваются особенности украинской нормативно-правовой базы, касающиеся определения нетипичного характера протекания детства, обусловленного определенной кризисной ситуацией. Автор обращает внимание на специфику изучения такой социальной характеристики как «нетипичное детство» в рамках, определенных отечественным законодательством, а так же описывает возможные методы социологического исследования проблемы. Особый интерес представляют, выделенные в статье, закономерности, обуславливающие пробелы в ювенальном законодательстве Украины, и несоответствия международным стандартам.

Ключевые слова: нетипичное детство, кризис, социальная защита детей, ювенальная юстиция, законодательство.

In the theses features of Ukrainian regulatory framework, they relate to the definitions of the atypical character of the childhood, due to a specific crisis situation. The author draws attention to the specifics of the study of the social characteristics such as «atypical childhood», which defines domestic legislation, and describes possible methods of sociological research problems. Of

particular interest are highlighted in the article patterns, which are caused by gaps in the juvenile legislation of Ukraine, and inconsistencies with international standards.

Keywords: *atypical childhood crisis, child welfare, juvenile justice legislation.*

Соціальна обумовленість захисту дітей в сучасному українському суспільстві характеризується необхідністю швидких системних змін для подолання викликів, що виникають в наслідок кризових ситуацій, які є чинниками формування нетипового дитинства.

У науковій літературі значна увага приділена висвітленню проблеми дітей та їх сімей, які потрапили в складні життєві ситуації. Цим питанням займалися Р. Б. Брахман та І. В. Пеша. Представлені ними результати більше стосуються особливостей впровадження форм державної соціальної підтримки дітей та проблем інтернатного влаштування. Існує ціла плеяда соціологів Н. І. Агаркова, С. І. Григор'єв, Л. Г. Гусякова, М. Б. Панасюк, А. Й. Капської які досліджували перспективні напрямки соціальної роботи для зазначених категорій населення, розглядаючи її проблематику з позицій суспільної необхідності. Питання правового супроводу дітей з нетиповим дитинством, що було спровоковано кризовою ситуацією, залишається слабо вивченим.

Тому *метою роботи* є вивчення особливостей визначення нетипового дитинства в кризових ситуаціях у вітчизняному законодавстві.

Соціологія дитинства, як спеціальна соціологічна теорія вивчає виключно локальні області соціального життя дитини використовуючи міждисциплінарний підхід та спеціальні методологічні конструкти. Однак, аналіз проблем, що виникають перед дітьми в кризових ситуаціях, дав можливість виділити певні закономірності системного характеру, що дозволяють говорити про необхідність розширення дослідницького поля в контексті вивчення практик нетипового дитинства та інституціоналізації соціального захисту дітей. До таких закономірностей належать:

- неготовність нормативно-правового поля оперативно реагувати на кризові ситуації та відсутність ювенальної юстиції як такої;
- високий рівень інституціоналізації дітей в суспільстві (пріоритетність влаштування їх до установ державної системи соціального захисту) відсутність реформ на шляху до деінституціоналізації;
- слабка економічна складова підтримки інноваційних технологій щодо соціального влаштування дітей з нетиповим дитинством;
- відсутність не тільки освітніх закладів, які б спеціалізувалися на адаптації, інтеграції та ресоціалізації дітей, що потрапили в кризові ситуації, а навіть окремих програм в рамках роботи загальноосвітньої школи.

Таким чином, зазначені закономірності мають не тільки системний характер але й міждисциплінарне коло проблем, що потребують комплексного підходу до розробки механізмів їх вирішення та специфічних методів для вивчення.

1. Неготовність нормативно-правового поля оперативно реагувати на кризові ситуації та охопити законами усі форми нетипового дитинства вимагає застосування на міждисциплінарному рівні в рамках досліджень на межі

соціології та юриспруденції принципу пріоритетності прав дитини над загальними суспільними нормами не тільки в Україні, але й на світовій арені шляхом:

- посилення відповідальності та невідворотності покарання за військові злочини проти дітей;
- категорична заборона втягнення та рекрутування дітей у воєнні дії;
- чітке визначення рівня відповідальності за вербування дітей до діючих збройних формувань;
- розробка системи санкцій щодо посадових осіб за порушення прав дитини, зловживання службовим становищем та невиконання завдань, поставлених перед ними державою в рамках програм соціального захисту.

Однією з основних закономірностей існування українського суспільства сучасності є гостра необхідність реформування вітчизняного законодавства та приведення його у відповідність до принципів дотримання загальноєвропейських гуманістичних цінностей, а саме:

- внесення змін до ст. 124 Конституції України [2, ст. 124] для визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду та можливості ратифікації нашою державою Римського статуту;

- перегляд основних засад Закону України «Про охорону дитинства», зокрема ст. 1, в контексті юридичного визнання нових категорій дітей з нетиповим дитинством [4, ст. 1], обумовленим проведенням АТО – «дитина, що перебуває в зоні збройного конфлікту», «дитина, залучена до збройного конфлікту», «дитина-солдат», «дитина-комбатант», «дитина, яка потребує тимчасового захисту», «дитина, яка потребує додаткового захисту», «дитина, розлучена з сім'єю», «дитина військовий злочинець»;

- розробка механізму кримінальної відповідальності за порушення ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства», яка забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах [4, ст. 30];

- виконання міжнародних зобов'язань в контексті втілення в життя основних концепцій програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН», яка так і не була затверджена Урядом України після ратифікації Верховною радою відповідної Конвенції ООН [1], однак сьогодні розроблені заходи вже потребують серйозного редагування, оскільки не передбачають гарантій захисту прав та свобод дітей у збройному конфлікті.

Закономірності існування правових прогалів в системі соціального захисту дітей, що потрапили в кризову ситуацію на локальному рівні вимагають застосування принципу врахування соціальної реальності та обумовлюють необхідність:

- створення стандартів і нормативів для кардинальної перебудови системи соціального захисту та органів державної влади і місцевого самоврядування, відповідальних за забезпечення прав, соціальних стандартів, гуманітарних норм, що дають можливість гідно існувати дітям навіть за умов нетипового дитинства, обумовленого кризовою ситуацією в рамках ведення збройного конфлікту;

– встановлення порядку ідентифікації безпритульних та загублених дітей шляхом створення спеціалізованих комісій для проведення обстеження з метою з'ясування віку неповнолітніх, які залишились без піклування батьків та потребують особливого соціального захисту, крім того розробка стандартної методології для ідентифікації особи дітей-біженців та дітей-шукачів притулку, на території України;

– деталізація ст. 149 Кримінального кодексу України в контексті визначення покарання щодо залучення неповнолітніх до збройних конфліктів та їх використання безпосередньо в бойових діях, оскільки в ч. 2 і ч. 3 зазначеної статті визначаються виключно як окремі випадки експлуатації дітей [3, ст. 149].

– розробка нормативної бази для визначення правового статусу дітей-солдат та дітей-репатріантів групи яких, безумовно, з'являться в структурі українського суспільства та будуть потребувати залучення до програм з ресоціалізації та реабілітації, створення яких можливе лише за умов внесення відповідних змін до законів України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Соціологічне забезпечення вирішення наведених організаційно-правових завдань передбачає залучення комплексу методів розроблених в рамках соціології права в основі якої лежать аналіз документів та моніторинг поточної ситуації, в окремих випадках, а саме, в контексті досліджень особливостей правових норм – порівняння та співставлення.

Метою використання методу співставлення є постійний систематичний аналіз впливу кризових ситуацій на формування моделей нетипового дитинства, що включає розгляд конкретних випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми (у т.ч., сексуального), викрадення та утримання дітей і пошук можливих варіантів правового вирішення проблеми, які вже, можливо, існують в практиці ювенальної юстиції інших країн. Саме співставлення дає можливість визначити дієвість різних правових підходів до вирішення однієї соціальної проблеми.

Метод порівняння традиційно застосовується до обґрунтування вибору правої моделі рішення конкретної соціальної проблеми. Він гарантовано дозволяє визначити ефективність юридичних норм. Якщо одне й те саме явище можна простежити в декількох правових системах то існують підстави для з'ясування його загального характеру та розробки уніфікованих норм загальних для всього світового співтовариства.

У зазначеному контексті моніторинг може забезпечити систематичний збір даних про ту чи іншу категорію дітей, що потребують соціального захисту та нормативного визначення свого статусу, набутого в нових умовах конкретної кризової ситуації. Це дасть можливість створити юридичні механізми гарантії дотримання прав та свобод дітей з нетиповим перебігом дитинства.

Метод аналізу документів в контексті вивчення соціальних проблем неповнолітніх, виникнення яких пов'язано з недосконалістю державної

правової системи, дозволяє виявити ті сторони соціального життя, які або не підпали під норми існуючого законодавства, або вступають в протиріччя з міжнародними стандартами. Слід зауважити, що мова йде не про формалізований аналіз з метою пошуку ознак документів, які можна б було уніфікувати, а про традиційні інтелектуальні операції направлені на інтерпретацію законів, наказів, нормативних актів шляхом використання певних принципів та підходів направлених на виявлення прогалин, недоліків та суперечностей.

Таким чином, нормативно-правова база України не має визначення поняття нетипове дитинство, вона оперує терміном «дитина та її сім'я, що потрапили в складну життєву ситуацію, а тому потребує внесення певних змін та доповнень, для своєчасної трансформації законодавства у відповідності то нових викликів, поставлених перед суспільством, що опинилось в кризі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція ООН Про права дитини [Електронний ресурс]. Прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. та набула чинності 2 вересня 1990 р. – Режим доступу : http://www.unicef.org/ukraine/ukr/UNICEF_105x140_small_F.pdf

2. Конституція України [Електронний ресурс] Офіційне Інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/constitution>

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Верховна Рада України; від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 12.08.2015). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Про охорону дитинства [Електронний ресурс]. від 26 квітня 2001 р. Закон України № 2402-III. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/pro_ohoronu_ditinstva/statja-1.htm

5. Про ратифікацію Конвенції про права дитини [Електронний ресурс]. Постанова Верховної Ради УРСР № 789-XII від 27 лютого 1991 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/789-12>

ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В тезах проаналізовані соціальні аспекти інформаційної нерівності в умовах формування інформаційного суспільства. Розглянуто і уточнено поняття інформаційної нерівності. Визначені соціальні чинники, які детермінують стан інформаційної нерівності в сучасному суспільстві, а також запропоновані заходи що до зниження рівня інформаційної нерівності.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційна нерівність, цифрова нерівність, комп'ютерні мережі, Інтернет, інформаційні комп'ютерні технології.

В тезисах проанализированы социальные аспекты информационного неравенства в условиях формирования информационного общества. Рассмотрено и уточнено понятие информационного неравенства. Определены социальные факторы, которые детерминируют состояние информационного неравенства в современном обществе, а также предложены меры по снижению уровня информационного неравенства.

Ключевые слова: информационное общество, информационное неравенство, цифровое неравенство, компьютерные сети, Интернет, информационные компьютерные технологии.

The theses analyzes the social aspects of information inequality during the formation information society. Reviewed and refined the concept of information inequality. The article indicate the socially factors that determine the status of information inequality in a modern society and propose actions to reduce the level of information inequality.

Keywords: information society, information inequality, digital inequality, computer networks, Internet, information computer technology.

Сучасний історичний етап розвитку суспільства характеризується тим, що інформація, інформаційні та комунікаційні технології активно розвиваються та набувають нового значення, у результаті чого формується й реалізується інформаційне суспільство, наступ якого, як і сили природи не можна відмінити.

Однак, інформаційне суспільства, або суспільство знань – це не просто красивий образ світлого майбутнього, який не має відношення до реальності. Це, по суті, наступна ступінь розвитку людства, коли головною цінністю, що визначає добробут як окремих людей, так і цілих держав, стають не матеріальні блага, а своєчасна і доступна інформація. Точніше – знання, отримані з її допомогою. Елементи цього нового суспільства вже реально існують сьогодні, і базуються вони на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

Ще чотириста років тому англійський філософ Френсіс Бекон писав: «Хто володіє інформацією – володіє світом». Історія людства свідчить, що в усі віки влада ґрунтувалась не тільки на грубій фізичній силі, а й на знаннях, доступних лише обраним. Так було і в Стародавньому Єгипті, де влада спиралася на релігійно-астрономічні і аграрні пізнання, і в епоху Середньовіччя, де найбільшим впливом володіли священики, і в тоталітарних суспільствах ХХ століття, де інформація дозовано розподілялася між чиновникам різного рівня.

Сьогодні, коли обсяг знань на планеті подвоюється кожні 3–4 роки, слова Френсіса Бекона актуальні як ніколи. Інформації накопичено стільки, що жодна людина не здатний утримати її в голові. У нинішніх умовах «володіти знанням» – означає вміти швидко орієнтуватися в потоці нової інформації, легко відшукувати потрібні данні. Впоратися з цим надзавданням під силу лише комп'ютерам – своєрідним «підсилювачам» людського розуму і пам'яті. Комп'ютерні мережі, і зокрема Інтернет, стають головним засобом збереження і передачі інформації. Доступ до комп'ютерних технологій, а також вміле їх використання – ось ключ до успіху в інформаційному суспільстві. Ті, хто вчасно усвідомить це і оволодіє новими технологіями, опиняться в привілейованому положенні порівняно з іншими, оскільки отримають більші можливості для свого професійного зростання та підвищення добробуту. Інші ж ризикують залишитися на узбіччі – їм доведеться або поповнити армію безробітних, або все життя займатися важкою фізичною працею. Це дає підстави деяким дослідникам розмірковувати про можливість повернення того історичного періоду, коли суспільство поділялося на читаючу еліту і неграмотну більшість. Тому поряд з терміном «інформаційне суспільство» у науковій літературі все частіше використовується термін «інформаційна нерівність» або «цифровий розрив».

Головні постулати теорії інформаційного суспільства були сформульовані західними вченими ще у 60–80 роки минулого сторіччя. Серед науковців, що досліджували проблеми інформаційного суспільства слід назвати Д. Белла, З. Бжезінського, Ж. Бодрійяра, І. Валлерстайна, Ю. Габермаса, Е. Гіденса, Д. Рісмана, М. Кастельса, Н. Лумана, Й. Масуду, Е. Тоффлера, С. Хантігтона, Н. Васильєву, В. Іноземцева, С. Макєєва, А. Ракітова, В. Хмелько та багатьох інших авторів.

Проблемам соціальної нерівності присвячені роботи класиків соціології М. Вебера, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, К. Маркса та інших. Крім того, дослідження проблеми соціальної нерівності репрезентовані роботами В. Пилипенка, В. Щербини, А. Арсеєнка, С. Бабенко, О. Куценко, С. Макєєва, С. Оксамитної, Ю. Сороки, та ін. Питання, пов'язані з інформаційною нерівністю розглядали Г. Вайнштейн, К. Герман, В. Іноземцев, О. Вартанова, Л. Городенко, О. Вершинська та ін. Однак, незважаючи на кількість публікацій та багатоаспектність досліджень, зараз тільки починається активне вивчення інформаційної нерівності як на локальному, так і на глобальному рівнях, що і визначає актуальність нашої статті.

Метою роботи є дослідження соціальних аспектів інформаційної нерівності в умовах формування інформаційного суспільства.

Реалізація даної мети вимагає рішення наступних завдань:

- уточнити поняття інформаційної нерівності;
- виявити соціальні фактори, відповідно до яких формується інформаційна нерівність;
- визначити соціальні чинники, які детермінують стан інформаційної нерівності на мікро-, мезо– та макрорівнях;

Словосполучення «digital divide», що буквально перекладається з англійської як «цифровий розрив» уперше публічно використав колишній президент США Б. Клінтон у 1999 р. для характеристики різної можливості доступу американців до інформаційної інфраструктури і презентації національної стратегії переходу до інформаційного суспільства. Сам термін увійшов у науковий обіг та став предметом громадських обговорень також з 1999 року, після публікації звіту Міністерства торгівлі США «Занепад у мережі: визначення цифрового розриву», а також звіту Національної телекомунікаційної та інформаційної адміністрації разом з Адміністрацією економіки і статистики «Занепад у мережі: майбутнє цифрове включення». В останньому звіті зазначалося: «Не зважаючи на постійний ріст кількості комп'ютерних користувачів, «цифровий розрив» продовжує існувати в країні. Цифрова розрізненість поглиблює соціальну нерівність, яка може у наслідку спричинити соціальну нестабільність» [1].

В сучасній науковій літературі досить часто поняття інформаційна нерівність, цифровий розрив, інформаційний або цифровий розкол, цифрова або електронна прірва, комп'ютерний вододіл і ряд інших виразів використовуються як синоніми. Вочевидь, ці поняття відрізняються за змістом, але виявлення відмінностей між ними не входить до переліку наших завдань.

З нашої точки зору інформаційну нерівність доцільно розглядати як новий вид соціальної нерівності, що означає нерівність у доступі до інформації, до накопичених в суспільстві знань, до комп'ютерних мереж (в тому числі і соціальних), а також отримання можливостей для розвитку, що надають інформаційні технології.

Розглядаючи проблеми інформаційної нерівності, ЮНЕСКО визначає головні групи соціальних ознак, або факторів відповідно до яких формується інформаційна нерівність. До них належать: економічні ресурси; географія (асиметрія між міськими і сільськими зонами); вік; стать; мова; освіта, соціальні й культурні підвалини; фізична повноцінність [2].

Також, на нашу думку, як і будь яке інше соціальне явище інформаційну нерівність можна розглядати на трьох рівнях:

- на мікрорівні (тобто на рівні індивідів, соціальних груп, соціальних організацій). На цьому рівні виникає проблема соціальної адаптації індивідів, соціальних груп або організацій в новому інформаційному середовищі. Майнова, культурна, соціальна поляризація суспільства у сучасному суспільстві проявляється ще в одному параметрі розподілу на тих, хто мають або не мають доступ до інформації, що вміють або не вміють користуватись новими технологіями. У літературі навіть з'явилося нове поняття – «інтернетівський спосіб життя» (Internet Lifestyle). Воно характеризує життя людей, для яких користуватися Інтернетом стало природнім та повсякденним явищем. Новий стиль життя відрізняється особливою динамічністю, легким і швидким доступом людини до найрізноманітнішої інформації, що необхідна йому у побуті, професійній діяльності, спілкуванні, тощо. Інтернет перестає сприйматися як новомодна іграшка – вона необхідна складова інформаційного

суспільства. Чим більше сервісу та послуг переходить у віртуальний простір, тим важче стає людям, які не мають доступу до Інтернету, знайти роботу, підвищити свою освіту, досягти успіху в бізнесі.

- на мезорівні (тобто на рівні села, міста, області). На цьому рівні спектр існуючих проблем пов'язаний з державною політикою в галузі розвитку інформаційного середовища та інформаційної інфраструктури окремих регіонів країни, регіональних особливостях засобів і методів доступу та практичного використання інформаційних ресурсів і комунікацій. В даному випадку поляризація суспільства пролягає через вісь «центр» – «периферія» та «місто» – «село». У 2014 році Україна посідала 32 місце серед 198 країн за кількістю Інтернет-користувачів в світі [3]. За даними компанії Factum Group Ukraine загальна кількість користувачів Інтернет на всій території України, без урахування Криму в 2015 році зросла до 59 % і складає 21,8 млн. осіб. Найвищий цей показник у містах, чисельність населення в яких перевищує 100000 мешканців, найнижчий – залишається в селах, де доступ до мережі Інтернет мають менш як 50 % населення [4].

- на макрорівні (тобто на рівні країн, регіонів світу). На даному рівні комплекс соціальних проблем пов'язаний з нерівномірністю розвитку ІКТ (інформаційних комп'ютерних технологій) в різних країнах і регіонах світу, що обумовлюється розходженнями в економічному та науково-технічному потенціалах цих країн, рівнем розвитку освіти в цих країнах, а також ступенем розуміння їхніми політичними лідерами основних тенденцій і закономірностей сучасного етапу розвитку суспільства. Тобто спостерігається диференціація держав на «розвинуті» й «відсталі» в розвитку ІКТ. Тому інформаційна нерівність – проблема не тільки і не стільки окремих людей, як цілих країн і регіонів. Вже в найближчому майбутньому замість того, щоб говорити про «бідні країни», політики та науковці стануть міркувати про «країни з дефіцитом знань». Держави будуть змушені в числі першочергових завдань на перше місце ставити підвищення рівня освіти та професійної кваліфікації своїх громадян, бо вже сьогодні конкурентоспроможність країни визначається у вирішальній мірі наявністю висококваліфікованих людських ресурсів. Ті країни, які не зможуть підвищити рівень розвитку науки і технологій, будуть неминуче відставати від своїх сусідів. Внаслідок цього у світі ще більше зросте економічна і соціальна нерівність. Країни – виробники технологій і знань будуть розвиватися за рахунок інформаційної інфраструктури, а інші опиняться на узбіччі історії.

Підсумовуючи, слід зазначити що в Україні, як і в багатьох інших країнах, інформаційна нерівність пов'язана з низьким рівнем розвитку ІКТ, неповним покриттям, низькою якістю та пропускнуою здатністю мереж зв'язку. Але, також варто враховувати соціальні умови, що перешкоджають поширенню інформаційних технологій серед різних соціальних груп: невисокий ступінь мотиваційної готовності до використання нових інформаційних технологій, недооцінка важливості процесу інформатизації взагалі, низький рівень комп'ютерної грамотності українського суспільства. Отже, можна говорити про розподіл суспільства «інфо-багатих» та «інфо-бідних», що не мають фінансових

можливостей чи не володіють знаннями, технічними засобами для одержання необхідної інформації. Тому вирішення проблеми інформаційної нерівності потребує збалансованого державного підходу, який необхідно зосередити на таких напрямках як державна політика, доступ до ІКТ, якість послуг, можливість отримання знань и навичок користування ІКТ, формування відповідної мотивації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Falling Through the Net: Defining the Digital Divide. – Режим доступу : www.ntia.doc.gov/ntiahome/fttn99/contents.html.
2. Towards Knowledge Societies. – Paris : UNESCO Publishing, 2005. – 220 p.
3. Internet Users by Country (2014) – Режим доступу: www.internetlivestats.com/internet-users-by-country/
4. Количество регулярных интернет-пользователей – Режим доступу: 5.gazeta.ua/ru/articles/life/_kolichestvo-regulyarnyh-internetpolzovatelej-v-ukraine-vyrosla-do-218-mln/633061

УДК 321.01

КОНОВАЛОВ С. В.

К ВОПРОСУ О ПРИМЕНИМОСТИ ЕВРОПЕЙСКОЙ МОДЕЛИ НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В РЕФОРМИРОВАНИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Тезисы посвящены актуальной проблеме теоретико-методологического обеспечения процессов реформирования политической системы Украины, а именно исходному тезису о необходимости использования европейской модели национального государства. Доказывается, что данная методологическая установка в современных условиях, с учетом уже пройденного Украиной исторического пути, во многом утратила свою актуальность, требует дополнительных усилий по ее уточнению и воплощению в жизнь.

Ключевые слова: европейская модель национального государства, политическая нация, этнонационализм, глобализация, государство-нация, государство-империя, государство-лимитроф.

Тези присвячені актуальній проблемі теоретико-методологічного забезпечення процесів реформування політичної системи України – аналізу вихідного тези про необхідність використання європейської моделі національної держави. Доводиться, що ця методологічна установка в сучасних умовах, враховуючи вже пройдений Україною історичний шлях, багато в чому втратила свою актуальність, вимагає додаткових зусиль щодо її уточнення та втілення в життя.

Ключові слова: європейська модель національної держави, політична нація, етнонаціоналізм, глобалізація, держава-нація, держава-імперія, держава-лімитроф.

The theses is devoted to theoretical-methodological support of processes of reforming of political system of Ukraine – analysis of the original thesis about the need of using the European model of the nation state. It is proved that this methodological setting in modern conditions, taking into account Ukraine has already passed the historical way, has lost much of its relevance, requires additional effort for its clarification and implementation.

Keywords: *European model of the nation-state, political nation, ethno-nationalism, globalization, the nation-state, the state -Empire, the state-limitrophe.*

Украинский кризис 2013–14 гг. не только обрушил политическую конструкцию, которая существовала в стране в предшествующие годы, но и стал испытанием на прочность для украинской государственности как таковой – наиболее серьезным за все время ее существования. Оказалось, что форма, в которой эта государственность существовала с момента ее возникновения в начале 90-х гг. прошлого века, не соответствует ни размерам страны, ни ее сложности, ни масштабам стоящих перед ней задач. Сегодня является очевидным, что судьба украинской государственности зависит от того, удастся ли трансформировать ее из искусственного, во многом, конструкта в нечто действительно органичное и жизнеспособное, отвечающее специфике Украины как весьма сложного образования, в силу своего промежуточного, пограничного положения на стыке частей света и цивилизаций, предназначенного к исполнению своей, особой миссии.

Как известно, украинская государственность в принципе создавалась по европейским лекалам. Во всяком случае, так декларировалось. В этой связи возникает вопрос, применима ли к современной Украине модель классического европейского национального государства, особенно если учесть, что в украинском постсоветском обществе (как и во многих других постсоветских обществах) был и остается очень сильным запрос на европейское демократическое, социально ориентированное государство.

Тип национального государства (государства-нации, политической нации) сформировался в Европе в 19-м веке. Его возникновение – необходимый этап в истории европейского человечества, вставшего на путь преобразования традиционного общества в модернистское. Его основные признаки – 1) наличие жестких административных границ; 2) конституирование индивида в качестве основной социальной категории; 3) наличие политического (общественного) договора о стратегии развития, созданного на основе национального консенсуса. В национальном государстве население идентифицирует себя, как правило, не по этническому признаку, а по принадлежности к указанному однородному пространству.

Народы, проживавшие на территории бывшего СССР, в своем национально-политическом развитии также проходили стадию формирования политической нации, хотя и в рамках иной модели модернизации – догоняющей, мобилизационной, каковой по своей сути была советская социалистическая модель. К моменту распада СССР этот процесс на территории Украины успел зайти достаточно далеко, что сделало возможным самоидентификацию граждан различного этнического происхождения, проживающих на территории под названием «Украина», прежде всего в качестве «украинцев» [1, с. 60]. Называя себя украинцами, многие из них и сегодня неосознанно выстраивают свою идентичность по типу советской, т.е. представляют себе некую общность, возвышающейся над их этнической принадлежностью подобно «советскому народу». Более того, этим же успехом

во многом объясняется и вышеупомянутый запрос на европейское государство («европейскость»), который имеет место в украинском обществе.

Однако отсутствие в украинском научном и в экспертном сообществе серьезной рефлексии в отношении генезиса и стратегии развития украинской государственности, привело к возникновению специфического феномена, которым характеризуется украинское массовое сознание – «наивному европеизму». В системе смыслов и ценностей, формируемой «наивным европеизмом», понятие Европы служит не символом развития, а обозначает собой совокупность вожделенных предметов потребления, в число которых входят не только товары и услуги, но и государственное устройство, институты, ценности и т.п. Иными словами, «наивный европеизм» в своей глубинной сути зиждется на цели, в которой Европа выступает в качестве соблазна, но никак не идеи (в философском смысле). А всякий соблазн, как известно, разрушителен. Например, за последние десять лет, как минимум, дважды было заявлено о рождении украинской политической нации. Однако, к сожалению, реальность расходится с этими декларациями. Если в результате «оранжевой революции» мы получили разбалансированную, расшатанную государственность, то в результате второй революции – «революции достоинства и свободы» – уже прямо распадающуюся. Достаточно вспомнить, что сегодня по сути разрушенным оказался важнейший принцип (атрибут) государства, а именно, – монополия на насилие, на аппарат принуждения.

Как такое стало возможным, почему изначальная ориентация на европейскую модель государства, на формирование политической нации в Украине привела к столь плачевным следствиям для украинской государственности?

1) Поскольку ко времени своего формирования европейские государства в основном преодолели внутриэтнические различия, то применительно к их модели понятие гражданской нации и этноса фактически совпадают. Воспользовавшись этим совпадением, украинская элита, избрав формат жесткого унитарного государства, роль «главного унификатора» отвела украинской этнонациональной идеологии. Тем самым, подменив идею формирования политической нации идеей построения моноэтнического государства, она модернистскую форму государственности подменила домодернистской, архаичной, и этот откат назад, конечно, не соответствует ни сущности европейского типа государственности, ни ожиданиям украинских граждан. Неудивительно, что националисты ни первой волны («самостийники» начала 90-гг. прошлого века), ни второй («оранжевого» призыва) не смогли реализовать украинские «еврочаяния». Отсюда – тот очевидный сдвиг от умеренной национал-демократии ко все большему национал-радикализму, стремящегося любой ценой сохранить союз с украинским «наивным европеизмом».

2) Но даже если модель европейского буржуазного государства очистить от этнонационалистического искажения, ее применимость к нашей стране останется весьма проблематичной, поскольку Украина в современных ее

границах является продуктом российско-советской имперской истории и представляет собой не что иное, как сохраняющий родовое подобие *сколок* с этой империи. Сегодня немало сделано для того, чтобы вписать идею построения независимого украинского государства в контекст, в котором термину «империя» произвольным образом придается однозначно негативный и антироссийский оттенок, хотя этот термин вполне приложим, например, к современным США, Китаю и даже ЕС [1]. Однако реальность, как и присущая ей логика, неумолима. Упорное нежелание признавать тот факт, что в наследство от СССР нам досталась *большая имперская* Украина, а не Украина-Малороссия или Украина-Галиция, является, на наш взгляд, едва ли не главной причиной того, что украинская государственность практически все годы своего существования находится в состоянии перманентного кризиса.

Дело в том, что «государство – империя» предполагает свой особый тип устройства в сравнении с «государством-нацией». Поскольку имперское пространство является разнородным – в этническом, конфессиональном, культурном, ценностном плане, то единая политическая нация в нем формируется в соответствии с принципом единства многообразия, а не унификации. Соответственно центр обеспечивает сохранение и целостность всего государственного пространства, не претендуя при этом на вмешательство в вопросы идентичности.

К сожалению, за все годы существования украинской государственности украинская элита так и не обеспечила консенсус по важнейшему вопросу о том, каким должно быть украинское государство с точки зрения его общественного устройства, организации гуманитарного пространства, соотношения полномочий центра и регионов и т.п., что в конечном итоге обусловило актуализацию далеко неоднозначной по своим перспективам проблемы децентрализации власти в Украине.

3) Нельзя не замечать, что в самой Европе национальное государство давно уже находится в кризисе, который порожден целым рядом факторов. Это и изменение состава населения, вызвавшее к жизни проблему мультикультурности. Это и создание Евросоюза, что, с одной стороны, потребовало делегирования в Брюссель части суверенных полномочий национальных государств, а, с другой, привело к формированию космополитической и наднациональной бюрократии, интересы которой далеко не всегда совпадают с интересами большинства европейцев. Это и неоправданное расширение границ ЕС, породившее ментальный раскол среди европейцев и как следствие – рост националистических, ультраконсервативных и евроскептических настроений в Европе. В этой связи начинают говорить о процессе *ре-национализации* европейской политики. Однако на повестке дня все же стоит задача невозврата к национальным государствам в прежнем их виде, а переформатирования единой Европы ради сохранения европейского единства. Короче говоря, пока на Украине пытаются воплотить в жизнь идею европейского национального государства, само это государство успело пройти большой исторический путь, и претерпело весьма серьезные изменения.

Причем, настолько серьёзные, что можно смело утверждать – в прежнем классическом виде его уже давно не существует.

Наконец, есть еще один срез проблемы. Всякое государство должно явить смысл, ради которого оно собственно и создавалась. При этом вряд ли кто будет спорить с тем, что высший и универсальный смысл украинской государственности определен местоположением современной Украины на границе Евразии и Европы, России и Запада. С этой, вовсе не геополитической, а именно смысловой («метафизической») точки зрения, украинское государство (как и любое иное), объединяет территории вовсе не ради себя самого (независимость ради независимости) и даже не ради безопасного существования и благосостояния своего народа, но, чтобы люди, этим государством, так или иначе, организованные, могли являть своей жизнью и деятельностью идеи (смыслы, цели, ценности), сопряженные с той частью Земли, которая досталась им в удел.

Пока идеология этнонационализма формирует в украинцах (особенно в украинской интеллигенции) представление о себе как о европейцах, насильственно отторгнутых от своей Родины и ставших на путь «возвращения» к ней, быстрыми темпами решается задача по интегрированию стран Восточной Европы, включая Украину в глобализованный мир. А это – мир, которому адекватны только транснациональные корпорации и обеспечивающий их и не считающийся с национальными границами глобальный центр, а вовсе не европейские национальные государства классического типа (индустриальной, модернистской эпохи), практически лишены полноценного национального суверенитета. Что уж говорить о странах Восточной Европы, обреченных на «вечное возвращение»!

Приходится констатировать, что Украина долгое время удовлетворялась положением государства – лимитрофа, балансирующего между большими центрами силы, но лишеной собственной инициативы [2]. Однако с точки зрения смысла такое государство есть ничто. Неудивительно поэтому, что сегодня, когда возможности балансирования оказались полностью исчерпанными, Украина, к сожалению, окончательно превратилась в пассивный объект большой геополитической игры, имеющей далеко идущие мировые последствия.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Панина Н. Социологический мониторинг. Украинское общество 1994-2005: Год перелома. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2005. – 149 с.
2. Третьяков В. Россия была и продолжает оставаться империей [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.postkomsg.com/expert_opinion/202329/.
3. Коктыш К. Невозвращенцы [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.gazeta.ru/comments/2014/11/27_a_6318181.shtml

ЛЯШЕНКО Н. А.

ПРИЧИНЫ ПРОПУСКОВ СТУДЕНТАМИ УЧЕБНЫХ ЗАНЯТИЙ

В тезисах описаны негативные последствия пропусков занятий студентами для общества, вуза и самого студента; выделены типичные мотивы поступления в вуз и их влияние на посещаемость; отдельно рассмотрены аспекты обучения, которые стимулируют пропуски занятий. Автор анализирует уровень первоначальных ориентаций студента и оценок им организации, осуществляющей обучение, с целью выявления мотивов посещения занятий.

Ключевые слова: учебная мотивация; адекватные, конформно-ситуативные и статусно-атрибутивные мотивы поступления в вуз; причины пропусков занятий.

В тезисах висвітлені негативні наслідки пропусків занять студентами для суспільства, вишу та студента; виділені типові мотиви вступу до вишу та їх вплив на відвідування занять; окремо розглянуті аспекти навчання, що стимулюють прогули. Автор аналізує рівень першочергових орієнтацій студента та оцінки ним організації, що здійснює навчання, з метою виявлення мотивів відвідування занять.

Ключові слова: навчальна мотивація; адекватні, конформно-ситуативні та статусно-атрибутивні мотиви вступу до вишу; причини пропусків занять.

Thesis describe negative impact of skipping lessons by students on society, high education institution and on student himself; typical motives of applying to the high educational institution were highlighted as well as its impact on students lessons attendance; teaching aspects which stimulate lesson skip were discussed separately The author analyzes the level of the initial orientation of students and their ratings organization, providing training, in order to identify the motives of attendance.

Keywords: studying motive; adequate, conformal-situational and status-attribute motives of applying to the high educational institution; reasons for students to skip lessons.

Украина находится на десятом месте в мире по уровню охвата населения высшим образованием, но есть серьезная претензия к его качеству и соответствию образования потребностям рынка труда [1]. Процесс обучения в вузе длительный, требует систематического посещения занятий и выполнения учебных заданий, однако полупустые учебные аудитории стали нормой. Это ведет к определенным проблемам для общества, вуза и студента. На уровне общества снижается уровень доверия и уважения к людям, имеющим высшее образование; возникает необходимость в дополнительных тестированиях и испытательных сроках при приеме на работу из-за сомнений в качестве подготовки специалиста; деньги, потраченные государством на подготовку не окупаются, поскольку специалист не может выполнять работу, соответствующую уровню его квалификации, указанному в дипломе; часть студентов отчисляется, не окончив учебы, а на них были потрачены бюджетные средства. Коммерциализация вузов ведет к стремлению зачислить и сохранить максимальное число студентов, неявка которых на занятия приводит к: снижению требовательности со стороны преподавателей по отношению к посещающим занятия студентам; невозможности применять игровые и командные методики обучения из-за малого количества присутствующих

студентов на занятия; уменьшению объема и скорости изложения учебного материала; необходимости выделения дополнительного времени преподавателем для отработки студентами пропущенных занятий. Студент, систематически не посещающий занятия, рискует быть отчисленным, потерять деньги и время, вложенные в образование; не приобрести необходимые профессиональные знания, умения и навыки, которые, прилагаясь к диплому, стали бы товаром на рынке труда; потерять уважение в глазах одногруппников и преподавателей; приобретать частным образом за дополнительную плату необходимые знания и контрольные материалы, обеспечивающие сдачу сессии. Выявления реальных причин пропусков студентами занятий является актуальным потому, что без этого невозможно искоренить наиболее острые из них и повысить качество обучения.

Классифицировать причины пропусков студентами занятий можно по разным основаниям: 1) по степени влияния на них студента – объективные и субъективные; 2) по частоте проявлений – широко и мало распространенные; 3) по типу проблем, существующих у студента и влияющих на посещаемость – семейные, экономические, проблемы со здоровьем, с взаимоотношениями в учебной группе и т.п.

Мы рассмотрим причины пропусков занятий, проявляющиеся на уровне первоначальных ориентаций студента и оценок им организации, осуществляющей обучение. Заставить студента учиться практически невозможно. В системе «обучающий – обучаемый» он является не только объектом воздействия, но и субъектом деятельности, поэтому на причины систематических пропусков занятий изначально влияют мотивы поступления в вуз [2]. В научной литературе изучалось влияние мотивации на уровень учебной активности студентов, становление студентов в процессе обучения их в вузе [3], развитие мотивации к овладению профессией в период обучения в вузе [4]. Мотивы абитуриента при поступлении можно разделить на внутренние, связанные с содержанием учебной деятельности и ее выполнением, и внешние – широкие социальные мотивы, связанные с потребностью личности поддерживать комфортное взаимодействие с окружающими, занять определенную позицию в обществе, принадлежать к престижной группе. Условно разделим их на адекватные, ситуативно-комфортные и статусно-атрибутивные.

Адекватные мотивы – максимально способствуют изначальному стремлению получать профессиональные знания и посещать занятия по предметам. К ним относится: интерес к профильным для специальности предметам во время предыдущей учебы (в школе, техникуме); желание в будущем работать по получаемой специальности; участие в конкурсах, олимпиадах, турнирах по профилю получаемой специальности; предыдущий положительный опыт работы по получаемой специальности и желание повысить свой уровень квалификации; желание повысить свой уровень знаний.

Конформно-ситуативные мотивы – присутствуют тогда, когда выбор места учебы происходит под влиянием сложившихся в данный момент обстоятельств,

давлением референтной группы (родителей, друзей, родственников, школьных учителей), и является скорее вынужденным. Вариантами таких мотивов являются: стремление следовать рекомендациям родителей; по советам друзей (за компанию); наличие бюджетных мест на данной специальности; доступность цены при оплате обучения по контракту; балы, набранные по результатам тестирования, позволяющие пройти по конкурсу только на эту специальность; близость места учебы от места жительства; наличие общежития.

Статусно-атрибутивные мотивы – связаны с ожидаемыми новыми возможностями, которые предоставляет студенческая жизнь и будущий диплом о высшем образовании как таковом (без учета профиля обучения) в заданных общественно-исторических условиях. К ним можно отнести: престиж специалистов данной профессии в обществе; востребованность специалистов данного профиля на рынке труда, желание получив диплом о высшем образовании, получить более высоко оплачиваемую работу в будущем; возможность сделать карьеру; стремление отсрочить момент начала трудовой деятельности, «продлить детство»; найти новых друзей; стремление повысить уважение к себе в глазах окружающих; стремление отсрочить службу в армии.

Высокий уровень учебной мотивации выражается в принятии студентом целей и задач обучения как лично значимых и необходимых. Это проявляется при значительной доле мотивов первой группы. Именно тогда выпускник стремится получать профессиональные знания и умения, которые будет «продавать» на рынке работодателю. Если конформно-ситуативные и статусно-атрибутивные мотивы являются ведущими, то нацеленность на учебу, на получение профессиональных знаний изначально минимальна, следовательно, главным для студента является диплом о высшем образовании. Именно диплом он в будущем планирует «продавать», а не полученные знания. Для повышения учебной активности и посещаемости такими студентами занятий необходимо наличие строгого контроля со стороны деканатов и преподавателей за учебной деятельностью студента с четко разработанной и осуществляемой процедурой отчисления, а это в современных условиях «борьбы» за каждого студента повсеместно отсутствует.

По данным нашего социологического исследования для 2/3 студентов инженерных специальностей НТУ «ХПИ» ведущими мотивами являются статусно-атрибутивные и комфортно-ситуативные. Таким образом, значительная часть студентов не заинтересована в учебе, т.к они изначально выбрали не ту специальность[5].

В ходе учебы происходит анализ студентом различных аспектов учебного процесса, и именно эти оценки влияют на посещаемость занятий.

Основные группы «демотиваторов» посещаемости занятий связаны:

1) с условиями обучения: некомфортная температура в учебных аудиториях; плохая материально-техническая оснащенность учебного процесса (нехватка учебных материалов, компьютеров, проблемы с оснащенностью лабораторий, лекционных аудиторий и т.п.); отсутствие доступа к Интернет-ресурсам для студентов в учебных корпусах зоны;

2) с преподавателями профильных и общеобразовательных дисциплин, ведущими занятия: неинтересное, формальное преподавание (монотонная диктовка, невнятное изложение материала); необъективность оценок, выставляемых преподавателем; не предоставление студентам электронных конспектов лекций, необходимость конспектирования при быстром темпе изложения материала; сложность, недоступность изложения материала; неуважительное отношение к студенту; завышенные требования преподавателя, которые невозможно удовлетворить;

3) с организацией учебного процесса: несоответствие содержания профильных учебных дисциплин будущей практической деятельности (отсутствие ясной, прямой связи изучаемых профильных дисциплин с будущей работой); несоответствие содержания общеобразовательных дисциплин развитию общей эрудиции и культурного уровня специалиста в целом; перегрузка, чрезмерное обилие предметов и заданий; неудобно составленное расписание учебных занятий (очень рано начинаются / поздно заканчиваются, неравномерная нагрузка по дням недели);

4) с сопутствующими учебе обстоятельствами: тяжело добираться на первую пару из-за проблем с транспортом и удаленности места жительства от университета; необходимость подработки, время которой совпадает с учебными занятиями; необходимость помогать членам семьи (обслуживание детей, больных родственников) во время занятий; серьезные проблемы со здоровьем, болезни; подготовка к соревнованиям, концертам, требующая времени; неблагоприятный социально-психологический климат в учебной группе.

Выявление реальных причин пропусков студентами занятий поможет вузу изменить свою работу, направить имеющиеся ресурсы на решение тех проблем в образовательном процессе, которые снижают качество подготовки специалистов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. УНИАН інформаційне агентство 19.12.2114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.unian.net/society/1023768-ohvat-naseleniya-ukrainyi-vyisshim-obrazovaniem-sostavlyayet-76-institut-demografii.html>
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с.
3. Якунин В. А. Психология учебной деятельности студентов / В.А.Якунин. – М. Логос, 1994. – 155 с.
4. Комусова Н. В. Развитие мотивации к овладению профессией в период обучения в вузе / Н.В. Комусова. – Ленинград, 1983. – 236 с.
5. Ляшенко Н. О., Саппа Г.-М. М. Професійні установки випускників інженерних спеціальностей / Г.-М. М. Саппа, Н.О. Ляшенко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Харків: ХНУВС, 2015. – № 1(68). – С. 205–211.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРУКТУРА ВИМІРЮВАНЬ Й ПОКАЗНИКІВ

Тези присвячені питанням соціологічного аналізу процесу соціальної адаптації в умовах суспільних трансформацій. Розглядаються поняття «соціальна адаптація», «психологічна адаптація», «інтегральний індекс», специфіка використання інтегральних показників при проведенні емпіричних досліджень. Розглянуто основні аспекти розробки відповідної інтегральної оцінки соціальної адаптації особистості

Ключові слова: трансформація, соціальна адаптація, соціальне самопочуття, інтегральний індекс, соціальні процеси.

Тезисы посвящены вопросам социологического анализа процесса социальной адаптации в условиях общественных трансформаций. Рассматриваются понятия «социальная адаптация», «психологическая адаптация», «интегральный индекс», специфика использования интегральных показателей при проведении эмпирических исследований. Рассмотрены основные аспекты разработки соответствующей интегральной оценки социальной адаптации личности.

Ключевые слова: трансформация, социальная адаптация, социальное самочувствие, интегральный индекс, социальные процессы.

The theses is devoted questions of the sociological analysis of process of social adaptation in the conditions of social transformation. Concepts «social adaptation», «psychological adaptation», «an integrated index», specificity of use of integrated indicators are considered at carrying out of empirical researches. The basic aspects of working out of an integrated estimation of social adaptation of the person are considered.

Key words: transformation, social adaptation, social well-being, integral index, social processes.

Минулий 2014 рік став складним випробовуванням для незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, яке позначилося на житті усього українського суспільства. Країну охопила критична за своїми наслідками сукупність кризових явищ й сфер їх прояву, у черговий раз створивши прецедент, коли великі маси людей одночасно змушені адаптуватися до швидкоплинної та жорстокої реальності, балансує на межі економічного, а інколи навіть фізичного виживання. Також варто зазначити, що негативні тенденції в економіці регіонів, зростання інфляції, розрив економічних зв'язків, відсутність реальної можливостей задля впровадження альтернативних видів економічної діяльності невідворотно позначилися на показниках соціального розвитку, вразивши ринок праці та сферу доходів населення, що на тлі девальвації гривні й стагнації банківської системи та ескалації подій на Сході країни поглибило реальні загрози економічного колапсу в Україні [2]. За результатами дослідження проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), жителі України песимістично оцінюють найближче майбутнє. Майже 64 % респондентів вважають, що впродовж найближчого року економічна ситуація в країні погіршиться (34,4 %

з них вважають, що значно погіршиться, а 29,3 %, що дещо погіршиться). Така думка домінує в усіх регіонах – очікують на значне або деяке погіршення ситуації: 51,6 % серед жителів Заходу, 62,7 % серед жителів Центру, 74,5 % серед жителів Півдня, 71,6 % серед жителів Сходу, 74,8 % серед жителів Донбасу. Переважна незадоволеність тим, як зараз складається їхнє життя також стосується усіх регіонів України: серед жителів Заходу – 54,8 %, серед жителів Центру – 64,9 %, серед жителів Півдня – 68,6 %, серед жителів Сходу – 62,8 %, серед жителів Донбасу – 84,5 %¹. Відтак, одним з провідних напрямків дослідження сучасного українського суспільства є на сьогодні стають проблеми пристосування до соціально-економічних змін: вивчення нових стратегій виживання та їх ефективності, адаптації особистості в умовах соціальних трансформацій, змін самопочуття населення, механізмів психологічного захисту особистості, вивчення змін як фактора мотивації, а також аналізу характеру зв'язків між процесами зростання соціальної напруги та соціальної пасивності; дослідження змін економічного характеру та їх соціальних наслідків; переоцінки духовних цінностей у кризовому та посткризовому суспільстві; визначення перспектив майбутнього.

З огляду на зазначене вельми актуальними для вивчення є питання сприяння соціальної адаптації різних верств населення до мінливих умов життя суспільства. Зауважимо, що за умов трансформації соціально-політичної та економічної ситуації у країні, наука і практика потребує широкого запровадження універсальних показників, параметри яких можна порівнювати з іншими характеристиками суспільного життя. У цьому зв'язку інтерес до питань соціальної адаптації населення, механізмів формування стратегій адаптації особистості до сучасної соціально-економічної ситуації у країні та пошук адекватних показників задля аналізу адаптаційних процесів є *актуальним* і виправданим. З огляду на актуальність проблеми, саме спроба пошуку відповідного індикатора соціальної адаптації в умовах суспільної трансформації є *у метю* представленої роботи, реалізація якої зумовила необхідність вирішення наступних *завдань*: на основі аналізу наукового доробку з проблеми, що досліджується, уточнити й висвітлити підходи, які застосовуються задля виміру рівня соціальної адаптації; визначити найбільш ефективні методи дослідження й аналізу адаптаційних процесів.

¹ З 26 лютого по 11 березня 2015 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 2040 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх регіонів України (крім Криму) за 4-х ступеневою стохастичною вибіркою з квотним відбором на останньому ступені, що репрезентативна для населення України віком від 18 років. У Луганській і Донецькій областях опитування проводилося тільки на території, що контролюється українською владою. Результати дослідження «Соціально-політична ситуація в Україні : березень 2015 року» оприлюднені на офіційному сайті КМІС. (Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=511&page=1>)

Соціальна адаптація досліджується вченими, які спеціалізуються в різних галузях суспільних наук, набуваючи актуальності у зв'язку з проблемами пристосування людини до нових умов життя або глобальних соціальних змін. Однією з перших концепцій соціальної адаптації є концепція Г. Спенсера – «закон виживання найбільш пристосованого та найбільш обдарованого» [5]. Йдеться здатність будь якого організму (у тому числі і соціального) взаємодіяти з зовнішнім середовищем з метою задоволення своїх функціональних потреб, які й приводять у дію механізми адаптації. Дослідження соціальної адаптації привертало увагу таких видатних учених, як Т. Парсонс, Г. Айзенк, Р. Мертон, Ф. Знанецький, У. Томас, А. Маслоу К. Роджерс. Серед вітчизняних науковців (у рамках колишнього СРСР), які розглядали у своїх працях категорію «соціальна адаптація» та різні підходи до вимірювання її форм, станів і типів слід назвати Г. Андрєєву, К. Альбуханову, Т. Заславську, О. Титаренко, І. Кона. Вагомим доробком української науки у цьому напрямку стали праці А. Ручки, О. Злобіної, В. Тихоновича, А. Донченко, Ю. Левади, Ю. Сасенко, С. Хуткої, О. Якуби. Вдалим і змістовним індикатором соціальної адаптації особистості є «Індекс соціального самопочуття населення» Є. Головахи і Н. Паніної [1]. Оскільки, соціальне самопочуття є похідною від системи соціальних благ у конкретному суспільні, їх виробництва та розподілу, й визначається мірою задоволення соціальних потреб людини [1, с. 95], то його можна і слід застосовувати як суб'єктивний показник успішності соціально-економічної адаптації населення [2, 3]. У теоретико-методологічному аспекті запропонований авторкою підхід до побудови інтегрального індексу соціальної адаптації ґрунтується на концепції, відповідно до якої процесу соціальної адаптації передуює процес адаптації психологічної, а соціальна адаптація розглядається як «процес зміни поведінки і діяльності особистості за нових зовнішніх обставин відповідно до конкретних мега–, макро– і мікросоціальних умов» [6, с. 279] та попередньо розробленої концептуалізації понять соціальної адаптації особистості та соціальної адаптованості [5]. Очевидно, що соціальна адаптація здатна забезпечити зміни кризового середовища і вже до нього, відкоригованого за ініціативи адаптанта, йде пристосування – реалізується активна, перетворююча функція адаптації. Дослідження соціальної адаптації передбачає вивчення таких її характеристик, як адаптаційний комплекс (система реальних та потенційних адаптаційних можливостей суб'єкту в середовищі, яке постійно змінюється), адаптаційного потенціалу (сукупності нерозкритих і не проявлених в достатній мірі адаптаційних здібностей та можливостей суб'єкту), адаптаційна криза (протиріччя, які ускладнюють чи перешкоджають успішному здійсненню адаптації суб'єктів), «адаптаційний синдром» (ситуація різкого обмеження чи виснаження адаптаційних можливостей суб'єкта через їх усталену залежність від застарілих зразків поведінки, стереотипів та відсутність ресурсів для пристосування до нових умов життя), «адаптаційний бар'єр» (граничний рівень адаптаційної активності особистості, визначений причинами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру) [7, с. 45]. Спираючись на концепцію Г. Спенсера адаптацію слід розглядати як цілісний, динамічний процес установлення відповідності між

сукупним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості й наявним рівнем їхнього задоволення, досягнутим (передбачуваним) за рахунок певної адаптаційної стратегії. Для оцінки процесу перебігу адаптації людини нами запропоновано наступні показники: кількісний показник адаптації – індекс який складається з сукупного індексу психологічного самопочуття та індексу потреб, який обчислюється за методикою запропонованою П. Кузнєцовим, якісний показник адаптації – рівень [4] та запропоноване автором співвідношення успішності процесу адаптації та типу адаптованості. Алгоритм побудови факторного індексу наявної адаптації (I_{na}) представлено у попередніх роботах авторки [5], а розрахунок здійснюється за формулою:

$$I_{na} = \frac{I_{ap}}{I_{pn}}$$

$$\text{де } I_{ap} = \sum_{i=1}^n \frac{\sum_{j=1}^m RA_j}{m}; \quad I_{pn} = \sum_{i=1}^n \frac{\sum_{j=1}^m RR_j}{m}$$

I_{ap} – індекс актуальних потреб; I_{pn} – індекс реалізованих потреб; RA_j – оцінка в балах за семибальною шкалою j індикатора при вимірюванні потреби; RR_j – оцінка в балах за семибальною шкалою j індикатора при вимірюванні реалізації потреби; m – кількість значимих для респондента індикаторів.

Підсумковий індекс адаптації (IA) розраховується наступним чином:

$$IA = \frac{I_{ap} + I_{pn}}{2}$$

На основі отриманих даних може бути створена типологія ефективності процесу адаптації, що приймає наступні значення: повна адаптованість; непомітна для адаптанта адаптація; матеріальний успіх із труднощами; виживання через обмеження потреб; відсутність адаптованості.

Отже у фокусі уваги представленої роботи, знаходилася важлива й недостатньо висвітлена у вітчизняній науковій літературі проблема – розробка відповідного показника рівня соціальної адаптації та критеріїв оцінювання адаптованості особистості в умовах кризових явищ у країні, який на наш погляд допоможе повніше розкрити феномен соціальної адаптації та доповнити цю категорію новими характерними ознаками. Успішним процесом адаптації на рівні суспільства можна вважати процес коадаптації двох комплексних адаптаційних стратегій – індивідуальної та системної. Ознаками відсутності адаптації виступає падіння рівня життя, зростання соціальної поляризації, посилення соціальної напруженості і конфліктності в суспільстві, зростаючі еміграційні наміри. Таким чином, соціальна адаптація розглядається нами як об'єктивно необхідний процес входження індивіда у соціальне середовище, що трансформується, з перебігом якого особистість не тільки задовольняє свої потреби та досягає життєвих цілей, але й стає спроможною задля здійснення прогресивних змін самого середовища : пристосування суспільства до інтересів

людей створює умови для більш глибокої адаптації особистості та її повноцінної самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головаха Є. Соціальне самопочуття населення України до і після помаранчової революції / Є. Головаха, Н. Паніна // Українське суспільство 1994–2005. Динаміка соціальних змін / За ред. д. ек. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2005. – С. 95–106.
2. Кондратьева Н. А. Возможности применения системного анализа к исследованию социального самочувствия / Н. А. Кондратьева, А. В. Ветвицкая // Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки. – 2010. – Вип. 14. – С. 14–23.
3. Чумак О. В. Аспекти впливу на соціальне самопочуття та соціальний настрій населення / О. В. Чумак // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 58. – С. 113–118.
4. Кузнецов П. С. Методика измерения социальной адаптации [Електроний ресурс] / П. С. Кузнецов. – Режим доступу: – <http://www.isras.ru/files/File/4M/9/Kuznecov.pdf>
5. Мазіна Н. Є. Соціальна адаптація особистості як об'єкт державного управління в умовах системної кризи / Н. Мазіна // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. праць. Т.Х. Вип. 146. Сер. «Соціологія». – Донецьк : ДонДУУ, – 2010. – С. 143–155.
6. Методология і методика визначення інтегральних соціальних показників./ Відп. Ред. Ю.Ш. Саєнко. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 2004. – 372 с.
7. Злобіна О. Суб'єктна складова суспільних трансформацій: від теорії до практики // О. Злобіна. – Соціальні виміри суспільства. – Вип.5. – К. : ІС НАНУ, 2001. – С. 41–56.

УДК 316.15:67

МАКАРЕНКО А. С.

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ЕВРОПЫ

Европейский союз, является примером осуществления экономической и политической интеграции, наряду с которыми инициирован процесс взаимопроникновения культур. Проблемам культурной интеграции, а также особенностям становления межкультурной европы и посвящено наше исследование.

Ключевые слова: *Европа, европейская культура, культурное разнообразие, культурная интеграция.*

Европейський союз, є прикладом здійснення економічної і політичної інтеграції, поряд з якими ініційован процес взаємопроникнення культур. Проблемам культурної інтеграції, а також особливостям становлення міжкультурної европи і присвячено наше дослідження.

Ключові слова: *Європа, європейська культура, культурне розмаїття, культурна інтеграція.*

The European Union is an example of the economic and political integration, in addition to which initiated the process of cultural interaction. The problem of cultural integration, as well as the peculiarities of formation of intercultural Europe and devoted to our research.

Keywords: *Europe, European culture, cultural diversity, cultural integration.*

Признание важкой ролі культури, культурної політики і культурної інтеграції прийшло не з перших днів основи Європейського союзу. Спочатку культурні аспекти не були базисом процесу європейської інтеграції, в той час як історія формування економічних, юридических і політических основи інтеграції країн Європи налічує приблизно 50 років. Вперше поява інтересу до культурному співробітництву у держав-членів Європейського Економічного Союзу можна спостерігати тільки з 1970-х років. Навіть сьогодні, за думкою Андраша Бозоки, міністра культури Угорщини, «ми ще не можемо говорити про дійсно цінну європейську культурну політику».

Засновники ЄС не врахували необхідність у концептуалізації культурної складової процесу об'єднання Європи. Перша згадка про культуру з'явилася тільки в 1992 р. при підписанні Маастрихтського угоди (the Maastricht Treaty). Лідери ЄС звернули увагу на культурний аспект процесу європейської інтеграції тільки тоді, коли почався криза інтеграції і коли потрібні були нові рішення, що дозволяють громадянам країн-учасниць приєднатися до інтеграційного процесу в межах Євросоюзу [1].

Жан Монне визнав помилковим той факт, що в час створення Європейського союзу велика увага концентрувалася тільки на політических, економіческих і юридических складових процесу інтеграції. Поглядаючи назад, Ж. Монне сказав, що, «Якби ми повинні були зробити все це знову, ми почали б з культури» Ж. Монне безумовно був прав в тому, що культура повинна грати велику роль в європейській інтеграції, і вона повинна бути більш тісно пов'язана з основними областями економічного, правового і політического співробітництва [2].

Європейську культуру можна розглядати як культуру універсалізму, при цьому універсалізму особистого характеру. Особистий характер європейської культури визначає її особливе ставлення до всього, що знаходиться за межами даної культури. Це не тільки терпимість, але в певній мірі і тягнення до іншого – новому. Звідси і принцип свободи, внутрішньої свободи. Всі три принципи європейської культури – її особистий характер, її універсалізм і її свобода – неможливі один без одного. Якщо відняти один, як руйнуються два інші. Якщо відняти універсалізм і визнавати тільки свою культуру, як гине свобода. І навпаки. Це довели націонал-соціалізм і сталінізм. Основа особистості – свобода самовираження. Тільки свобода надає людині особисту гідність. Особистість виростає тільки при існуванні взаємодії з іншими особистостями. Багатоманітність – це основа культурного багатства Європи. Воно є загальноєвропейським цінністю і основою об'єднання.

Культурное разнообразие – историческая данность (органичная часть исторического наследия) Европы. Оно вдохновляло величайшие свершения континента. Оно же порой играло роль катализатора величайших европейских трагедий. Новые волны иммиграции еще сильнее преумножают разнообразие. Оно будет возрастать и дальше, как минимум по двум причинам.

Во-первых, большинство людей, приехавших в Европу в последнее десятилетие, а также их потомки оседают здесь. Многие сохраняют приверженность культурным традициям своей родины. Есть ли в этом что-то плохое? Отнюдь. Безусловное соблюдение законов новой страны вовсе не означает необходимости отказываться от своей веры, культуры, национальных особенностей. Напротив, подобное многообразие способно стать источником вдохновения, которое сейчас больше, чем когда-либо, необходимо ЕС.

Во-вторых, в связи с процессом старения населения Евросоюз нуждается в мигрантах. Без них, по подсчетам Европейской комиссии, в одном только Европейском союзе за последующие 50 лет трудовые ресурсы сократятся на 100 миллионов человек.

Таким образом, будущее Европы находится в культурном многообразии. Оно продолжает определять облик нашего континента в быстро меняющемся мире. Новые вызовы требуют от европейцев большей эффективности и открытости, поскольку права на ошибку уже нет. К сожалению, все больше признаков указывает на то, что ситуация развивается по неблагоприятному сценарию.

Растет нетерпимость, усиливается поддержка популистских и пропагандирующих ксенофобию партий, возрастает численность мигрантов; не имеющих при себе документов и фактически лишенных всех прав; формируются замкнутые общины, практически изолированные от остального социума; участились проявления исламского экстремизма; под угрозой демократические свободы; свободу самовыражения пытаются ограничить под предлогом защиты свободы совести.

Все это – следствие утраты обществом чувства безопасности, порождаемого в том числе нынешними экономическими трудностями Европы, феноменом массовой иммиграции, искаженным образом мышления и пагубными стереотипами относительно меньшинств в общественном мнении и СМИ. Имеет место и дефицит масштабных политических лидеров, способных возродить уверенность в будущем посредством четкого видения европейской перспективы.

Для регулирования культурного разнообразия, для поддержания европейских ценностей и порядка была создана – «Культурная программа Совета Европы», которая направлена на: содействие осознанию и развитию этой самобытности, которая составляет культурную мозаику нашего континента; поиски совместных решений проблем таких, например, как глобализация экономики и ее последствия, с которыми сталкиваются государства-члены при проведении их культурной политики. В мае 2007 года Европейская Комиссия разработала «Европейскую Стратегию» для сферы межкультурного диалога, основанную на трёх принципах: культурное

разнообразие и межкультурный диалог; культура как катализатор творчества; культура как ключевой компонент международных связей. Она была создана на основе результатов публичных консультаций и одобрена на Лиссабонском Форуме в сентябре 2007 года, а затем утверждена Советом Европы в резолюции (ноябрь 2007 года) и заключении Председательства Португалии в Евросоюзе (декабрь 2007 года).

В соответствии с первым принципом, Европейский Союз и другие заинтересованные стороны должны работать вместе над усилением межкультурного диалога, который должен обеспечить понимание и уважение культурного разнообразия Европы. Для этого необходимо развивать трансграничную мобильность деятелей культуры и произведений искусства.

Второй принцип подчёркивает роль культуры как катализатора творчества, необходимого для экономического развития и занятости, и этот принцип является составной частью Лиссабонской Стратегии. Культурные индустрии вносят неоценимый вклад в европейскую экономику и конкурентоспособность. Творчество влечёт за собой социальные и технологические инновации и стимулирует экономический рост и занятость в Европейском Союзе.

Продвижение культуры как жизненно важного компонента международных связей Европейского Союза – это третий принцип европейской стратегии для сферы культуры. В рамках Конвенции ЮНЕСКО об охране и поощрении разнообразия форм культурного самовыражения, Европейский Союз должен играть новую и более активную роль в международных связях и интегрировать европейскую культуру, как жизненно важный компонент отношений Европы с другими регионами и странами.

Статья 15 Договора о Европейском Союзе требует, чтобы Европейский Союз во всех своих действиях принимал во внимание сферу культуры, уважая культурное разнообразие европейских стран. Европейская Комиссия считает необходимым гарантировать, что при принятии любых регуляторных и финансовых решений или предложений культура и культурное разнообразие европейских стран учитываются надлежащим образом.

«Группе мудрецов», как ее стали называть неофициально, было предложено проанализировать основные угрозы и вызовы европейской стабильности, процессу европейской интеграции, европейским ценностям. Итогом более чем полугодовой работы данной группы является доклад, названный «Жить вместе в Европе XXI века в условиях свободы и многообразия» («Living Together. Combining Diversity and Freedom in 21-st Century Europe»). 80-страничный доклад содержит подробный анализ основных проблем, стоящих на пути поступательного развития нашего континента, а также ряд рекомендаций как общего, стратегического, так и практического характера, адресованных Совету Европы. Доклад был представлен Совету министров Совета Европы 11 мая 2014 года в Стамбуле.

Задача-минимум – обеспечить общее понимание относительно необходимости неукоснительного соблюдения законов, их сущности, а также

путей их изменения. Иммигранты, соблюдающие закон, не могут быть принуждены к отказу от своей веры, культуры или идентичности. Необходимы специальные меры для обеспечения подлинно равных возможностей представителям маргинальных и социально незащищенных групп населения. Также необходим диалог между представителями всех религий, культур и национальных общин, их совместная работа в рамках общественных организаций. Поддержка свободы слова, которая должна быть защищена как от законодательных или правоприменительных ограничений, так и от любых насильственных проявлений. Вместе с тем не должны игнорироваться публичные высказывания, направленные на формирование или усиление предвзятого отношения к любым социальным группам, в особенности к представителям меньшинств, иммигрантам или их потомкам. «Минимум принуждения, максимум убеждения» – вот основной посыл Доклада.

Терминами «мультикультурализм» и «мультикультурный» иногда обозначают культурную, языковую и конфессиональную мозаичность населения страны или региона, иными словами, культурное многообразие населения. Однако, более удобным, представляется термин культурное многообразие, или культурная мозаичность, в то время как понятие мультикультурализм обозначает политику государства, направленную на поддержку и правовое обеспечение такого многообразия, а также философско-идеологическое и теоретическое обоснование такой политики [3].

Расширение взаимодействия культур и народов делает особенно актуальным вопрос о культурной самобытности и культурных различиях. Культурное многообразие современного человечества увеличивается, и составляющие его народы находят все больше средств, чтобы сохранять и развивать свою целостность и культурный облик. Эта тенденция к сохранению культурной самобытности подтверждает общую закономерность, состоящую в том, что человечество, становясь все более взаимосвязанным и единым, не утрачивает своего культурного разнообразия.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Central European Ways to Democracy. Studies in Public Policy. Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, Glasgow, U.K. 2003 / 383
2. Prodi R. Quoted in Shore, *Inventing the "People's Europe": Critical Approaches to European Community Cultural Policy*, Man 1993, pp 701-704
3. Беляева Е. Е. Культурная интеграция как основная стратегия культурной политики Европейского союза / Е. Е. Беляева М. : МГПУ, 2012 – 98 с.

УДК 316.334.3:329

**МАЛЯВИН Е. В.,
ЛИТОВЧЕНКО А. Д.**

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПАРТИИ УКРАИНЫ В ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ КАМПАНИИ 2015 ГОДА: ИТОГИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Авторы рассматривают развитие современных политических партий Украины в процессе избирательной кампании в местные органы власти 2015 года, выделяя их особенности и недостатки. Уделяется внимание ключевой роли партийных лидеров, влияние регионов на партийное представительство, низкому участию граждан в голосовании, доминированию консервативной и либеральной партийной идеологии.

Ключевые слова: политические партии, идеология, социальное представительство, интересы, выборы.

Автори розглядають розвиток сучасних політичних партій України у процесі виборчої кампанії до місцевих органів влади 2015 року, виділяючи їх особливості і недоліки. Приділяється увага ключовій ролі партійних лідерів, вплив регіонів на партійне представництво, низькому участі громадян у голосуванні, домінуванні консервативної і ліберальної партійної ідеології.

Ключові слова: політичні партії, ідеологія, соціальне представництво, інтереси, електорат, вибори.

The theses are devoted to problem of tendencies of political parties' development. The analysis is focused on local electoral campaign process in Ukraine, 2015. There is considered specific features of parties' functioning, the critical analysis is performed. There a role of party's leader, regions' influence on parties' representation, low level of civil electoral activities and «right-wing» ideologies domination are considered as main factors of the parties' practice.

Keywords: political parties, ideology, social representation, interest, and elections.

Проблема современных партий в Украине длительное время заключалась в их недостаточной институционализации и избыточной конъюнктурности. Они формировались (и формируются) из общественных движений или начинают трансформироваться из других партий, зачастую перенимая внешние организационные признаки, но при этом сохраняют лишь «частичную» общественно-политическую функциональность. После событий 2014 года партийное поле претерпело существенные идеологические смещения искусственного происхождения.

Наша цель – определение основных черт партийного функционирования в рамках выборов в местные органы власти Украины в 2015 году.

Важной особенностью украинского партийного функционирования, начиная с 2000-х годов, можно считать тенденцию размывания классовых и классовообразных партий при одновременном закреплении устойчивых позиций за партиями универсально-лидерского типа. Преобладал процесс формирования партий «сверху», то есть под определенного лидера; в тот же период сформировалась и тенденция голосования населения не за программу партии, а за ее лидера. Именно лидер являлся главным ориентиром продвижения той или иной программы. При этом в большинстве случаев

программа конструировалась на мультидоктринальной основе, то есть, говоря простым языком, опиралась на смешение тезисов, заимствованных из разных идеологических доктрин. Целью такого смешения было привлечение как можно большей и как можно более разнообразной аудитории. Электорат, в свою очередь, приучался голосовать, прежде всего, не за интересы своего класса или прослойки, а за свои индивидуальные потребности (чаще всего сугубо конкретные, «локальные»), которые они смогут реализовать благодаря данному партийному лидеру. Электоральное поведение смещалось в потребительский сектор, чему, несомненно, способствовало широкое применение маркетингового подхода к политике и масштабная (порой – оглушающая) политико-технологическая «поддержка» избирательных кампаний. К смене власти в феврале 2014-го года партийное и электоральное поле

Прошедшие местные выборы 25 октября 2015 года, на первый взгляд, показали повышение значимости идеологических ориентаций партии, наряду с сохранением значения лидеров-символов. С одной стороны, это можно связывать с появлением новых партий на базе общественных движений после событий 2013–2014 гг. и с трансформацией старых партий. Однако, в куда большей степени актуализация идеологических ориентаций в партийном функционировании стала следствием целенаправленной государственной политики на выталкивание из политического процесса партий левого (коммунистического) идеологического спектра путём официального запрета, как конкретных партий, так и некоторых идейно-символических основ левого партийного фланга.

В результате партии, представленные в избирательных бюллетенях, в основном репрезентируют правоконсервативную или праволиберальную идеологию со значительным (в ряде случаев – сугубо внешним, демонстративным) национально-патриотическим «налётом». При этом программы у большинства партий заметно похожи, вне зависимости от условной «консервативной» или «либеральной» специфики [1, с. 6]. Сходство усиливается заметной бессодержательностью программ, а также полным отсутствием «программного аспекта» в технологическом и маркетинговом сопровождении избирательных кампаний большинства партий-лидеров. Практически не были представлены, по очевидным причинам, левые и левоцентристы; те силы которые приняли участие в избирательной кампании («Социалисты», «Союз Левых Сил»), так и не смогли в должной мере довести до населения свои программы. Это, кстати, в немалой степени объясняется примечательной идеологической монофоничностью основных украинских СМИ, видимо, слишком глубоко проникшихся пафосом мобилизационного национал-патриотизма.

Отметим, что тенденция нивелирования программного аспекта партийного функционирования, с одной стороны, не нова. Партийные программы традиционно играли в украинском политическом (и электоральном, в частности) пространстве не самую важную роль. Однако, с другой стороны, не будучи определяющим фактором электорального поведения, партийные программы всё же не просто существовали в статусе «чистой формальности»,

но концентрували в себе определённые усилия партийных идеологов, привлекали к себе внимание экспертных, журналистских кругов и определённой части электората. Тогда как прошедшие выборы продемонстрировали почти полное пренебрежение к программам со стороны самих партий. Возможно, это стало одним из факторов падения, как партийных рейтингов, так и электоральной явки. Избиратели, которых слишком явно попытались представить объектом чистого манипулирования (в лучшем случае – маркетингового манипулирования), восприняли такое отношение как оскорбительное. Однако вряд ли можно считать этот фактор основным. На наш взгляд, падение рейтингов лидирующих парламентских партий правоцентристской коалиции, имеющих большой доступ к СМИ, вызвано как слишком очевидным увеличением разрыва между декларативным уровнем публичной политики и действительностью, так и сужением функциональностью партийного поля, в одночасье «охромевшего» на левую ногу. Впрочем, отметим и фактическую непредставленность в электоральном процессе иных современных альтернатив засилью партий национал-патриотической направленности: ни экологические, ни молодёжные партии в этих выборах практически не участвовали.

Важной чертой местных выборов 2015 года является регионализация партийного представительства в местных советах. Так, «Оппозиционный блок» имеет поддержку на Юго-востоке, а партия «Возрождение» получила большинство (обусловленное сугубо персональным фактором Г. Кернеса) лишь в городе Харькове; в центральных регионах Украины имеет постоянное представительство ВО «Батьківщина»; на западе имеет постоянное представительство ВО «Свобода» [3]. Эту регионализацию можно было бы считать естественной для выборов, связанных с местным самоуправлением, если бы не жёсткий антагонизм партийных групп, популярных в различных регионах страны. С учётом этой особенности указанная черта способна вместо стимулирования развития местного самоуправления спровоцировать углубление региональных и географических расколов в украинской политике.

Можно предположить, что итоги местных выборов 2015-го года (в частности, рост общего недоверия к партиям, распространение политической апатии, причём с большой вероятностью апатии протестного характера, так называемого «абсентеизма», нивелирование программного аспекта партийного функционирования), в совокупности с сохранением тенденций преобладания партий универсально-лидерского типа и шаблонной поверхностно-конъюнктурной идеологий, символизируют далёкие от радужных перспективы украинских партий с точки зрения их институционализации. В целом можно считать это тревожным симптомом для украинской электоральной демократии как таковой. Возможно, существует необходимость стимулирования идеологического разнообразия партий. Очевидно, что в определённого рода государственной поддержке (самой разнообразной, начиная от консультативной помощи и заканчивая предоставлением эфирного времени в СМИ не только в период избирательной кампании) нуждаются новые, молодые

партии, которые также можно привлекать для выработки общегосударственных программ развития Украины. Институционализация партий может способствовать преодолению многочисленных социально-политических расколов, тогда как тенденции деинституционализации, напротив, могут углублять эти расколы и порождать новые.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Скворцов Д. Что обещают партии перед выборами // События недели: итоги и факты. №39 (226), 29 сентября 2015 года.
2. Сайт ЦВК. http://www.cvk.gov.ua/wvm2015/pvm011pt001f01=100pt00_t001f01=100.html
3. Данные экзит-полов: http://ukraine-elections.com.ua/election_data/exit_poll/region/2015-10-25

УДК 321.022

МАНОЙЛО Д. О.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ: ФАКТОР УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджуються специфічні риси української політики, які слід брати до уваги при визначенні політичної опозиції. У процесі дослідження було розгалужені такі поняття як «опозиція», «парламентська опозиція», та «політична опозиція». Запропоновано найбільш прийнятний підхід до визначення політичної опозиції в контексті української політики.

Ключові слова: політична опозиція, парламентська опозиція, опозиція, ресурсний підхід, інституційний підхід.

Исследуются специфические черты украинской политики, которые следует принимать во внимание при определении политической оппозиции. В ходе исследования были разветвлены такие понятия как «оппозиция», «парламентская оппозиция» и «политическая оппозиция». Предложен наиболее приемлемый подход для определения политической оппозиции в контексте украинской политики.

Ключевые слова: политическая оппозиция, парламентская оппозиция, оппозиция, ресурсный подход, институциональный подход.

Specific features of Ukrainian politics, which should be taken into account in determining the political opposition, are studied. During the study, concepts such as the «opposition», «parliamentary opposition» and «political opposition» were branched. The most appropriate approach to the determination of the political opposition in the context of Ukrainian policy is proposed.

Keywords: the political opposition, the parliamentary opposition, the opposition, the resource-based approach, the institutional approach.

В сучасній політології немає єдиного визначення політичної опозиції. Головною причиною цієї проблеми є відсутність визначення опозиції в українському законодавстві. Так, ані в Конституції, ані в чинному законодавстві, ані в інших нормативно-правових актах немає чіткого визначення політичної опозиції. В різних законопроектах пропонуються її

діаметрально протилежні визначення, що свідчить про відсутність на законотворчому рівні усвідомлення необхідності чіткої дефініції інституту опозиції.

Загалом усі існуючі в наукових працях визначення ґрунтуються на інституційному, етимологічному або ресурсному підходах [1]. Зазвичай, в юридичних і політологічних енциклопедіях та довідниках для визначення політичної опозиції використовується етимологічний підхід, який є найбільш узагальненим серед інших. Наприклад, таким визначенням є наведене в юридичній енциклопедії, укладеній за участі відомого політолога В. Горбатенка: «протидія, опір офіційній політиці, певним діям і поглядам» [2, с. 235]. Так, він визначає опозицію через діяльність, що спрямована проти панівної думки або думки більшості. У рамках цього підходу опозиція виступає як якийсь процес, діяльність без прив'язки до конкретних політичних суб'єктів. Етимологічний характер підходу зумовлює і цілий ряд накладених обмежень. Розуміння, ключовою точкою якого є процес протиставлення, не враховує причин і цілей протиставлення.

Як бачимо, в рамках цього підходу нівелюється політичний аспект, а феномен політичної опозиції може бути розглянутим як діяльність груп тиску або суспільних рухів, тобто в такому контексті йдеться швидше про такий термін, як «опозиція».

У західних джерелах найчастіше використовується інституційний підхід для визначення політичної опозиції, в якому істотна увага приділяється головному елементу політичної системи – політичній партії. У вітчизняній політології політична опозиція, визначена в рамках інституційного підходу і частіше називається «парламентською опозицією». Головним інституційним елементом опозиційних структур є партії, які набувають статусу опозиційних чи правлячих під час виборчих змагань [2, 3]. Типовим визначенням є запропоноване О. Совгирею: «добровільне об'єднання депутатів парламенту, що здійснюється на основі права, гарантованого конституцією, законодавством або закріпленого у конституційних звичаях, які не підтримують офіційного політичного курсу глави держави та / або уряду й, як правило, не є членами політичної партії (блоку), що (який) висунула (висунув) кандидатуру чинного глави держави на виборах глави держави, як правило, не представлені у складі уряду та можуть провадити діяльність, спрямовану на зміну офіційного політичного курсу глави держави та / або уряду, та / або на легальне усунення з посади глави держави або окремих членів уряду, або його відставку загалом, та/або на контроль за діяльністю глави держави та / або уряду» [3, 4]. Це визначення цілком підходить для аналізу західноєвропейської політичної опозиції, яка є організованим елементом усталеної політичної системи. Проте є певні проблеми при використанні цього визначення в контексті специфічної української політики. Так, з поля визначення випадають ті політичні партії, які ведуть повноцінну політичну діяльність, проте не обрані у парламент. Наприклад, такою партією була ВО «Свобода», яка до її обрання у Верховну Раду вела опозиційну діяльність на регіональному рівні. Наразі активізував

свою опозиційну діяльність громадський рух «Український вибір», який був створений до виборів. Причому він намагається розширити її за рахунок залучення інших громадських організацій (приміром, «Жінки за майбутнє»).

Аналізуючи подібні рухи, партії та різноманітні організації громадян, що ведуть активну громадську діяльність, яку можна сприйняти як опозиційну, слід відокремлювати суб'єкти суспільних відносин від політизованих утворень. В цьому контексті, на нашу думку, треба використовувати класифікацію, надану Ю. Розенфельдом та Н. Осиповою, а саме: «за характером дій виокремлюють конструктивну опозицію (дії опозиції спрямовані на поліпшення якості політичного управління, стимулювання влади до реформ) та деструктивну (її дії спрямовані на створення перешкод у діяльності владних структур)» [5, с. 179].

Слід не забувати і про «опозиційні проекти» домінуючих партій, які позиціонують себе як опозиційні до та під час виборів, а одразу після них об'єднуються з домінуючою партією, посилюючи її позиції в парламенті та місцевих, обласних радах. В такому випадку опозиційність конкретної партії є лише декларованою та використовується для отримання додаткових голосів від опозиційно налаштованих виборців, які не віддали би своїх голосів домінуючій партії. Зокрема, таким проектом була партія «Сильна Україна».

З огляду на вищесказане, ми бачимо декілька головних специфічних рис української політики, які треба враховувати при визначенні феномена «опозиція» – це її можливе функціонування поза парламентом та існування такого явища як «опозиція до опозиції» (поява певних політичних об'єднань, що протиставляють себе не домінуючій партії, а опозиції). Ще однією необхідною рисою опозиції є організованість. На думку Д. П. Зеркіна, опозицією можна вважати внутрішньо структуроване об'єднання людей, усвідомлено протиставлене домінуючій в даній політичній системі силі [6, с. 39].

Також при аналізі феномена політичної опозиції слід враховувати і неорганізованість українського політичного ринку, і часті зміни виборчої та, як наслідок, партійної системи, а сам аналіз радше проводити, використовуючи метод історичної ретроспективи, оскільки він дає можливість чітко визначати опозиційні партії та рухи від штучно створених «опозиційних» проектів.

Крім того, важливо підкреслити, що політична опозиція, не репрезентована у представницьких органах, не може посылатися на мандат виборців, а, отже, її політична активність не є легалізованою довірою виборців. Цей момент усуває фактично неможливу для виконання необхідність давати чітке визначення, що вважати політичною опозицією (чи навіть кого вважати політичним опозиціонером) за межами політичних партій, представлених у виборних органах влади, з наступною необхідністю надання правових гарантій кожному такому суб'єктові. Також чи не найголовнішою ознакою опозиційності має бути висунення власної, відмінної від урядової, програми політичного та економічного розвитку країни [7, с. 17].

У такому контексті особливу увагу слід приділити ресурсному підходу до аналізу та визначення політичної опозиції. Цей підхід ґрунтується на теоріях

«обміну ресурсами», одну з яких розробив П. Блау. Переваги його теорії полягають в тому, що влада розглядається винятково як володіння певними ресурсами (благами) і, відповідно, домінуючою партією є та, яка концентрує в своїх руках найзначніші політичні ресурси (а саме, можливість перерозподілу благ), а політичну опозицію в такому випадку слід розуміти як об'єднання чи партії, яким бракує політичних ресурсів для домінуючого положення та які претендують на те, щоб оволодіти ними (тобто, владою).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилов Г. Политическая оппозиция: проблемы категориального осмысления термина. [Електронний ресурс] / Г. А. Гаврилов // Альманах «Дискурс-Пи». – Выпуск 2. – Режим доступу: <http://discourse-pm.ur.ru/avtor/gavrilov.php>.
2. Шемшученко Ю. Юридична енциклопедія / Ю. С. Шемшученко, М. П. Заблук В. П. Горбатенко та ін. – Т. 4. – Київ: «Укр. енцикл.», 2002. – С. 282.
3. Сас О. Теоретичні та практичні реалії української опозиції [Електронний ресурс] / О. Сас // Віче. – 2011. – №18.– Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2711/>
4. Совгиря О. Правовий статус парламентської опозиції (порівняльно-правовий аналіз): дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2005.
5. Розенфельд Ю. М., Осипова Н. П. Опозиція в демократичному суспільстві / Ю. Розенфельд, Н. Осипова // Політична опозиція: теорія та історія, світовий досвід та українська практика. – К. : Навч.-метод. каб. вищ. освіти М-ва освіти України, 1996. – С. 178–181.
6. Зеркин Д. П. Политический конфликт и оппозиция / Д. П. Зеркин // Социально-политический журнал – 1998. – № 5. – С. 37–48.
7. Павленко І. Правовий статус опозиції / І. Павленко // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С.16–30.

МАРГУЛОВ А. Х.

СУЧАСНА АССИРІЙСЬКА ГРОМАДА УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ІСТОРИЧНИХ МОДЕЛЮВАНЬ

У тезах розкрито реалії існування ассирійської етнічної громади в сучасному українському суспільстві, проведено історичні паралелі між радянським минулим і сучасністю, встановлено певні закономірності щодо помилок в веденні національної політики щодо розвитку національних меншин. Автор актуалізує питання необхідності створення освітніх закладів, мистецьких та культурних установ, релігійних закладів для представників ассирійського етносу з метою збереження його самобутності та автентичності.

Ключові слова: національні меншини, етнічні спільноти, ассирійці, національна терпимість, міжетнічна толерантність.

В тезисах раскрыты реалии существования ассирийской этнической общности в современном украинском обществе, проведены исторические параллели между советским прошлым и современностью, определены конкретные закономерности, касающиеся ошибок допускаемых при проведении национальной политики в контексте развития национальных меньшинств. Автор анализирует вопросы необходимости создания для ассирийского этноса образовательных учреждений, центров искусства и культуры, религиозных организаций с целью сохранения его самобытности и аутентичности.

Ключевые слова: национальные меньшинства, этнические общности, ассирийцы, национальная терпимость, межэтническая толерантность.

The theses deals with the reality of the existence of Assyrian ethnic community in the modern Ukrainian society, conducted historical parallels between the Soviet past and the present, identifies specific laws relating to errors made in national policies in the context of the development of national minorities. The author analyzes the issues of the need to create for the Assyrian ethnic educational institutions, centers of art and culture, and religious organizations in order to preserve its identity and authenticity.

Keywords: national minorities, ethnic groups, the Assyrians, the national tolerance, inter-ethnic tolerance.

Сучасний науковий дискурс соціокультурних досліджень акцентує увагу на проблематиці, пов'язаній з розвитком соціальних спільнот національних меншин, що обумовлено загостренням міжнаціональних стосунків та пов'язаним з цим активним пошуком шляхів формування міжетнічної толерантності та терпимості. Саме сьогодні беззаперечним є факт, що національні меншини можуть виконувати функції по збереженню національного суверенітету та державної цілісності України. Узгоджена державна політика повідношенню до національних спільнот, навіть нечисленних, виступає в якості запоруки європейських цінностей та позитивного внутрідержавного розвитку. Ассирійська громада України може бути одним з прикладів історичних наслідків негативної асиміляційної політики держави та її результатів у сьогоденні. Окрім того, дослідження переселенських стратегій ассирійського народу може стати прикладом для сучасного

українського суспільства щодо визначення можливих ризиків та своєчасній розробці стратегій їх запобігання.

Окремо слід зауважити, що дослідження етнічних спільнот були започатковані антропологом Дж. Фарніолом, який ввів до наукового обігу термін етнічні угруповання. По суті, вітчизняна наукова парадигма етносу та етнічних відносин була в основному представлена школою академіка Ю.В. Бромля, його «теорією етносу». Ретроспективний аналіз зазначеної концепції дає можливість говорити про визначення етносу як спільноти, що характеризується такими власне властивостями, як мова, культура, самосвідомість, самоназва (етнонім). Ці властивості складаються в загальних територіальних, природних, соціально-економічних, державно-правових умовах [2, с. 26].

Постмодерністські інтерпретації етнічності й етнічних спільнот уявляють науковий інтерес, так в роботі Б. Андерсона «Придумані (уявні, сконструйовані) спільноти», творцем нації називаються слово, мова газети, друкована продукція [1, с. 13]. У руслі постмодерністської орієнтації виражають свої погляди на етнічні та національні спільноти такі сучасні вчені як Р. Бурдье, Е. Геллнер, Е. Хобсбаум, М. Вівьорка. Послідовник А Турена, автор книги «Демократія на роздоріжжі: націоналізм, популізм, етнічність» Мішель Вівьорка стверджує, що етнічність конструює себе з трикутника: індивідуалізм, спільність, суб'єктивність [6, с. 68]. Таким чином, на сьогоднішній день існує реальна проблема наукових досліджень реалій існування етнічних спільнот.

Окремі представники ассирійської національної меншини на території України почали з'являтися ще у XIX ст. Численні групи ассирійських біженців опинились у Російській імперії ще в період з 1914-1918 рр. у наслідок вимушеного переселення із території Персії та Туреччини.

На початку 1920-х – середині 1930-х рр. ассирійці уявляли собою меншину мотивовану на внутрішню консолідацію та консервацію традиційного способу життя. Прослідковувалось повне неприйняття заходів радянської влади щодо впровадження асиміляційної політики. Ассирійці зберігали тісні стосунки з співвітчизниками, які емігрували за кордон радянської держави, 100 % володіння рідною мовою, дотримувались національних релігійних вподобань, звичаїв та традицій. Тому спроби впровадження штучної радянзації завершувались повним фіаско. Лише репресивний «аргумент» зміг переробити соціальну групу ассирійців радянської України у так званий анклав «радянських ассирійців», що на довгі роки законсервувало автентичні ознаки зазначеної етнічної меншини.

Одним з головних чинників соціальної адаптації ассирійців до нових умов життя стала професійна зайнятість, так у 1920–1930 рр. – 90 % ассирійської меншини чоловічої статі було зайнято чищенням взуття та продажем супроводжуючих товарів. Жінки зазвичай залишались дома, на них покладался обов'язок збереження національної автентичності шляхом передачі етнічних

практик дітям, тому родина для асирійців стала осередком збереження культури, традицій та релігійних цінностей [5, с. 40].

З моменту набуття Україною незалежності чисельний склад її асирійської громади відчутно зменшився з 8–10 тис. чол. (1920 – 1930 рр.) до 3143 чол. (2001 р.). Відбулись і суттєві зміни етнічних характеристик, так під час останнього перепису населення, в якості рідної мови, асирійську назвали лише 28,09 %, українську – 12,98 %, російську – 55,04 % [3].

Сучасна громада уявляє собою меншину, що стоїть на шляху пошуку своєї нової ідентичності та має бажанням виправити жахливі наслідки радянського минулого. Першими ознаками національного «ренесансу» є спроби асирійської етнічної меншості до інституалізації шляхом самоорганізації громади. В останнє десятиліття в українському суспільстві широкого поширення набуло створення громадських організацій за етнічними ознаками у містах компактного проживання тих чи інших етнічних спільнот, у асирійців вони працюють в таких мегаполісах: Київ, Запоріжжя, Вінниця, Донецьк, Красноармійськ та інші, як на міському так й обласному рівнях. Функціонує навіть всеукраїнська громадська організація – «Ассирія». Цікавим фактом є те, що існує навіть релігійна організація «Свята Апостольська Соборна Асирійська Церква Сходу міста Донецька».

На жаль, така діяльність не завжди координується з роботою органів місцевого самоврядування, які іноді навіть не підозрюють про існування регіональних етнічних осередків, а тому не йдуть на співпрацю чи взаємодію. Крім того, існують факти коли відсутній зв'язок між етнічними спільнотами та їх громадськими організаціями в Україні з представниками міжнародного асирійського національного руху. Більшість заходів цих організацій зводиться до популяризації традицій та звичаїв у вигляді пісенних та танцювальних фестивалів, релігійних заходів, які у своїй більшості мають світський характер. На території сучасної України не існує жодної культової споруди та релігійної громади Асирійської церкви Сходу (національної церкви), у той час як вони вже функціонують в Російській Федерації, Вірменії, Грузії. Асирійці продовжують перебувати активною паствою Російської Православної Церкви Московського та Київського патріархатів.

Серйозні проблеми у асирійської громади існують і в освітній царині. За даними МОН України 2014 / 2015 навчальному році в країні працює 17090 загальноосвітніх навчальних закладів. Серед них, з українською мовою навчання – 15 696, де навчаються 3 281 644 учні, російською – 621(356 262 учні), румунською – 78 (16 808 учнів), угорською – 68 (15 172 учні), молдовською – 5 (2 984 учні), польською – 5 (1 594 учні). Діють окремі класи зі словацькою (134 учні) та з болгарською (78 учнів) мовами навчання [4]. Серед цього переліку не має жодного закладу із асирійською мовою викладання. Однак, сьогодні з впевненістю можна сказати, що потреба в освітніх закладах у дітей асирійської спільноти існує.

Так само є необхідність і в задоволенні культурних потреб асирійців, центри для організації та проведення відповідних заходів в нашій державі відсутні. Гострою проблемою перед громадою постає питання відсутності

кваліфікованих працівників культурної та освітньої діяльності та низька громадська активність асирійського населення. Треба констатувати, що відсутність комплексної державної політики по роботі з асирійцями, як, власне, й етнічної концепції розвитку держави негативно впливає на процес розвитку громади.

Єдиним друкованим органом асирійської спільноти України та країн СНД є газета яка друкується у м. Запоріжжя – «Хабре д-Атураи». Свою діяльність вона почала ще у 2004 році. Вона реалізує інформаційну комунікацію між асирійцями України та закордонними діаспорами в умовах відсутності материнської держави, ознайомлює своїх читачів зі діяльністю асирійців у світі, а також подіями на історичних асирійських землях, дає можливість для реалізації творчого потенціалу національного спрямування своїх читачів. Комунікаційні потреби національного спрямування забезпечують Інтернет ресурсу іноземного походження.

За часи незалежності асирійці повністю змінили економічну зайнятість. Зникли чистильники взуття, а у ремонті взуття зайнято до 5 % чоловіків (спостереження автора). Натомість з'явилися більш кваліфіковані спеціальності, збільшилась частка населення із вищою освітою.

Проводячи паралель з радянським минулим та сучасністю, ми мусимо відзначити наявність високого рівня соціальної мобільності асирійської громади та адаптації її членів до нових умов життя в сучасному українському суспільстві. Сьогодні серед її представників є освічені люди, які займають гідні позиції у соціальній структурі сучасного українського суспільства на противагу безграмотним верствам 1930-х років. Вони отримали можливість долучитись до міжнародного національного руху та відчути спорідненість із своїми співвітчизниками в різних країн світу. Поступово відбувається процес національного ренесансу: переосмислення історичного минулого, напрацювання національних освітньо-культурних технологій, повернення до національної релігії, передача культурного спадку від покоління до покоління. Але штампи, які були запрограмовані ще за радянських часів стають на заваді цих процесів. На жаль, найвищий рівень асиміляційного впливу на пострадянському просторі ще, напевно, довгий час буде гальмувати процеси національного відродження у середовищі асирійської громади України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон Б Етнічна диференціація смертності. // Социологические исследования. – 1992. – № 7. – С. 12–18.
2. Бромлей Ю.В., Шкаратан О.І. Про співвідношення предметних областей етнографії, історії та соціології. // Радянська етнографія. – 1979. – №4. – С. 25–33
3. Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс]. Перепис населення. Кількість та територіальне розміщення населення. – Режим доступу : www.ukrcensus.gov.ua – Назва з екрану.

4 За даними МОН України 2014 / 2015 навчальному році в країні працює 17090 загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. Міністерство Освіту України. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/> – Назва з екрану.

5 Маргулов А. Х. Ассирійці України в 1920–1930-х роках: хроніки протистоянь / А. Х. Маргулов. – Донецк. : Цифра. – 2014. – 417с.

6. Семенов Ю.І. Суспільство, етнос, нація. // Етнополітичний вісник. – 1995. – № 3. – С. 67–71.

УДК 316.45

**НИКИФОРЕНКО Н. О.,
НИКИФОРЕНКО А. Р.**

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: САМООРГАНІЗАЦІЯ ЧИ ПАТЕРНАЛІЗМ?

У роботі аналізуються проблеми внутрішньо переміщених осіб з зони військового конфлікту на сході України та осмислюються перспективи розв'язання цих проблем у контексті вибору між патерналістською моделлю державного управління та синергетичною. Автори акцентують увагу на причинах байдужого ставлення представників державної влади до проблем тимчасово-переміщених осіб, а також висвітлюють діяльність міжнародних неурядових організацій щодо надання гуманітарної допомоги людям, що втекли з районів проведення АТО.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальна самоорганізація, громадянське суспільство, патерналізм.

В работе анализируются проблемы внутренне перемещенных лиц из зоны военного конфликта на востоке Украины и осмысливаются перспективы разрешения этих проблем в контексте выбора между патерналистской моделью государственного управления и синергетической. Авторы акцентируют внимание на причинах равнодушного отношения представителей государственной власти к проблемам временно-перемещенных лиц, а так же освещают деятельность международных организаций по оказанию гуманитарной помощи людям бежавшим из районов проведения АТО.

Ключевые слова: внутренне перемещенные лица, социальная самоорганизация, гражданское общество, патернализм.

This article analyzes the problems of persons inwardly moved from the military conflict zone in the East of Ukraine. The paper gives judgment prospects for solving these problems in the context of the choice between the paternalistic model of government and the synergistic one. The authors focus on the causes of the indifferent attitude of state officials to the problem of time-displaced persons, as well as cover the activities of international organizations to provide humanitarian assistance to people fleeing from areas of ATO.

Keywords: inwardly moved persons, self-organization, civil society, paternalyism.

Військові конфлікти в сучасному світі супроводжуються появою біженців та гуманітарними кризами. Через анексію Криму Росією та подальшу окупацію нею частини Донецької та Луганської областей України станом на вересень 2015 р. зазначені території вимушено залишили й шукали допомоги й притулку в інших регіонах України до 1,5 млн. осіб [1]. Вони склали нову соціальну

групу – внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Це – громадяни України, особи без громадянства або іноземці, що легально проживають на території нашої держави, й які були змушені залишити свої оселі або місця звичайного проживання, аби уникнути наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих, і які не перетинали міжнародно визнаний кордон України [2].

Попри існування системи прийому біженців (вигнанців з-за кордону) та наявність в Україні відповідного законодавства, до масових вимушених внутрішніх переміщень громадян органи влади та державного управління, місцевого самоврядування виявилися неготовими. Це пояснюється як відсутністю досвіду розв'язання подібних проблем, гібридним форматом російської агресії, так і нормативно-правовою неврегульованістю ситуації, інертністю, самоусуненням, вичікуванням, а подекуди і відвертим саботажем представників владних структур у центрі та на місцях.

В умовах управлінського колапсу до розв'язання проблем ВПО (медична допомога постраждалим, евакуація з зони бойових дій та забезпечення виїзду з тимчасово окупованих територій, надання гуманітарної допомоги, пошук житла, розміщення, інформаційні послуги для відновлення соціальних виплат, утрачених документів, отримання гуманітарної допомоги, працевлаштування, забезпечення соціальної адаптації та психологічної реабілітації, правове консультування) багато зусиль доклали міжнародні структури (ООН, її агенції та фонди, Всесвітня організація охорони здоров'я, гуманітарні служби ЄС, Червоний Хрест, Міжнародна організація з міграції, Данська та Норвезька Ради зі справ біженців, «Врятуємо дітей» тощо), вітчизняні громадські організації, ініціативи та фонди («Волонтери без кордонів», Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Проект «Без кордонів», «Центр Соціальна Дія», «Дім друзів», «Альменда», «Центр зайнятості вільних людей», «Право на захист», «Рокада», «Кримська діаспора», «Аптечка для біженців», «Центр громадянських свобод», «Ініціатива Е+», Громадянська ініціатива Схід SOS, мережа благодійної організації Карітас України та ін.). Головним же чином, в умовах безпосередньої загрози життю, пересічні громадяни намагалися вирішувати наявні проблеми власними силами, спираючись при цьому на підтримку родичів, близьких, друзів, знайомих. Так, результати всеукраїнського соціологічного дослідження «Психосоціальні фактори та їх вплив на психічне здоров'я населення України: нові виклики та шляхи їх розв'язання» (2014 р.) засвідчили, що 55 % опитаних переселенців виїхали з зони бойових дій самотужки, 23 % – за допомогою родичів, і лише 11 % – за допомогою державних служб соціального захисту; після переїзду 50 % респондентів оселилися у родичів, а 19 % – були розміщені у місцях тимчасового переселення соціальними службами [3].

За рік конфлікту органи державної влади та управління України вжили низку заходів щодо вирішення проблем вимушено переміщених осіб. При Державній службі з надзвичайних ситуацій було створено координаційний штаб для вирішення соціальних проблем переселенців. В областях, прилеглих

до зони АТО – обладнано транзитні пункти для переселенців. Було вдосконалено нормативно-правову базу: ухвалено ряд постанов Кабінету Міністрів України, які регламентують питання реєстрації ВПО, надання їм фінансової допомоги, поновлення соціальних виплат, пенсій; прийнято визначальний у плані формування політики держави щодо ВПО профільний закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». На жаль, норми закону та постанов КМУ в значній мірі відрізняються одне від одного (навіть термінологічно), й наявні розбіжності призводять до суттєвих обмежень прав ВПО (напр., щодо реалізації виборчого права, права на сприяння з боку держави в переміщенні їх рухомого майна, щодо безпечних умов життя й здоров'я, щодо безкоштовного проживання після переїзду протягом 6 місяців тощо) [4]. Очевидними є й недоліки існуючої системи обліку ВПО, що призводить до нецільового використання державних коштів і спричиняє неадекватне уявлення про масштаби переселень. Так, державна статистика власне переселенців не фіксує; обліковуються всі ті, хто звернувся за призначенням державної допомоги в обласні Координаційні центри, а це нині – 0,5 млн. родин. Загальний обсяг державної допомоги переселенцям вже сягнув 2,2 млрд. грн. [1].

Дії українського уряду щодо розв'язання проблем ВПО, попри їх суперечливий характер, на рівні масової свідомості отримують беззаперечно позитивну оцінку: «нарешті держава прийнялася за належне виконання властивих їй функцій». Міжнародні донорські організації також сприймають такий тренд як успіх і висловлюють зауваження щодо необхідності розробки стратегічного плану дій уряду щодо ВПО, який зокрема, передбачав би компенсації за втрачене житло, майно тощо. Вітчизняні медіа інтерпретують зазначений вектор розвитку в дусі своєрідної реабілітації державних інститутів (раніше – неспроможних адекватно реагувати на нагальні суспільні проблеми), волонтерство ж подається ними як така собі вимушена (бездіяльністю відповідних органів та служб) активність. Представники місцевої влади вже пристосувалися до поточних тенденцій і суто в бюрократичному форматі звітують про власні успіхи (тиснучи статистику про кількість осіб, узятих на облік, проконсультованих, про обсяги виділеної гуманітарної допомоги тощо).

Між тим, на тлі розмов про «комплексну підтримку ВПО», «скоординовану державну політику» щодо них, «системність дій» та «адресність допомоги» й зосередженості на короткостроковій перспективі – запобіганні гуманітарній кризі, яка загрожує громадянам, що безпосередньо опинилися в зоні конфлікту, з поля зору випадають перспективи розвитку в Україні громадянського суспільства, пробудженого Майданом і піднесенням соціальної самоорганізації на початку російської агресії.

У такій ситуації українське суспільство наражається на низку небезпек. По-перше, намагання перекласти наявні проблеми ВПО передусім на плечі уряду в умовах нерозвинутості інститутів громадянського суспільства й актуальності пострадянських стереотипів масової свідомості зумовить згортання наявних проявів соціальної самоорганізації та загального зниження рівня особистої відповідальності громадян (ідеться про феномен, описаний Е.

Фроммом як «утеча від свободи»). По-друге, масштабна соціальна підтримка неминуче призводить до поширення серед переселенців утриманських настроїв (зокрема – невинуватих очікувань щодо безкоштовного чи пільгового розміщення, працевлаштування відповідно до раніше займаних посад чи виконуваних виробничих функцій тощо) й розвитку в них так званого комплексу «жертв війни». По третє – під загрозою знаходиться перспектива інтеграції переселенців до місцевих громад, адже надані переселенцям пільги провокують конфлікти з місцевим населенням, інтереси якого за багатьма позиціями зазнають утисків (ідеться про «боротьбу» за місця в дитячих садочках, закладах освіти, оплату послуг ЖКХ, надання гуманітарної допомоги ВПО без урахування їх реального матеріального стану). По-четверте, серед переселенців, особливо представників молодшого покоління, поширюються деструктивні соціальні настрої, пов'язані з усвідомленням їх низького (порівняно з утраченим) соціального статусу, почуттям меншовартості, соромом тощо.

Головний же, на нашу думку, ризик полягає у втраті чергового шансу на розбудову альтернативної, щодо патерналістської, моделі державного управління. Така модель добре описана в межах синергетичної парадигми. У ній самоорганізація витлумачується як антитеза зовнішньому («примусовому») управлінню, вибудованому згідно з законами цілеспрямованої організації, а соціальне управління еволюціонує до співуправління (котре враховує діалектику інтересів суб'єкта й об'єкта управління). Фактично ж ідеться про доцільність не стільки управляти соціальними системами, стільки «виводити» їх на власні шляхи розвитку.

Можливості соціальної синергетики для дослідження взаємодії індивідів та соціальних систем у цілому, аналізу змісту державного управління, обґрунтування нових технологій управління соціальним часом і соціальним простором тощо, активно використовують В. Авер'янов, В. Алексєєвський, Л. І. Антошкіна, Г. Атаманчук, Ж. Ю. Бакаєва, В. Бакуменко, В. П. Бранський, В. Буданов, І. Г. Грабар, М. Дмитрієва, І. Добронравова, І. А. Доннікова, І. Єршова-Бабенко, В. Капиця, С. Курдюмова, Г. Малинецький, В. І. Мелькін., Н. Нижник, С. Серьогін, О. Б. Скородумова, В. С. Стьопін, В. Сугаков, Ю. Сурмін, Д. С. Тернавський, Є. І. Ходаківський, Ю. С. Цаль-Цалко, В. Цикін, О. Чалий. Базовим концептом при цьому виступає «синергетичний ефект» – додатковий результат, що виникає внаслідок злагодженої взаємодії окремих елементів системи.

Виступаючи сучасним різновидом голізму, синергетична теорія пояснює механізм виникнення впорядкованого, внутрішньо узгодженого соціального цілого з різноманітних елементів через становлення взаємодії (конкуренції, кооперації, співробітництва тощо) між елементами та їх взаємне стимулювання. Увага при цьому фокусується на вивченні зв'язку між рівнем елементарної будови системи та рівнем її динамічних характеристик як цілісності. Параметри впорядкованості, властиві системі на макрорівні та активність частин цієї

системи на мікрорівні, обопільно обумовлюють одне одного, породжуючи циклічну причинність.

Щодо ВПО синергетичний ефект може проявитися в спонтанному виникненні системи зв'язків та відносин відповідальних і самоорганізованих індивідів, груп, громад, подальшій розбудові та вдосконаленні цієї системи в межах добровільної взаємодії. Цей ефект може виступити потужним ресурсом соціально-економічного, культурного та політичного розвитку України у середньо- і довгостроковій перспективі, зумовивши структурні зрушення в економіці, схемах розселення людей, сприяючи розвитку інфраструктури й приросту людського капіталу, усталенню сучасних стандартів життя, соціальної, культурної та національної консолідації українського суспільства. Соціальна мобільність відповідатиме сучасній динаміці життя.

Те, яка саме модель державного управління – патерналістська чи синергетична – зрештою візьме гору в Україні, залежить від настанов, прагнень та щоденних рішень наших співгромадян, насамперед – ВПО, від спонтанно здійснюваного ними в умовах впливу поточної соціальної політики вибору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стало известно, сколько в Украине внутренних переселенцев // Новый регион. – 2015. – №2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nr2.com.ua/News/politics_and_society/Stalo-izvestno-skolko-v-Ukraine-vnutrennih-pereselencev-106115.html
2. Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Recomendations_format-fin.pdf
3. Внутрішні переселенці в Україні: півроку поневірянь та надії // Рекомендації Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.idss.org.ua/arhiv/2014_07_10Still.doc
4. Держава і переселенці: байдужість і люди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gazeta.dt.ua/internal/derzhava-y-pereselenci-bayduzhist-i-lyudi_.html

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АДРЕСНИХ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

У тезах аналізується сучасний стан організації соціальної підтримки незахищених верств населення та соціальних послуг в Україні. Обґрунтовано й запропоновано основні напрями впровадження принципу адресності у сучасну систему соціального захисту. Автор аналізує основні складові функціонування розвинутого сектору державних соціальних послуг, звертає увагу на бюрократичну перезавантаженість існуючої системи, пропонує механізми її удосконалення.

Ключові слова: соціальні послуги, соціальна політика, соціальна підтримка, соціальний захист, адресність.

В тезисах анализируется состояние организации социальной поддержки незащищенных категорий населения и социальных услуг в Украине. Обосновано и предложено основные направления реализации принципа адресности в современную систему социальной защиты. Автор проводит анализ основных составляющих функционирования развитого сектора, предлагаемых государством социальных услуг, обращает внимание на бюрократическую перегруженность существующей системы, предлагает механизмы ее усовершенствования.

Ключевые слова: социальные услуги, социальная политика, социальная поддержка, социальная защита, адресность.

In the theses analyzes the state of the organization of social support vulnerable category population and social services in Ukraine. Grounded and proposed main areas targeted in the implementation of the principle of the modern system of social protection. The author analyzes the main components of the functioning of the sector development, social services offered by the state, pays attention to the bureaucratic overload the existing system provides mechanisms for its improvement.

Keywords: social service, social policy, social support, social protection, targeting.

Трансформаційні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі становлення української державності, а також процеси демократизації та розбудови громадянського суспільства супроводжуються змінами в соціальній сфері, соціальній політиці, діяльності різних соціальних інститутів. пріоритетним напрямом яких визначено удосконалення систем соціального захисту та надання соціальних послуг.

В Україні існує достатньо розвинений сектор державних соціальних послуг, що належить до компетенції чотирьох міністерств – Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я та Міністерства молоді та спорту. Загальний перелік видів соціальних послуг включає понад 100 найменувань, надаються послуги близько 30-ти категоріям отримувачів. Метою надання соціальних послуг (згідно з Законом України «Про соціальні послуги») є розв'язання проблем людей, які потрапили у складну життєву ситуацію й нездатні вийти з неї самостійно [1].

Серед найбільш відомих сучасних вітчизняних дослідників з проблем соціальної політики та соціальної підтримки населення можна виділити

О. Балакіреву, О. Безпалько, І. Гнибіденко, І. Звереву, А. Капську, О. Крентовську, О. Куценко, Є. Лібанову, О. Макарову, В. Мандибуру, Б. Надточія, О. Новікову, О. Палій, О. Пищуліну, Т. Семигіну, Л. Ткаченко, Л. Черенько, М. Шульгу, О. Якубу та ін.

Необхідно, зазначити, що після ухвалення Закону «Про соціальні послуги» у 2004 році Україна опинилася у складній ситуації, коли національну систему надання соціальних послуг потрібно було створювати з залишків радянської мережі закладів, але керуючись європейським досвідом і баченням розбудови аналогічних систем.

Насамперед, необхідно відмітити, що на теперішній час залишаються не вирішеними основні завдання соціальної підтримки щодо створення єдиного реєстру пільговиків, забезпечення жорсткого контролю за бюджетними видатками соціального спрямування та переведення деяких пільг у категорію адресних грошових виплат та ін.

Метою даною роботи є аналіз існуючих та накреслення нових ефективних напрямків вдосконалення соціальних послуг в Україні.

На жаль, існуюча система соціального захисту не відповідає сучасним потребам українського суспільства та не сприяє накопиченню соціального та людського капіталу. Ми маємо нерівномірність розташування суб'єктів надання соціальних послуг (концентрація у великих містах, стаціонарних закладах); розширення груп населення, які потребують соціальних послуг (існуюча система послуг не відповідає потребам вразливих верств населення); фінансові, територіальні та структурні бар'єри доступу до соціальних послуг та їхня низька якість; відсутність можливості вибору послуги та постачальника; значна фрагментація підпорядкування соціальних послуг серед різних структур.

До факторів, що ускладнюють функціонування системи соціального захисту в Україні, можна віднести відсутність стандартів якості соціальних послуг; надмірну залежність органів місцевого самоврядування від рішень органів державного рівня; неузгодженість різних нормативно-правових актів, які регулюють надання соціального захисту та соціальної допомоги; негнучкість, нераціональність механізмів фінансування окремих програм соціального захисту населення; відсутність механізмів оцінки потреб бенефіціарів у послугах [2].

З метою удосконалення системи надання соціальних послуг необхідно звернутися до зарубіжного досвіду, де накопичений значний досвід у цій сфері. Одним із основних принципів надання соціальної допомоги є її адресність.

Згідно з класичним розумінням, що склалося в зарубіжних країнах, адресність є способом спрямування обмежених фінансових, зокрема, бюджетних ресурсів на допомогу цільовій аудиторії, використовуючи механізми перевірки нужденності. Можна виділити декілька принципів організації системи адресної соціальної допомоги в Україні: надання соціальної допомоги винятково з урахуванням рівня доходів домогосподарств та майнового стану; визначення розміру виплат соціальної допомоги на основі вартості затвердженого кошика прожиткового мінімуму з урахуванням сімейного навантаження; пріоритетність заходів зі створення умов для

самозабезпечення сім'ї, індивідуальних схем захисту й активного залучення працездатних малозабезпечених громадян до сфери трудової діяльності.

Однак експертами МОП визначено дещо інші потенційні виклики процесу впровадження адресних механізмів соціального захисту. Зокрема, адресні соціальні виплати надаються тільки окремим вразливим верствам населення та не враховують динамічного та структурного характеру бідності і не стають важливою перепорою до її поширення. Для усунення цих недоліків до переліків бенефіціарів адресних соціальних виплат слід включити соціальні групи, які знаходяться на межі ризику попадання до вразливих верств населення. Окрім цього, впровадження адресних механізмів соціального захисту населення є складним процесом, що може супроводжуватися помилками включення (надання соціальних послуг особам або домогосподарствам, що не входять до цільової групи; у зарубіжній практиці така ситуація визначається, як «виток коштів») та виключення (неотримання соціальних виплат особами або домогосподарствами, що входять до цільової групи; у зарубіжній практиці така ситуація визначається, як «недостатнє покриття цільової групи») [3].

Для посилення адресності всіх видів соціальної підтримки та соціального захисту населення необхідно здійснити аналіз та оцінку ефективності всіх видів соціальної підтримки. Також важливою є уніфікація (на принципах адресності та врахування доходів громадян) підходів до надання всіх видів соціальної допомоги (за винятком допомоги при народженні чи усиновленні дитини, інвалідам з дитинства й дітям-інвалідам) та з урахуванням доходів одержувачів допомоги. Слід звернути увагу на модернізацію програми житлових субсидій шляхом вдосконалення механізмів їх надання та впровадження соціальних нормативів споживання житлово-комунальних послуг. Необхідним кроком є запровадження непрямих методів оцінювання доходів громадян, які претендують на одержання соціальної підтримки. При наданні всіх видів пільг (крім пільг для осіб, які мають виняткові заслуги перед Батьківщиною) слід враховувати рівень доходів громадян [2]. Забезпечення ефективності управління системою соціальної підтримки досягатиметься в результаті створення єдиної бази даних одержувачів усіх видів соціальної підтримки, Пенсійного фонду, Державної податкової адміністрації, МВС, органів реєстрації актів громадянського стану тощо. Необхідно також створити систему соціальної інспекції при Міністерстві соціальної політики для перевірки правильності надання соціальних виплат та супроводження соціально вразливих сімей із залученням інших соціальних служб (від допомоги в працевлаштуванні – до соціального обслуговування вдома).

Як відомо, в чинній системі соціальних послуг конкуренції немає, оскільки основний обсяг надається державними організаціями, а мережа альтернативних соціальних послуг залишається недостатньо розвинутою. Підвищенню рівнів якості надання соціальних послуг і конкуренції сприяє надання громадянам права вибору провайдера таких послуг. У моделі діє фінансовий механізм, який передбачає виділення на конкурсних умовах коштів не установі, а на послугу,

яку установа надає, що спонукає розпорядників ефективно їх використовувати [4].

Нинішня модель надання соціальних послуг, крім зазначених вище недоліків, характеризується забюрократизованістю та потребує проведення подальшої децентралізації, яка передбачає посилення ролі територіальних громад, деінституціоналізацію (розукрупнення великих закладів і центрів), їх територіальне наближення до місця проживання громадян. Децентралізація передбачає також і дотримання принципу субсидіарності, реалізація якого дає змогу максимально наблизити процес прийняття важливих управлінських рішень до громадян. Органи місцевого самоврядування краще поінформовані про потреби в соціальних послугах на місцях, а тому їх надання буде більш адекватним та адресним [5].

У 2012 р. прийнято Стратегію реформування системи надання соціальних послуг, а також відповідний План дій до 2016 року. Основною ідеєю Стратегії є курс України на інтеграцію в ЄС, що, зокрема, передбачає перехід на європейські стандарти соціальних послуг. Основними завданнями Стратегії були визначені: розв'язання проблеми раннього виявлення осіб, які потребують послуг, адекватне визначення потреб, ширше залучення недержавних організацій, створення ринку соціальних послуг, забезпечення комплексного підходу до розв'язання проблем подолання складної життєвої ситуації, а також більшої орієнтації на профілактику потрапляння сімей або індивідуумів у стан нужденності.

Розглянувши систему надання соціальних послуг у взаємозв'язку з іншими видами соціальної підтримки, можна сформулювати такі концептуальні шляхи впровадження принципу адресності: всі види допомоги, субсидій, пільг та соціальних послуг мають бути поєднані у загальну (комплексну) систему; пріоритет необхідно надавати тим заходам, які сприяють використанню наявного потенціалу клієнта для його соціального залучення та адаптації; внутрішні проблеми системи соціальних послуг можна подолати, розширивши автономію органів місцевого самоврядування з надання соціальних послуг, передбачивши можливості фінансування та кадрового забезпечення; введення постійно діючого моніторингу надання соціальних послуг й оцінка їх якості.

Як засвідчує вітчизняний та зарубіжний досвід, універсальних моделей соціального захисту та оптимальних алгоритмів їхньої модернізації, які б підходили усім країнам, не існує. В Україні повинна бути сформована власна модель модернізації соціального захисту населення, яка враховуватиме особливості історичного періоду становлення нашої країни, демографічної структури населення, циклічності економічного розвитку з урахуванням потенційно можливих фінансово-економічних криз та рецесії у середньо- та довгостроковій перспективі, регіональних особливостей соціально-економічного розвитку, ментальності населення та інших факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія / О.В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
2. Меляков А. В. Соціальні ініціативи президента України – модернізація сфери надання соціальних послуг / А. В. Меляков, В. Г. Бульба, О. В. Поступна // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. – 2013. – № 4. – С. 140-144.
3. Павлюк К. Система соціального захисту в Україні: без модернізації не обійтися / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/506?view=material
4. Вакуленко С.М. Організаційні аспекти модернізації системи соціальних послуг в контексті нових орієнтирів соціальної політики / С.М. Вакуленко // Фінанси України. – 2011. – №8. – 37 с.
5. К Дубич. Модернізація системи соціального захисту населення як напрям реформування державного управління в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/4791-Modern%D1%96za%D1%81%D1%96ja_sistemi_so%D1%81%EF%BF%BD/2.html

УДК 316:331.5-053.81

САДОВСЬКА А. О.

ПЕРШІ КРОКИ МОЛОДИХ ІНЖЕНЕРІВ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У тезах розглянуто особливості професійної адаптації випускників технічних спеціальностей на ринку праці України, їх доля після закінчення ВНЗ. За допомогою соціологічного дослідження проаналізовано проблеми які виникли під час пошуку робочого місця за своєю спеціальністю. Автор аналізує соціальні практики молоді, яка з студентської лави потрапляє на ринок праці, однак не підготовлена до набуття професійних знань та професійної адаптації.

Ключові слова: професійна адаптація, випускник ВНЗ, ринок праці, молодий фахівець, професійні компетенції.

В тезисах рассмотрены особенности профессиональной адаптации выпускников технических специальностей на рынке труда Украины, их судьба после окончания ВУЗА. С помощью социологического исследования проанализированы проблемы, возникшие при поиске рабочего места по своей специальности. Автор анализирует социальные практики молодежи, которая со студенческой скамьи попадает на рынок труда, хотя не подготовлена к приобретению профессиональных знаний и профессиональной адаптации.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, выпускник ВУЗА, рынок труда, молодой специалист, профессиональные компетенции.

In the theses the peculiarities of professional adaptation of graduates of technical specialties on the labor market of Ukraine, their fate after graduation. Using sociological research analyzes the problems encountered in finding jobs in their field. The author analyzes the social practices of young people from college who enter the labor market, though not pidgotovlena to acquire professional knowledge and professional adaptation.

Keywords: professional adaptation, the graduate, the labor market, young professional, professional competence.

Актуальність теми зумовлена браком достовірної інформації стосовно ситуації на ринку праці інженерно-технічних працівників та стосовно перших кроків які роблять випускники ВНЗ технічного профілю на ринку праці України. Відповідно відсутність точної інформації не сприяє поліпшенню навчального процесу та правильній орієнтації вищого технічного закладу який готує відповідних фахівців. Підготовка кваліфікованих фахівців, які повністю відповідають сучасним світовим і національним тенденціям розвитку економіки і науки, є першочерговим завданням на шляху створення конкурентоспроможної високотехнологічної країни. Існує проблема недостатнього рівня задоволеності потреби роботодавців в кадрах, що здебільшого обумовлено неефективністю системи професійного самовизначення молоді, відсутністю систематизованої інформації щодо актуальних на ринку праці професій, низьким рівнем взаємодії між роботодавцями та освітньою сферою, недосконалістю існуючої системи освіти, зниженням якості підготовки студентів.

У сучасній науковій літературі увага вивченню проблемі професійного самовизначення молодих фахівців, розглядаються у роботах таких вчених як: В. М. Ніколаєвський, А. І. Андрющенко, С. М. Вакуленко, Є. І. Холостова, О. М. Балакірева, З. П. Бараник, О. В. Калініна, О. В. Чернявська та інша. Трудова зайнятість та соціально-економічне почуття молоді розглядається у роботах Є. Л. Спиридонової, О. М. Балакіревої, О. А. Морозової, В. Л. Кравченко, А. О. Серегіна, В. В. Онікієнко та інші. Але разом з тим недостатньо залишається розглянута проблема виходу випускників технічного профілю на ринок праці, та їх доля на ринку праці України, також за останні роки не проводилися емпіричні дослідження щодо випускників ВНЗ технічного профілю, стосовно їх долі на ринку праці України.

Мета: на основі аналізу емпірико-статистичних даних виявити долю випускників ВНЗ технічного профілю впродовж одного року після закінчення навчання а також характер їх поглядів на обрану професію та інженерну працю.

Після закінчення навчання у ВНЗ особа потрапляє на ринок праці і починається етап так званої професійної адаптації. Професійна адаптація в широкому сенсі складається з пошуку першого робочого місця та пристосування до нових умов праці, вимог роботодавця або організації членом якої стає молода людина. В узькому сенсі це – адаптація (пристосування) людини до нових для нього умов праці. Різновид професійної адаптації – виробнича адаптація (пристосування до умов, вимог, норм конкретного виробництва, виробничого процесу). Характеризується досконалим оволодінням вибраною професією або спеціальністю, закріпленням трудових навичок і умінь, що виявляється в стабільному виконанні норм. Молодь виходить на ринок праці непідготовленою до праці, з низьким рівнем освіти, відсутністю досвіду роботи та з орієнтацією на легкий заробіток грошей, але молодь це соціальна група яка легше пристосовується до нових умов праці,

вимог, норм тощо. Професійна адаптація є третьою стадією професійного становлення особистості. Характеризується не лише пристосуванням, але й входженням до активної діяльності. Для молодого фахівця професійна адаптація – це засвоєння професійних і соціальних функцій, активне включення в життя трудового колективу.

Проводячи соціологічне дослідження яке складалося з двох етапів, серед випускників Національно технічного університету «Харківський політехнічний інститут», за спеціальностями: інженер-механік, інженер-енергетик та ІТ-спеціаліст, які вийшли на ринок праці України у 2014 року, ми ставили перед собою наступні завдання:

1. З'ясувати долю молодих випускників університету технічного профілю на ринку праці України.
2. Виявити думку студентів про рівень отриманої освіти за фахом.
3. З'ясувати професійні плани.
4. Виявити ставлення до професії.

Висновок. За підсумками дослідження можна зробити наступні висновки. Практично всі випускники знайшли роботу, проте далеко не всі за фахом. Можна припустити, що пошуки роботи в інженерно-технічній сфері були для випускників не дуже легкими. Значно знизилася кількість людей, бажаючих піти працювати за своїм профілем. У тих же респондентів, які працюють за професією, на пошуки пішло від 1-го до 4-х місяців, було досить складно знайти вільні вакансії, крім того, респондентів часто не влаштовувала пропонувана заробітна плата (варто відзначити, що більшість респондентів в цілому не задоволені своїм матеріальним становищем). Проте більшість випускників хоча б частково задоволені своєю заробітною платою і змістом роботи, вони також бачать можливості саморозвитку та кар'єрного зростання. Рік тому частина респондентів відзначали, що інженерно-технічний профіль не є їх покликанням, деякі з них, до того ж, не задоволені обраним факультетом і спеціальністю. У той же час, всі респонденти схилилися до того, що, якби була можливість повернутися в минуле, вони б все одно пішли в цей ВНЗ. Зараз в цьому впевнені лише 13 % фахівців, решта висловили сумніви в правильності свого рішення. Ймовірно, зіткнувшись з ситуацією на ринку праці, респонденти задумалися, чи правильно вони вибрали ВНЗ. Більшість респондентів не задоволені або лише частково задоволені отриманими у ВНЗ знаннями і навичками. Цікаво відзначити, що в дослідженні минулого року задоволених респондентів було набагато більше, тоді як незадоволених не було зовсім. Ймовірно, випускники змінили своє уявлення про себе, зіткнувшись з реальними вимогами і побачивши свої можливості. З іншого боку, можна припустити, що, попрацювавши, вони стали більш критичними до себе, у них збільшився запас знань і навичок, тому вміння, отримані у ВНЗ вони оцінюють більш низько. Тільки за показником «практична підготовка» незадоволених респондентів було більше. Ймовірно, почавши працювати, випускники зрозуміли, що у них все ж є необхідні навички та вміння. Рік тому була помітна деяка невизначеність випускників – багато з них не були впевнені, чи варто

здобувати другу освіту, в яку компанію краще піти працювати, залишитися на батьківщині або виїхати за кордон. Майбутнє бачилося їм розмито і невизначено. У дослідженні цього року також простежується деяка нестабільність і невизначеність, проте молоді фахівці поступово вибудовують своє життя – знаходять роботу, прагнуть так чи інакше вирішувати виникаючі проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Аболафія М. Конструирование рынков / М. Аболафія. – К. : 1998. – 157 с.
2. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально–економічна оцінка та забезпечення розвитку: Монографія / В.П. Антонюк / НАН України. Ін–т економіки пром–сті. – Донецьк, 2009. – 348с.
3. Бабушкина Т. Молодежь на рынках труда и образовательных услуг / Т. Бабушкина, М. Гарсия–Исер // Человек и труд. – 2009. – № 6. – С. 40–43.
4. Балакірева О. М. Проблеми працевлаштування та міграційні орієнтації молоді / Балакірева О.М., Валькована О.В. // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 4. – С. 76–91.
5. Бараник З. П. Статистика ринку праці: Навч. посібник. / З.П. Бараник. – К. : КНЕУ, 2009. – 167 с.
6. Бандур С. І. Забезпечення зайнятості населення в контексті сучасної інноваційної політики держави / С. І. Бандур // Продуктивні сили України. – 2006. – № 1. – С. 62–71.
7. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р., №2984–III / Урядовий кур’єр. – 2002. – №86.
8. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р., №1060–XII / Відомості верхової ради УРСР. – 1991. – №34.
9. Заславская Т. И. Социология экономической жизни / Т. И. Заславская, Р. В. Рывкина. – Новосибирск, 1991. – 486 с.
10. Зайцева К. В. Соціалізація ринку праці: методологія, теорія, механізми розвитку. Монографія. Донецьк, Дон КВТ, 2009. – 228 с.
11. Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий науковий збірник НАН України і Міністерства праці та соціальної політики України. – К. : РВПС України НАН України, 2009. – Вип: 21–22.

САППА Г.-М. М.,
САППА М. М.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

В роботі розглянуто стан профорієнтаційної роботи в Україні та профорієнтаційні технології в роботі із школярами в деяких країнах. Вказано на ряд недоліків вітчизняної системи професійної орієнтації школярів. Зроблено пропозицію підвищити ефективність профорієнтаційної роботи шляхом розробки та впровадження у шкільну програму практичного учбового курсу з професійної орієнтації школярів, який буде здійснюватися спільно із професійно-технічними та вищими навчальними закладами на їх навчальній та виробничій базі.

Ключеві слова: професійна орієнтація, школярі, потреба в професійних кадрах, практичний учбовий курс, професійно-технічні заклади, вузи.

В работе рассмотрено состояние профориентационной работы в Украине и профориентационные технологии в работе со школьниками в некоторых странах. Указано на ряд недостатков отечественной системы профессиональной ориентации школьников. Сделано предложение повысить эффективность профессионально-ориентационной работы путем разработки и внедрения в школьную программу практического учебного курса по профессиональной ориентации школьников, который будет осуществляться совместно с профессионально-техническими и высшими учебными заведениями на их учебной и производственной базе.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, школьники, потребность в профессиональных кадрах, практический учебный курс, профессионально-технические заведения, вузы.

The state of the professional work in Ukraine and professional technologies when working with schoolchildren in some countries have been examined in the given work. It has been shown a number of drawbacks in Ukrainian system of the schoolchildren professional orientation. It has been proposed to increase the efficiency of professional-orientated work by the elaboration and introduction of practical educational course of the schoolchildren professional orientation in the school program which will be fulfilled together with professional-technical and higher educational establishments on their educational and production base.

Keywords: professional orientation, schoolchildren, need in professional staff, practical educational course, professional-technical establishments, higher educational establishments.

Актуальна для будь-якого суспільства система «освіта – професійний вибір – виробництво» у нових українських реаліях ще не склалася достатньою мірою. Ринкова економіка не лише створює сприятливі умови для вільних дій кожної людини, але і висуває жорсткі вимоги до індивідів. Це стосується комплексу знань та вмій обирати свій життєвий шлях, професію, та системи професійного навчання. Вирішення проблеми підготовки молодшої людини до усвідомленого професійного вибору стає життєво необхідним. Розв'язання теоретико-методологічних і практичних питань, пов'язаних з розробкою та впровадженням соціальних технологій в галузі профорієнтаційної роботи, мусить сприяти тому, аби плідно функціонувала система «освіта – професійний вибір – виробництво». Успішність професійного самовизначення особистості

залежить від багатьох складових, в тому числі від того, наскільки цілеспрямовано здійснюється профорієнтаційна робота, та чи дає вона відповіді на питання, які постають перед молодими людьми.

Проблема професійної орієнтації особистості значне місце посідає в працях зарубіжних науковців. Найвідоміші концепції та підходи містяться у працях Є. Гінзберга, Д. Холланда, Д. Дьюї, Т. Капlou, Ю. Гільбуха, Д. Сьюпера. Опису основних методів профорієнтаційної роботи з учнями присвячені роботи М. М. Захарова, К. К. Платонова, Є. Р. Саруханова, С. І. Сотникової.

Історія становлення та розвиток вітчизняної профорієнтації бере свій початок ще з кінця ХІХ ст., але з роки радянської влади це питання було піднесене до рівня державної політики. Вона була спрямована переважно на підростаюче покоління, тому основною базою для її проведення визначалася загальноосвітня школа, а головний тягар її організації та впровадження покладалася на педагогічні колективи. Істотну допомогу в цьому вони отримували від спеціалістів профконсультативних пунктів, що створювалися в містах, районах, областях, а також від спеціалізованих підрозділів підприємств, організацій та медичних закладів. Значну роль у вирішенні проблем трудового навчання та виховання школярів відігравали міжшкільні навчально-виробничі комбінати (МНВК), що створювалися за підтримки (матеріальної, кадрової, фінансової) промислових підприємств та організацій. Підготовка школярів до вибору фаху, їх професійне становлення мало завершений цикл. Внаслідок такого підходу розширювався професійний кругозір учнів, поглиблювалися уявлення про робітничі професії, створювалися сприятливі можливості для професійних проб учнів. Однак необхідно зауважити, що завдання професійної орієнтації школярів були тісно пов'язані з їх ідейним вихованням. Важливе місце у підготовці учнів до вибору фаху займали професійна пропаганда й агітація, основна мета яких – активний вплив на вибір школярами професій, що були потрібні базовим підприємствам району, місту. Але, як і багато радянських інститутів, що трималися на правовій і політичній системах доби соціалізму, інститут профорієнтації зазнав певної руйнації, і новітній період України починається відліком нового періоду інституалізації профорієнтаційної діяльності [1].

З проголошенням незалежності країни і розпаду планової організації народного господарства, коли широкими колами фахівців визнається необхідність розбудови національної системи професійної орієнтації населення, створюється необхідна законодавча та науково-методична база, а також поліпшується організаційне, фахове і ресурсне забезпечення професійної орієнтації. Таким чином, Україна стає на шлях формування соціального інституту профорієнтації, хоча цей процес не є ще завершеним, існує широке коло не вирішених питань, пов'язаних як з фінансовими, організаційними, так і суто методологічними та методичними аспектами.

Сьогодні профорієнтаційна робота з молоддю в Україні в найбільш повному обсязі здійснюється підрозділами державної служби зайнятості. Окремі її елементи застосовуються в дошкільних, загальноосвітніх,

професійних та вищих навчальних закладах. В дошкільних навчально-виховних закладах проводиться попереднє вибіркоче інформування малят про світ професій, їх ігрове засвоєння. Однак, профорієнтаційна робота в загальноосвітніх школах зводиться в основному до предметно-навчальної орієнтації. Її здійснюють вчителі-предметники та класні керівники. Проте ця робота в більшості шкіл провадиться лише формально.

Отже, треба зазначити що, існуюча нині система профінформації і профорієнтації технічно, методично та організаційно не відповідає вимогам часу і недостатньо враховує потреби держави в кадрах. Як засвідчили результати дослідження, 38 % учнів 9–11-х класів планують після закінчення школи продовжити навчання у вищих навчальних закладах, 30 % – продовжити навчання в технікумах та коледжах, 21 % юнаків планують служити в армії та 7 % респондентів планують одразу після закінчення школи влаштуватися на роботу. Переважна більшість респондентів вирішили обрати певну професію остаточно і планують пов'язати свою діяльність з економічно-фінансовою, юридичною та медичною сферами або з мистецтвом. Серед професій старшокласники частіше обирають високооплачувані професії: економіста, юриста, менеджера, лікаря, адвоката, програміста. Скоріше за все, учнівській молоді не відомо, що ринок праці регіону вже тривалий час перенасичений такими спеціалістами. Тільки невелика частка респондентів віддає перевагу робітничим професіям [2].

На нашу думку системі профорієнтаційної діяльності в Україні слід змінити свій вектор діяльності і, відповідно, структуру: позбутися наряду лише сервісного забезпечення молоді, яка планує своє працевлаштування, інформацією про професії, а бути націленою на заповнення тих трудових вакансій у сферах народного господарства України, які зазнають гострий «кадровий голод».

Світовий досвід дає багато яскравих прикладів такої роботи. Так профорієнтація учнівської молоді в ФРН спирається на використання комплексної профорієнтаційної технології, яка включає в себе сукупність психологічних, педагогічних та ознайомчо-практичних технологій. Профорієнтаційна робота є невід'ємною частиною навчального процесу ФРН вже багато років, їй надається велике значення з боку держави і сьогодні. У США до вибору професії готують на всіх етапах навчання в школі. В початковій школі – I–IV класи, ставлять за мету виявити індивідуальні нахили і здібності кожної дитини. Багато уваги приділяють заняттям з трудового навчання – їм відводять по п'ять годин на тиждень. В молодшій середній школі (V–IX класи) учні вивчають самі себе – свої схильності, характер різних видів праці, основи виробництва, набувають практичних умінь і навичок обробки різних матеріалів. Методики проведення сюжетно-рольових і ділових ігор зі школярами імітують діяльність різного фаху, а також вирішення проблемних ситуацій. А в старшій середній школі (X–XII класи) навчальний процес є диференційований за профілями професій. Учні спочатку вивчають загальноосвітні предмети в школі, а потім працюють на підприємстві або в

установі, де вони оволодівають обраною спеціальністю. Так школяр має змогу «приміряти» до себе обрану професію, що потім полегшує вибір ним майбутнього трудового шляху [3, 4, 5].

Таким чином, існує необхідність у переформатуванні системи профорієнтаційної роботи в Україні з факультативного лекційно-екскурсійного ознайомлення школярів з широким спектром існуючих професій – «Введення в світ професій» тощо, на практичне придбання навичок ряду професій в рамках шкільної навчальної програми. На нашу думку ефективність професійно-орієнтаційної роботи може бути значно підвищена шляхом розробки та впровадження у шкільну програму практичного учбового курсу з професійної орієнтації школярів.

Зараз вже існує тенденція до зближення шкільної освіти до потреб вузів у підготовці потенційних абітурієнтів: створюються «профільні класи» з акцентами на вивчення іноземних мов, комп'ютерної підготовки тощо, при військових вузах та вузах МВС діють відповідні ліцеї. Вузи йдуть назустріч потенційним абітурієнтам – створюють наукові гуртки для школярів, підготовчі курси, де працюють висококваліфіковані викладачі, проводять «Дні відкритих дверей», «Дні науки».

Однак, наше суспільство має потребу не тільки у фахівцях з вищою освітою. У багатьох населених пунктах країни існує гостра кадрова потреба в працівниках середньої ланки – кваліфікованих будівельниках, слюсарях, автомеханіках та інш., підготовкою яких займаються установи профтехосвіти (ПТУ). Але підлітки лише віддалено знайомі з цими професіями, і вони, як показують соціологічні опитування, не є престижними у їхньому середовищі. До того ж, на відміну від вузів, ПТУ не прагнуть до встановлення ділових контактів зі школами, хоча й мають певні проблеми з набіром учнів. З іншого боку, шкільні заняття з трудової підготовки, які зазвичай зводяться до уроків з домоводства, з плетіння кошиків, шиття, в'язання тощо, роботі на давно застарілих верстатах, практично не сприяють професійної орієнтації школярів щодо оволодіння ними робітничих професій. Спроби інтеграції школярів у фабрично-заводську виробничу діяльність, коли старшокласники проводили один день у тиждень на заводі чи фабриці, допомагаючи у роботі виробничої бригаді, не були ефективними, бо мали ряд суттєвих недоліків. Це: невисокий педагогічний рівень викладачів; ознайомлення учнів у процесі практики лише з однією професією; проведення занять в старших класах, коли набір в ПТУ переважно було закінчено, і у школярів вже домінувала орієнтація на вступ до вузів.

На нашу думку ефективна профорієнтаційна робота зі школярами може здійснена лише шляхом шкільного учбового курсу з практичного набуття навичок ряду професій (з урахуванням потреб регіону в кадрах), який буде здійснюватися спільно із професійно-технічними та вищими навчальними закладами із залученням їх навчальної та виробничої бази. Так, наприклад, для школярів 7–9 класів уроки трудового навчання було б доцільно провадити на базі ПТУ (припустимо, 1 день занять на тиждень), змінюючи, імовірно, професійну спеціалізацію кожному чверть. Для старшокласників було б корисним

перехід вузів від поодиноких наукових гуртків з факультативним відвідуванням до створення мережі гуртків з професійної орієнтації, яка буде охоплювати якомога більше професійних напрямів, потрібних зараз народному господарству. Звичайно, що в таких гуртках лекційно-інформаційну діяльність слід поєднувати з практичними дослідженнями у вузівських лабораторіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєв Л. Г. Професійна орієнтація: народження, становлення, розвиток / Л. Г. Авдєєв // Ринок праці та зайнятість населення. – 2010. – № 2. – С. 16–20.
2. Саппа Г.-М.М. Професійне самовизначення учнівської молоді як процес: емпіричний аналіз / Г.-М.М. Саппа // Український соціум: науковий журнал. – Київ, 2012. – №2(41). – С. 41–50.
3. Малькова З. А. Современная школа США / З. А. Малькова. – М. : Педагогика, 1971. – 367 с.
4. Гриншпун С. С. Профессиональная ориентация школьников в США / С. С. Гриншпун // Педагогика. – 2005. – № 9. – С. 65–72.
5. Профессиональная ориентация молодежи / А.Д. Сазонов, Н.И. Калугин, А.П. Менщикова и др. – М. : Высшая школа, 1989. – 272 с.

УДК 316 612

СЕМКЕ Н. М.

ГЕНДЕРНА АСИМЕТРИЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Процес демократизації, який активно відбувається в сучасній Україні, актуалізує проблему забезпечення гендерної гармонії в суспільстві, рівних прав і можливостей кожної людини незалежно від статі. Покращення стану представництва жінок у владних структурах є запорукою соціально-політичного розвитку країни, і дасть змогу покращити процеси прийняття й ухвалення рішень на всіх рівнях влади.

Ключові слова: гендерна асиметрія, гендерна рівність, гендерна політика, гендерні квоти.

Процесс демократизации, который активно происходит в современной Украине, актуализирует проблему обеспечения гендерной гармонии в обществе, равных прав и возможностей каждого человека независимо от пола. Улучшение состояния представительства женщин во властных структурах является залогом социально-политического развития страны, и даст возможность улучшить процессы принятия решений на всех уровнях власти.

Ключевые слова: гендерная асимметрия, гендерное равенство, гендерная политика, гендерные квоты.

The process of democratization, that actively takes place in modern Ukraine, does actual the problem of providing of gender harmony in society, equal rights and possibilities of everybody regardless of sex. An improvement of the state of representative office of women in imperious structures is the mortgage of socio-political development of country, and will give an opportunity to improve the processes of making decision at all levels of power.

Keywords: gender asymmetry, gender equality, gender politics, gender quotas.

Сфера гендерних стосунків є однією з найбільш гострих і значимих областей дослідження соціальних наук, чия актуальність обумовлюється як теоретичними аспектами міжгендерного взаємовідношення, так і практичними завданнями реалізації справжнього рівноправ'я між чоловіками і жінками, ліквідації гендерної асиметрії і формування принципово нових, вільних від забобонів гендерних стосунків в суспільстві.

Попри те, що з початку 1990-х рр. в Україні проводиться певна робота по забезпеченню реального, а не декларованого гендерного рівноправ'я, ситуація нині далека від ідеалу. Гендерні проблеми придбали ще більшу гостроту в умовах ринкових стосунків, що формуються. Дискримінація жінок в різних сферах соціальних стосунків багато в чому пов'язана з існуючими гендерними стереотипами, забобонами відносно розумових і фізичних здібностей так званої «слабкої статі». Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена, в першу чергу, самою проблемою гендерної нерівності, гендерною асиметрією в сучасному українському суспільстві.

Тема дослідження в силу свого комплексного характеру знаходиться на перетині проблемних областей ряду наук про людину і політику, в той же час представляє абсолютно певну галузь сучасної гендерної політології. Слід зазначити, що гендерні дослідження в політології формувалися й формуються набагато важче, ніж у інших науках, адже політична наука торкається таких глобальних для розвитку суспільства питань як владні відносини, перерозподіл ресурсів, державне управління, тобто тих проблем, які традиційно вважаються «чоловічими» сферами впливу.

Гендерними політологічними дослідженнями, що виникли на заході (спочатку, переважно, в США) в 70–80-х роках ХХ ст., до теперішнього моменту накопичений величезний науковий потенціал. Гендерні дослідження включені в структури національних і міжнародних асоціацій політичних наук; випускаються спеціалізовані академічні журнали, наприклад: «Жінка і політика» («Women and Politics»), «Sings».

Витоки виникнення, етапи становлення і дія феміністської / гендерної теорії на традиційне політичне знання в США викладені в глобальному огляді С. Дж. Керролл і Л. М. Зерілли [4]. Учені розглянули «вектори» розвитку феміністської політичної думки і проаналізували практичний вплив нової науки.

Узагальненню досвіду жіночих і гендерних досліджень у сфері політичної теорії присвячена робота А. М. Янг [6].

Попри те, що саме США стали центром інституціоналізації гендерних досліджень, не можна не відмітити факту європейського впливу на їх розвиток.

Серед українських учених гендерної проблематики в політології так чи інакше торкаються такі дослідники, як В. Архіпов, Н. Грицьак Г. Дідух, І. Жерьобкіна, О. Кулачек, О. Катан, І. Лебединська, Т. Марценюк, Т. Мельник, Н. Олійник, М. Пірен, В. Суковата, Н. Чухим, О. Ярош та інші. Багато з них присвячують свої праці гендерним стереотипам. Так, М. Пірен зазначає, що гендерні стереотипи – це сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування загальних

характеристик щодо чоловіків і щодо жінок без достатнього врахування можливих відмінностей між ними. Саме гендерні стереотипи є однією з умов гендерної нерівності [5]. О. Катан розглядає основні напрями здійснюваної в Україні політики щодо гендерного питання, перешкоди на шляху його вирішення та перспективи подолання [3]. Багато робіт також присвячено проблемам жіночого руху та іміджу жінки в політиці.

Метою даного дослідження є гендерний аналіз структури та механізмів формування вищого законодавчого органу України – Верховної Ради.

Питання гендерної рівності включено до низки провідних міжнародних звітів, що свідчить про важливість цінності гендерної рівності. Зокрема, Індекс із гендерної рівності (Gender Equality Index) – один із важливих компонентів щорічного міжнародного Звіту із людського розвитку Програми розвитку ООН (UNDP Human Development Report). Станом на 2014 р. Україна посідає 83 місце за рівнем розвитку людського потенціалу [7].

У міжнародному звіті Рівня свободи у світі (Freedom in the World, Freedom House) також є розділ про «особисту автономію та індивідуальні права». Будучи в 2014 р. «частково вільною» країною із значенням 3,5 (із максимальних 7), Україна стикається із такими проблемами стосовно забезпечення гендерної рівності: «Гендерна дискримінація забороняється відповідно до конституції, але урядовці демонструють мало інтересу чи розуміння проблеми. Правозахисні організації скаржаться, що роботодавці відкрито дискримінують за ознаками статі, зовнішності та віку. Торгівля жінками за кордоном з метою проституції залишається серйозною проблемою» [8].

Окремі щорічні міжнародні звіти присвячено лише тематиці забезпечення гендерної рівності. У Звіті із глобального гендерного розриву 2014 р. (Global Gender Gap Report 2014), що готується Світовим економічним форумом (World Economic Forum), вимірюється величина гендерного розриву (gender gap) у чотирьох важливих сферах нерівності між чоловіками та жінками: економічна участь, рівень освіти, політичне представництво та сфера здоров'я. У 2014 році Україна посідала 56 місце із 142 досліджуваних країн (чим вища позиція в списку, тим більше країна наближена до гендерної рівності). Як видно з таблиці 1, в Україні найгіршою є ситуація із політичною компонентою (участю жінок у процесі прийняття рішень) – 105 місце із значенням, яке майже наближається до нуля, тобто, до суцільної гендерної нерівності.

Таблиця 1.

Дані звіту з глобального гендерного розриву 2014 р. для України [9]

Характеристика	Україна
Місце (серед 142 досліджуваних країн)	56
Загальне значення індексу з глобального гендерного розриву (0,00 – нерівність, 1,00 – рівність)	0,706
Економічна участь (місце /значення)	31/0,748
Рівень освіти (місце /значення)	29 / 1,000
Політичне представництво (місце /значення)	105 / 0,101
Сфера здоров'я (місце /значення)	74 / 0,973

Серед законодавчих актів України які стосуються питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків слід виділити Конституцію України та Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок чоловіків».

Стаття 3 Конституції закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Окрім даної норми гендерної рівності торкаються ст. 21, 24, 51. Частина третя ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінацій стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї і т. д. [1].

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» містить визначення таких понять як рівні права та рівні можливості жінок і чоловіків, дискримінація за ознакою статі, позитивні дії, сексуальні домагання тощо. У Розділі II Закону описаний механізм забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок [2].

Незважаючи на те, що жінки формально отримали рівний із чоловіками статус, де-факто в політичній сфері спостерігається гендерна асиметрія.

Жінки, в середньому, по світу посідають лише 22,5 % місць у національних Парламентах [10].

Україна наразі посідає аж 108 місце у рейтингу із лише 12,1 % жінок у Верховній Раді [10].

Аналіз виборчих списків політичних партій, які перебороли 5 % виборчий бар'єр, і пройшли в парламент показує, що тільки БПП (Блок Петра Порошенка) та Об'єднання «Самопоміч» не виконали норму закону про 30 % жінок у виборчих списках. Серед зареєстрованих кандидатами в депутати від цих політичних сил жінок було відповідно 18,6 % і 23,3 %.

Але більш уважний погляд на список кандидатів у депутати свідчить, що жінки в основному представлені наприкінці списку, тобто в його непрохідній частині.

Що ж стосується висунання жінок кандидатами в депутати від політичних партій по мажоритарних округах, то тут спостерігається повний гендерний дисбаланс. Блок Петра Порошенка висунув своїх представників у 171 виборчому окрузі й тільки в 6 з них претендами на депутатські мандати були жінки (3,5 % від загальної кількості кандидатів у депутати від партії по мажоритарних округах). У 140 виборчих округах висунув своїх претендентів на місця в парламенті Народний фронт, жінок серед них було тільки 11 (7,8 %) [11].

Серед механізмів підвищення участі жінок у політиці, окрім гендерних квот, доцільно виділити посилення громадського та міжпартійного діалогу, просвітницькі кампанії, робота з чоловіками з підтримки активної участі жінок у політиці, вдосконалення гендерної статистики, дослідження використання часу як ресурсу тощо.

Подолання гендерної нерівності у владі потребує як введення гендерних реформ у законодавство, у механізми гендерної політики з дотриманням

світових стандартів, так і розвитку політичної активності жінок, усвідомлення значущості жінок в політичному житті країни не лише жінками, а й чоловіками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.
3. Катан О. І. Концептуальні й політико-практичні засади вирішення гендерної проблеми в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23. 00. 02 «Політичні інститути та процеси» / О. І. Катан. – К., 2005. – 19 с.
4. Кэрролл С. Дж., Зерилли Л.М. Феминистские вызовы политической науке // Общественные науки и современность. 2001, –№ 6 – С. 61–83.
5. Пірен М. Гендерні аспекти державної служби : [монографія] / [за заг. ред. Б. Кравченка]. – К. : «Основи», 2002. – 335 с.
6. Янг А.М. Политическая теория: общие проблемы и направления // Политическая наука: новые направления / Под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингеманна. – М., 1999. – С. 453–477.
7. Human Development Report, Gender Equality Index, UNDP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>
8. Freedom in the World 2014. Freedom House, about Ukraine. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/ukraine-0#.U9tj6PmSwbQ> (станом на 1 серпня 2014 р.)
9. The Global Gender Gap Report 2014. – Geneva: World Economic Forum, 2014. – Р. 358. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf
10. Станом на 1 вересня 2015 року, взято з бази даних Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>
11. Аналіз базується на підставі даних ЦВК. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp400?PT001F01=910#>

СОЦІОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПОНЯТТЯ «ХРОНОТОП»

Розглядається поняття «хронотоп» у соціологічному вимірі. Визначається, що адекватне розуміння суспільства потребує тлумачення з точки зору соціального хронотопу, а не лише матеріального простору й астрономічного часу. Розуміння невіддільності часового і просторового визначень у соціологічному вимірі можуть надати іншого соціального сенсу реальності у цілому або її конкретної складової.

Ключові слова: соціальний час, соціальний простір, соціальний хронотоп.

Рассматривается понятие «хронотоп» в социологическом измерении. Определяется, что адекватное понимание общества требует толкования с точки зрения социального хронотопа, а не только материального пространства и астрономического времени. Понимание неделимости временного и пространственного определений в социологическом измерении могут дать другой социальный смысл реальности в целом или ее конкретной составляющей.

Ключевые слова: социальное время, социальное пространство, социальный хронотоп.

We consider the concept of «time-space» in sociological terms. Determined that society requires an adequate understanding of the interpretation in terms of social time-space, not just a material space and astronomical time. Understanding the inseparability of time and spatial definitions in the sociological dimension can provide a social sense of reality in general or a specific component.

Keywords: social time, social space, social time-space.

Сучасна соціологічна думка постала перед необхідністю введення у соціологічний контекст поняття хронотопу. Кожний період життя суспільства потребує своєї концептуалізації, котра неможлива без трактування соціальних процесів, явищ у їх хронотопічному перебігу. Вивчення у контексті хронотопу передбачає розвідки у просторово-часових характеристиках.

На думку деяких авторів, у роботах соціологів, мають місце дослідження переважно соціального простору. Соціальний простір, «у межах соціології поглинає соціальний час, перетворюючи його на деякий службовий механізм..., призводить до розриву соціального хронотопу на простір і час...» [1, с. 112], що актуалізує питання адекватного хронотопічного освоєння соціальної реальності.

Дослідження часу та простору цікавила значну кількість дослідників соціально-гуманитарної спрямованості. Дослідження соціального часу у різних аспектах здійснювалися у роботах А. Бергсона, М. Гайдеггера, Є. Головахи, Е. Дюркгейма, С. К'єркегора, Р. Мертона, Н. Наумової, Ж. Проновоста, Н. Паніної, П. Сорокіна, М. Трубнікова, П. Штомпки, К. Ясперса, В. Ярьської та ін. [2, с. 27–34]. Розглядаючи різні аспекти функціонування суспільства до проблем соціального простору зверталися Дж. Александер, З. Бауман, П. Бурдьє, Г. Зіммель, І. Кононов, А. Петренко-Лисак, П. Сорокін, О. Філіппов та ін. Взаємовплив часу-простору розглядався з точки зору соціально-просторових позицій у повсякденному житті (А. Щюц), у процесі

конструювання соціальної реальності (П. Бергер, Т. Лукман), у контексті соціальної взаємодії у роботах Е. Гідденса, соціальної структури – Р. Мертона, глобалізаційних процесів – М. Кастельса та ін. Однак, у даних джерелах концепція хронотопу не була сформульована.

Теоретичною основою дослідження хронотопу виступатимуть розвідки, що містяться у працях М. Бахтіна. Метою нашої роботи є розгляд поняття «хронотоп» з соціологічної точки зору.

Основними категоріями хронотопу виступають поняття соціального часу та простору. Під соціальним часом будемо розуміти час життєдіяльності людей у суспільстві, що існує у певному соціальному просторі та може бути зафіксований через «зміну або рух одних соціальних явищ за допомогою інших соціальних явищ, ...поєднуючи тривалість, послідовність, співіснування, розміри і результати діяльності, котрі змінюють один одного» [2, с. 35]. Соціальний простір визначається як «система соціальних відносин між людьми, що відчувається ними інтуїтивно» [3, с. 40]. Під соціальним простором будемо розуміти систему соціальної взаємодії послідовної та одночасної, об'єднаної порядком розв'язання певної проблеми, яка може існувати безпосередньою або опосередкованою (не підпорядковується фіксованому фізичному простору) на різних рівнях соціальної реальності.

Одним з перших у науковій літературі поняття хронотопу почав використовувати А. Ухтомський, який розумів його як точку існування, в якій перетинаються час і простір... [4]. Інтерес для нашої роботи становить поняття «хронотоп», використовуване М. Бахтіним. Поняття хронотопу, на думку М. Бахтіна, відображає «суттєвий взаємозв'язок часових і просторових відносин. ... Нам важливий вираз у ньому нерозривності простору і часу...» [5, с. 9].

Усі існуючі у суспільстві та життєдіяльності людини процеси, явища події «ми якимось осмислюємо, тобто включаємо не тільки в сферу часово-просторового існування, а й у смислову сферу. ... Які би не були ці смисли, щоб увійти в наш досвід (притому соціальний досвід), вони мають прийняти будь-який часово-просторовий вираз, тобто прийняти знакову форму...» [5, с. 192–193].

У хронотопі має місце злиття просторових і часових прикмет в осмисленому і конкретному цілому [5, с. 10]. У хронотопі зустрічі М. Бахтіна, «часове визначення невіддільне від просторового визначення» [5, с. 23]. У соціальному хронотопі, на нашу думку, так само часове визначення невіддільне від просторового. Соціальна реальність є реальністю смисловою, тобто побудованою із тих смислів, що конституують соціальні актори у своїх взаємодіях (А. Шюц). Під хронотопом у соціологічному трактуванні можна розуміти поєднання характеристик часових і просторових (невіддільність часового і просторового визначень, за М. Бахтіним) через рух соціальних змістів у осмисленому і конкретному цілому. Хронотоп дозволить виявити соціальний сенс реальності у цілому або її конкретної складової, що потребує опису. Хронотопічність виявляється на всіх рівнях організації життя

суспільства як на рівні структур, так і на рівні особистості, тобто можна виділити хронотоп мікро– та мікросоціальний.

Зважаючи на вищевикладене можна зазначити, що виявлена можливість соціологічної інтерпретації поняття хронотоп. Соціальний простір і соціальний час у сучасній соціологічній науковій думці переважно виступають як поняття, які не мають взаємної залежності та не об'єднані єдиною концепцією. Хронотоп допоможе їх інтегрувати для виміру соціального часу і простору, а також завдати загального спрямування та віднайти соціально-значущий сенс при описі соціальної реальності. Найближчі перспективи подальших розвідок хронотопу у соціологічному вимірі бачимо у теоретичному осмисленні мікро– та мікросоціального хронотопів, оскільки системи суспільства можуть сприйматися як різні хронотопи, також хронотоп може бути осмислений на особистісному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кемеров В.Е. Социальный хонотроп как проблема интеграции современного обществознания [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ifp.uran.ru/files/publ/eshegodnik/2007/7.pdf>
2. Скок Н.С. Суб'єктивний час як чинник соціальної поведінки індивіда в умовах суспільних трансформацій : дис. канд. соц. наук : 22.00.01 / Скок Наталя Сергіївна. – Донецьк, 2010. – 189 с.
3. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: учеб. пособие / А. В. Соколов. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
4. Бачинин В.А. Духовное измерение времени и пространства / В.А. Бачинин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://analitika.ru/2013/10/24/duhovnoe-izmerenie-vremeni-i-prostranstva-v-iskusstve/>
5. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе // Эпос и роман. – СПб. : Азбука, 2000. – С. 9–193.

УДК 316.354

СУРОВЦЕВА И. Ю.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ НАРРАТИВ: НОВЫЕ ИДЕНТИЧНОСТИ ПЕРЕМЕЩЁННЫХ ВУЗОВ

В новых условиях передислокации учебного процесса из зоны боевых действий, актуальным стало исследование индивидуального и коллективного создания значений через организационные истории (нарративы) как средства формирования новой идентичности. Автор предлагает использовать такие методы социологии как включенное наблюдение, глубинное интервью, мониторинг выступлений в социальных сетях, интервью-истории для исследования особенностей работы перемещенных вузов.

Ключевые слова: организация, организационный нарратив, высшее учебное заведение, временно перемещенные особы.

У новых умовах передислокації навчального процесу із зони бойових дій, актуальним стало дослідження індивідуального та колективного створення значень через організаційні

історії (нарративи) як засіб формування нової ідентичності. Автор пропонує використовувати такі методи соціології як включене спостереження, глибинне інтерв'ю, моніторинг виступів в соціальних мережах, інтерв'ю-історії для досліджень особливостей роботи переміщених вишів.

Ключові слова: організація, організаційний нарратив, вищий навчальний заклад, тимчасово переміщені особи.

In the new conditions the relocation of the educational process from the combat zone, current research was the creation of individual and collective values through organizational stories (narratives) as a means of forming a new identity. The author suggests using such methods of sociology as participant observation, in-depth interv'yu, monitoring performances in social networks, interv'yu-history to the study features of the displaced universities.

Keywords: organization, organizational narrative institution of higher education, temporarily displaced person.

Одним из коллективных носителей социокультурных традиций, создающим собственное микросоциальное пространство, являются организации. Микропространство организации формирует у индивида особое, уникальные для его бытия социально-трудовые коды развития, открывает основные семиотические зоны, закладывает установки, которыми человек будет руководствоваться в осмыслении и оценке своего трудового пути. К XXI в. сложилась коммуникативная модель организации как «языковой» системы, направленной на использование языка для понимания внутриорганизационной реальности. В этой модели организационные истории или нарративы считаются важным средством формирования идентичности. В ходе вынужденного организационного перемещения признаки идентичности (причастность, преданность, командный дух, обязательства) и представления об учреждении / предприятии / компании у сотрудников изменяются противоречиво, поскольку порождают маргинальные состояния.

Члены организаций участвуют в повествовании историй, чтобы осмыслить сложность и динамику человеческих отношений, конструировать автобиографии, связать события (индивидуальные или коллективные) в единое целое, включающее прошлое, настоящее и будущее.

Использование нарративных данных позволяет исследователям изучить эмоциональную и символическую жизнь внутри организации. Социологи плодотворно исследуют нарративные процедуры формирования организационной реальности (А. Вилкинс «Организационные истории как символы, контролирующие организацию», Б. Чарнявская «Нарратив организации: драмы институциональной идентичности» [1]); Д. Бойе заинтересовался значением учредителей/собственников в организационных повествованиях, ролью организационной памяти в осмыслении отношений между устной и текстуальной историей организации [2].

Нарративы рассматриваются как один из аспектов коммуникативной и символической сущности организационной культуры. «Характеристики наблюдаемой культуры постепенно проявляются для исследователя в образцах взаимодействий между людьми, в особенностях языка, образах и темах, звучащих в беседах, многочисленных ритуалах будней», – замечает российский

социолог П. Романов [3, с. 261]. Анализ исследуемой организационной повествовательной традиции показывает, что огромный пласт социального запаса знания «входит» в работника именно с корпусом трудовых историй, переплетаясь с инструктивными текстами и житейскими ситуациями. С. Титц и другие авторы указывают на активное использование менеджерами и консультантами нарративов в целях организационного обучения, стратегического развития, конструирования социального образа организаций [4, с. 90–129].

Рассмотрим, как через истории и нарративы организации (в нашем примере – перемещённые вузы Донбасса) конструируются перед лицом хаоса. В связи со сложной общественной ситуацией в Донецкой и Луганской областях, пространство учебного процесса передислоцировалось, наполнив индивидуальные биографии сотрудников историями об изменениях и разделив жизненный цикл организаций на «до» и «после» переезда. Эти процессы включают и ежедневные беседы членов организации, и официальное общение менеджеров в качестве рефлексивных практик.

Основными источниками для исследования служат сайты переехавших вузов, на которых они контрастируют настоящее с прошлым, ретроспективно напоминая прошедшие события таким образом, чтобы поддерживать коллективную концепцию ответственности за понимание сложности обстоятельств. Вместе с тем, официальные корпоративные сайты не отражают всей полноты эмоциональной реальности, с которой столкнулись вузы в условиях турбулентности внешней среды (из интервью, помещённого на одном из сайтов: *«Да мы вообще недооценивали на первый взгляд такие простые вещи как: спокойствие, мир, возможность жить в родном крае, уверенность в завтрашнем дне, пока все это не потеряли ...»*).

Переезд в другой город стал подготовленным совместным событием, знаменуя новую точку отчёта, новый этап, начало нового нарратива, словесно объективируемых как «когда», «однажды». В этом смысле история тождественна описанию путешествия и приключения. Как отмечает А. Сергеева, организационный нарратив представляет собой исторический дискурс, возникающий при описании развития организации в пространстве и времени её сотрудниками. Он является элементом функционирования дискурсного поля организации, придающим ему темпоральное измерение, действуя в качестве элемента памяти, синхронизирующего коммуникативные процессы организации [5].

В жанрово-тематическом и сюжетном наполнении нарративов условно можно выделить поэтапные истории о «принятии решения», «трудностях переезда», «адаптации», «практики поддержания профессиональной компетентности», а затем оценку трансформаций, позитивных / негативных достижений, сравнения. В каждой из историй вычленяется таким образом последовательность действий, которые были предприняты в отдельных ситуациях для решения проблем (сценарий конкретной деятельности). Информационная, оценочная и эмоциональная составляющие каждой из рассказанных историй наслаиваются на плотность, подробность изложения.

Замечено, что тематические параметры нарративного поля организации связаны с уровнем профессионального развития сотрудников организации. К сожалению, топ-менеджеры вузов не всегда используют нарратив для формирования объединяющего организационного чувства и культивирования опыта единения в новых условиях. Однако, как писал З. Бауман «современная неопределённость – мощная сила индивидуализации; она разделяет, а не объединяет, и поскольку никому не сообщают, в каком подразделении он проснётся на следующий день, идея «общих интересов» становится всё более туманной и теряет всю практическую ценность» [6, с. 160].

Дальнейшие исследования в области организационных нарративов будут заключаться в проведении включённых наблюдений, интервью, анализе официальных речей руководителей вузов, бесед. Можно использовать интерпретацию историй для исследования организационного контроля, сопротивления абсурдному бюрократическому порядку, изменения корпоративной культуры, управления идентификацией сотрудников «мигрировавших» организаций.

Таким образом, использование нарратива как междисциплинарного методологического конструкта открывает новые горизонты в анализе презентаций организационного коллективного / индивидуального опыта, баланса истины и вымыслов в нарративе, пересказов чужих историй («вторичных» нарративов) как форм существования организационных слухов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Czarniawska В. The uses of narrative in organization research [Электронный ресурс]. – Режим доступа:[https:// gupea.ub.gu.se / bitstream /2077/2997/1/ GRI-rapport-2000-5.pdf](https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/2997/1/GRI-rapport-2000-5.pdf)
2. Voje David M. Storytelling organizations. – London: SAGE, 2008. – 282 с.
3. Романов П.В. Социология менеджмента и организации. – Ростов н/Д, 2004. – 288 с.
4. Титц С. Язык организаций. Интерпретация событий и создание значений / С. Титц, Л. Коэн, Д. Массон / Пер. с англ. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2008. – 324 с.
5. Сергеева А. С. Жанрово-тематическая структура дискурсного поля организации: автореф. дис. на соиск. науч. степ. к.психол.н. : спец. 19.00.03 «психология труда, инженерная психология, эргономика (психологические науки)» / А. Сергеева. – Москва, 2012. – 26 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:www.ipras.ru/engine/documents/document3703.docx
6. Бауман З. Текущая современность. / З Бауман – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.

МЕСТО СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ В ГЛОБАЛЬНЫХ ПЕРТУРБАЦИЯХ (ВО ВЗГЛЯДАХ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И РОССИЙСКИХ ПОЛИТОЛОГОВ-АЛАРМИСТОВ)

В работе рассматриваются причины глубокого кризиса современного украинского общества и государства, связанные с ошибками политики властей в условиях мощных глобальных социально-политических процессов. Формулируются условия и задачи преодоления кризисного состояния.

Ключевые слова: глобализация, суверенитет, европейские ценности, цивилизация, мировая политика, кризис, мировая война, развитие, патриотизм.

В даній роботі розглядаються причини глибокої кризи сучасного українського суспільства і держави, що пов'язані з помилками політиці влади в обставинах потужних глобальних соціально-політичних процесів. Формуються умови і завдання по виходу з кризисного стану.

Ключові слова: глобалізація, суверенітет, європейські цінності, цивілізація, світова політика, криза, світова війна, розвиток, патріотизм.

The paper examines the causes of the deep crisis of the modern Ukrainian society and the state. These causes are associating with the errors of government policies in terms of powerful global socio-political processes. Conditions and tasks of overcoming the crisis are formulated.

Keywords: globalization, sovereignty, European values, civilization, world war, development, patriotism, crisis.

Основным критерием прогресса или регресса страны является динамика творческого потенциала народа, а также динамика возможностей реализации этого потенциала и степени реализации. К сожалению, в самые последние годы в Украине, как и в предшествующие, не наблюдается поворот к развитию. Жители страны в целом всё меньше производят, всё меньше умеют самостоятельно организовывать производство и производить из той номенклатуры товаров, услуг, благ, что они потребляют. А в том, что они всё-таки производят, доля собственных сложных научных и технических разработок становится всё меньше. Напротив, больше доля простой по современным меркам, сырьевой или полуфабрикатной продукции. Такое состояние дел в современном мире является верным признаком и фактором понижения статуса государства, а значит, ведёт к использованию его ресурсов внешними субъектами не в интересах нашего народа.

В последние годы также закрепились и усилились зависимость руководства страны в принятии важных решений от воли внешних субъектов, которые имеют свои интересы, отличные от интересов большинства народа нашей страны. В стране уже пылают вооружённые конфликты, погибли и искалечены физически и морально в этих конфликтах тысячи и тысячи граждан, миллионы вынуждены были покинуть свой дом. Украина продолжает ускоренно деградировать и становится на грань полного краха. Ход событий вновь доказывает, что обещания и надежды, связанные с приходом новой

власти, несбыточны, расчёты и ставки её проекта содержат принципиальные ошибки.

Такое кризисное состояние общества определяет сохраняющуюся и нарастающую актуальность проблемы поисков эффективных путей выхода из кризиса и поворота страны к развитию.

Цель данной работы – способствовать поиску таких путей, учитывая существенные обстоятельства происходящих процессов, выпадающие из внимания большинства отечественных учёных, политиков, патриотически настроенных граждан, объективно оценивая, аккумулируя обоснованные перспективные идеи о сути происходящего, кем бы они ни выдвигались.

Важным обстоятельством сложившейся критической ситуации является то, что нынешняя отечественная господствующая элита не ставит сколько-нибудь серьёзно задачи развития общества. И, если не сомневаться в её патриотичности, то надо признать её недостаточную компетентность в вопросах о том, что является благом для общества. Надежды и цели руководства страны (включая призванных «варягов») сводятся к привлечению иностранных инвестиций в экономику Украины. Но условия для таких инвестиций, которые могли бы способствовать восстановлению потенциала и развитию, продолжают ухудшаться. Назначение иностранцев на высокие государственные посты – это скорее расписка власть имущих в собственной некомпетентности и беспомощности и попытка уйти от ответственности за свои ошибки.

Поскольку власти не справляются с решением задач, стоящих перед обществом, условием исправления ситуации является острая, но здоровая, гласная и открытая дискуссия по скорейшему формированию адекватной, научной картины современного мира и места в нём Украины, с участием компетентных представителей всех основных социальных слоёв и групп населения, всех политических сил. Адекватное понимание того, что происходит, должно быть достоянием масс наших граждан, дезориентированных массивным использованием информационных технологий. Эти условия полностью соответствуют классическим европейским ценностям.

К сожалению, с момента прихода действующей ныне власти соблюдение принципа свободы слова и многих других элементарных демократических принципов и норм в стране ещё более затруднено. В обществе присутствует весь спектр средств подавления инакомыслящих: от запугиваний, массовых увольнений и «мусорных люстраций», до избиений журналистов, редакторов, до разгромов оппозиционных информационных агентств; от закрытия альтернативных телеканалов до убийств. И это в масштабах и с интенсивностью, достаточными для воцарения тотального страха.

Под давлением Европы сейчас власти пытаются поправить свой имидж и «обозначают» борьбу с наиболее одиозными, преступными, антидемократическими элементами. Но дело идёт плохо: влиятельные нарушители закона, или представители влиятельных сил в большинстве

случаев остаются безнаказанными, милиция и полиция не вмешивается. Вот слишком характерный случай: дом генерального прокурора Украины Шокина обстреливают неизвестные – и подследственный олигарх Г. Корбан отпускается из СИЗО.

В процессе поиска перспективных идей и проектов эффективных путей развития мы полагаем целесообразным в данной работе обратить особое внимание на разработки тех специалистов, которые, несомненно, прямо или косвенно участвуют в выработке политической стратегии и тактики государств, прежде всего Украины и России, и кто при этом благодаря своей публичной, эфирной, активности оказывает существенное влияние на представления и поведение масс людей.

Наиболее известные и влиятельные такие специалисты в Украине – В. Карасёв, В. Фесенко во главе многочисленного ряда идеологов и пропагандистов европейского выбора. Два года назад они призывали оппонентов «отпустить Украину в Европу, дать им (народу?) пожить по-европейски». Эти идеологи заполняют сейчас украинский телеэфир, иногда появляются и на российском телеэфире. Но их внимание сейчас снижено от фундаментальных вопросов цивилизационного выбора до второстепенных вопросов рутины местных выборов или обращено на дискуссионные вопросы Крыма, Донбасса. Источниками стратегических идей они сейчас не являются. Другие, ещё менее глубокие интерпретаторы, их теперь в эфире очень много, взаимоподогреваются обвинениями во всех бедах России, Путина и их агентов, вплоть до того, что и действующего президента Украины в их число включают.

Специалисты-евроскептики, сторонники кооперации с Россией и Евразийским Союзом, ряд которых возглавляли М. Погребинский, А. Ермолаев, писатель О. Бузина, сейчас практически лишены возможности представлять свои идеи и интерпретации событий широкой украинской аудитории. Особо стоит Т. Монтян. Судя по количеству обращений аудитории к её материалам в интернете, её резко критическая к политике властей позиция в заметной мере известна населению. Но Монтян вынуждена по-адвокатски лавировать в вопросах путей выхода из кризиса.

В этой ситуации особого внимания заслуживают наработки ряда российских учёных, являющихся одновременно политическими деятелями, влиятельными публицистами. Но не будем брать известных прозападных российских учёных и публицистов из ряда Е. Альбац, А. Чубайса, К. Борового, В. Шендеровича, В. Кара-Мурзы. В основе их видения лежит старый дискредитировавший себя принцип: запад – цивилизованный, Россия – нет, поэтому России необходимо окончательно переходить на западные ценности, в фарватер его политики, и брать пример с Украины. Разработки других россиян интересны по ряду причин. Во-первых, они касаются Украины и места Украины в мире. Во-вторых, эти люди влияют на общественное мнение в соседнем, исторически и генетически близком к нам государстве, от которого в огромной степени зависит положение дел в Украине. В-третьих, идейное сопротивление установленному мировому порядку в России было особенно сильно и при этом имело мощную научную базу, реальность анализируется

глубоко. В четвёртых, прогнозы этих специалистов чаще подтверждаются ходом событий (а это важный признак адекватности подходов). Так мы четыре года назад обращались к прогнозам российских политологов-алармистов (С. Кара-Мурзы, С. Кургиняна, Г. Джемалю) на 2015 год [3]. Их прогнозы резкого нарастания мировой и региональной напряжённости в основном подтвердились. К этому ряду можно добавить историка А. Фурсова, русского радикального националиста А. Дугина, одного из лидеров российского еврейства Е. Сатановского и других.

Ряд западных специалистов (С. Коэн, Дж. Къеза и др.) уже не первый год публично заявляют, что в мире идёт новая холодная война между Западом и Россией. Этот тезис целиком поддерживает С. Кургинян. Но он идёт дальше и заявляет, что уже идёт очередная мировая война [1]. Её особенность – в непохожести на 1-ю и 2-ю. Она больше напоминает тридцатилетнюю войну 17 века с разнесёнными во времени и пространстве боевыми действиями. Кстати, о том, что Украина находится на острие третьей мировой войны заявляла ещё в прошлом году И. Фарион, экзальтированная, но влияющая на многие умы, радикальный националист, считающая главным источником мирового зла Россию и русских. Против них же и борется, по её мнению, цивилизованный запад на острие с Украиной.

Суть событий по Кургиняну заключается в том, что на рубеже 80-х и 90-х годов господствующая в СССР элита капитулировала перед западом, но советским людям не сказали о том, что они проиграли войну. Этим во многом и объясняется такая пассивность советских граждан при разрушении СССР. У американцев же есть даже награды за победу в Холодной войне. Низкий статус постсоветских республик, уход огромных ресурсов из них на запад есть современная форма контрибуций и репараций. Однако, со временем часть российской элиты и элит некоторых других республик воспротивилась своему положению зависимой элиты зависимого государства. И во главе с В. Путиным предпринимает попытки освободиться от кабалы и даже добивается некоторых успехов в этом, обуздав собственных олигархов и перенаправив часть уходящих на запад ресурсов на внутреннее развитие и перевооружение.

Поскольку возможности американцев легко навязывать миру печатаемый на станке и клавиатуре свой доллар исчерпываются, они перешли к новой стратегии – стратегии управляемого хаоса в мире. Ну а гигантские долги США и наиболее близких союзников лучше всего спишет победная война. Вот Россия и стала на пути реализации этого плана, даже прежде Китая, и была в какой-то момент объявлена президентом Обамой врагом №1, даже впереди ИГИЛ.

Место Украины в мировом геополитическом процессе предусмотрено западом как «острие». Для осуществления этого назначения в нашей стране, как и во многих других, западом взращивается и продвигается к власти зависимая и лояльная западу элита (компрадорская, вассальная, антироссийская). Прямые подтверждения этого процесса – деньги, отпущенные на демократизацию Украины. По заявлениям Ш. Фюле (3,3 млрд. евро), В. Нуланд (5 млрд. дол. США), 29 млн. дол. Б. Березовского, деньги Сороса и многое другое [2, 4].

Несомненно, серьёзно надо относиться к призыву З. Бжезинского и подумать, чья это элита в России и в Украине.

По мнению названных российских политологов и с учётом оценок таких признанных западных специалистов, как С. Хантингтон, А. Тойнби и других, Россия и Украина объективно являются частями одной цивилизации. Отсюда огромные потери обеих стран, проистекающие от действий, неадекватных этому факту. Возможность разорвать и противопоставить на время друг другу столь близкие части одной цивилизации оказывается возможным благодаря современным технологиям и огромным ресурсам, используемым главным субъектом мирового процесса. Так ещё с середины 19 века с западных областей Украины средствами пропаганды и физических чисток идёт целенаправленное формирование антирусского субъекта. А двадцатый и двадцать первый века согласно С. Кара-Мурзе характеризуются возможностями ускоренного демонтажа и даже ускоренного создания новых народов.

Самый могущественный и высоко стоящий субъект мировой политики (видимо, хозяева ТНК, мировой финансовый капитал, ВПК) ведёт политику глобализации, борьбу за ослабление и уничтожение национальных государств и установление нового мирового порядка. Для него характерны деструктивные постмодернистские ценности, усиленное неравенство, иерархичность, многократное сокращение населения земли, господство закрытой касты мировой элиты, куда не попадают даже миллиардеры из Украины и России.

Выход из пагубной ситуации усматривается в кооперации усилий и сближении разорванных частей нашей цивилизации, которая может оказаться основной опорой в спасении ценностей прогресса и гуманизма в мире.

Выводы. Вышеизложенные представления, по нашему мнению, могут помочь объяснить целый ряд негативных явлений в нашей жизни. Они должны быть очищены от пропагандистских наслоений, критически рассмотрены, проверены, учтены.

Наши учёные, представители элиты, патриоты должны в процессе выработки эффективного проекта развития страны уточнить иерархическую систему ценностей нашего народа, скорректировать цели, задачи, определить основных субъектов деятельности, строй, форму собственности, форму правления, форму государственного устройства. Должен быть проведён объективный анализ внешних партнёров, внешнеполитические приоритеты, условия защиты суверенитета нашего государства и так далее. Основные решения должны приниматься после широких, действительно свободных и открытых обсуждений.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кургинян С. Телепередача «Поединок» 05.11.2015, сайт телеканала Россия1, режим доступа http://www.youtube.com/watch?v=VS8Wv_-BTNq
2. Нуланд призналась, сколько Америка дала на демократию // The Kiev Times, 5 марта 2014. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://thekievtimes.ua/politics/333824-nuland-priznalas-skolko-amerika-dala-na-demokratiyu.html>

3. Фролов В.М. Взгляды российских политических алармистов // сборник материалов VІІ Междунар. науч.практ. конференции «О проблемах гармонизации общественных отношений в многонациональном обществе» 15–16 декабря 2011г., Харьков, 2011. – С. 166–173.

4. Фюле Ш. ЕС увеличил бы финпомощь Украине после подписания Ассоциации // News.mail.ru, 23 ноября 2013 г. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/politics/15783494/>

УДК 316.346.2

ЧЕРНЕЦЬКА Т. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНОГО АУДИТУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У тезах на базі проведеного пілотного дослідження робляться висновки стосовно умов ефективного проведення гендерного аудиту вищого навчального закладу. Автор аргументує необхідність соціологічного дослідження ступеня відповідності вnz еталону гендерночутливого закладу, де чоловіки і жінки мають рівні шанси на реалізацію свого особистісного потенціалу, розвиток кар'єри, відчуття власної вартості у стінах вnz, доступ до матеріальних благ, поєднання професійних і приватних інтересів.

Ключові слова: гендерна рівність у вищій школі, гендерночутливий навчальний заклад, гендерний аудит.

В тезисах на основе проведенного пилотного исследования делаются выводы относительно условий эффективного проведения гендерного аудита высшего учебного заведения. Автор аргументирует необходимость социологического исследования степени соответствия вуза эталону гендерночувствительного учреждения, в котором и мужчины, и женщины имеют равные шансы на реализацию своего личностного потенциала, развитие карьеры, ощущение собственной значимости в рамках вуза, допуск к материальным благам, объединение профессиональных и личных интересов.

Ключевые слова: гендерное равенство в высшей школе, гендерночувствительное учебное заведение, гендерный аудит.

The theses focuses on special conditions of efficient gender audit in higher school establishments using results of a pilot research. The author argues the need for sociological research the extent to which university the standard gender-sensitive institutions, in which men and women have an equal chance to realize their potential lichnosnogo, career development, a sense of self-importance within the university, access to material goods, unification of professional and personal interests.

Keywords: Gender equality in higher school, gender sensitive University, gender audit.

Інститут освіти, з одного боку, відображає процеси, що відбуваються у суспільстві, з іншого – закладає підвалини майбутнього його розвитку. Саме сфера освіти формує моделі мислення і поведінки майбутніх спеціалістів, які в подальшому будуть визначати напрями і якість розвитку суспільства. Подолання гендерних стереотипів, врахування потреб жінок і чоловіків та надання їм можливості самореалізації в стінах навчальних закладів, виступає передумовою формування гендерної рівності в суспільстві в цілому. Про це ведеться багато розмов, ці ідеї знайшли відображення у новому Законі України

про вищу освіту [1], але на даний момент в українській вищій школі зберігається гендерний дисбаланс керівного і викладацького складу, розповсюджене різне ставлення до студентів в залежності від статі, гендерні стереотипи транслуються через підручники і викладачами в аудиторіях тощо. Для прискорення руху до гендерної рівності у сфері освіти необхідні дієві інструменти, що пройшли апробацію. Одним із таких інструментів може стати гендерний аудит вищого навчального закладу.

Аналіз і розробка теоретичних засад гендерної складової сфери освіти ведеться активно як в українській, так і в світовій науці [2, 3]. Гендерна психологія викладання досліджується Оксаною Кікінежді, концепція гендерночутливого навчального закладу розробляється Ніною Світайло та Тетяною Ісаєвою, методологічні засади гендерної експертизи підручників досліджуються Оленою Луценко, формування гендерної парадигми у сучасному педагогічному дискурсі – Тетяною Дороніною, особливості гендерних досліджень у формуванні гендерних відносин – Тамарою Марценюк, особливості використання гендерночутливої мови в освітньому процесі – Оленою Малаховою [4, 5]. У практичній площині відбуваються перші спроби проведення гендерного аудиту вищих навчальних закладів у межах діяльності Мережі осередків гендерної освіти, але, на нашу думку, бракує обґрунтованих індикаторів гендерної (не)рівності і відпрацьованих методик гендерного аудиту.

Метою роботи є формулювання рекомендацій з проведення гендерного аудиту у вищій школі на основі узагальнення досвіду проведення гендерного аудиту в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут»

Гендерний аудит вищого навчального закладу проводиться з метою з'ясування ступеня відповідності внз еталону гендерночутливого закладу, де чоловіки і жінки мають рівні шанси на реалізацію свого особистісного потенціалу, розвиток кар'єри, відчуття власної вартості у стінах внз, доступ до матеріальних благ (премії, надбавки, тощо), поєднання професійних і приватних інтересів, – та прискорення руху у напрямку зазначеного еталону.

Завданнями гендерного аудиту вишу виступають: сприяння навчанню та підвищенню рівня обізнаності викладачів і співробітників з гендерних питань; розвиток навичок інтеграції гендерних принципів у політику, стратегії, програмні документи та документи з поточної діяльності ВНЗ; створення умов для формування гендерної чутливості та відповідальності у студентів.

Пілотний гендерний аудит, що проводився на факультеті автоматики і приладобудування НТУ «ХПІ», включав аналіз статистичних даних щодо студентського і викладацького складу і їх активності, а також опитування.

Аналіз статистичних даних свідчить про чисельне домінування на факультеті чоловіків і наявність «скляної стелі» – невидимих оку бар'єрів, що стримують просування жінок на вищі щаблі організаційної ієрархії. В той час як жінки з більшою вірогідністю захищають кандидатські дисертації, ніж чоловіки, більше пишуть наукових публікацій, по мірі зростання статусу посади їх частка зменшується. Жінки складають лише 9,1 % професорів, лише

одна жінка входить до складу спеціалізованої вченої ради, взагалі жінок немає серед завідувачів кафедр, вони не представлені в науково-методичних комісіях Міністерств та експертних радах Міністерств, Академіях наук (рис. 1).

Статистика також свідчить про високі результати студенток. В абсолютному вимірі кількість студентів, що беруть участь у наукових конкурсах, олімпіадах тощо, більше кількості студенток, а у відносному навпаки: серед студенток таких 4,3 %, серед студентів – 2,6 %. Коли студентки беруть участь у зазначених заходах, перемогу вони одержують у 43 % випадків, а студенти у 29 %.

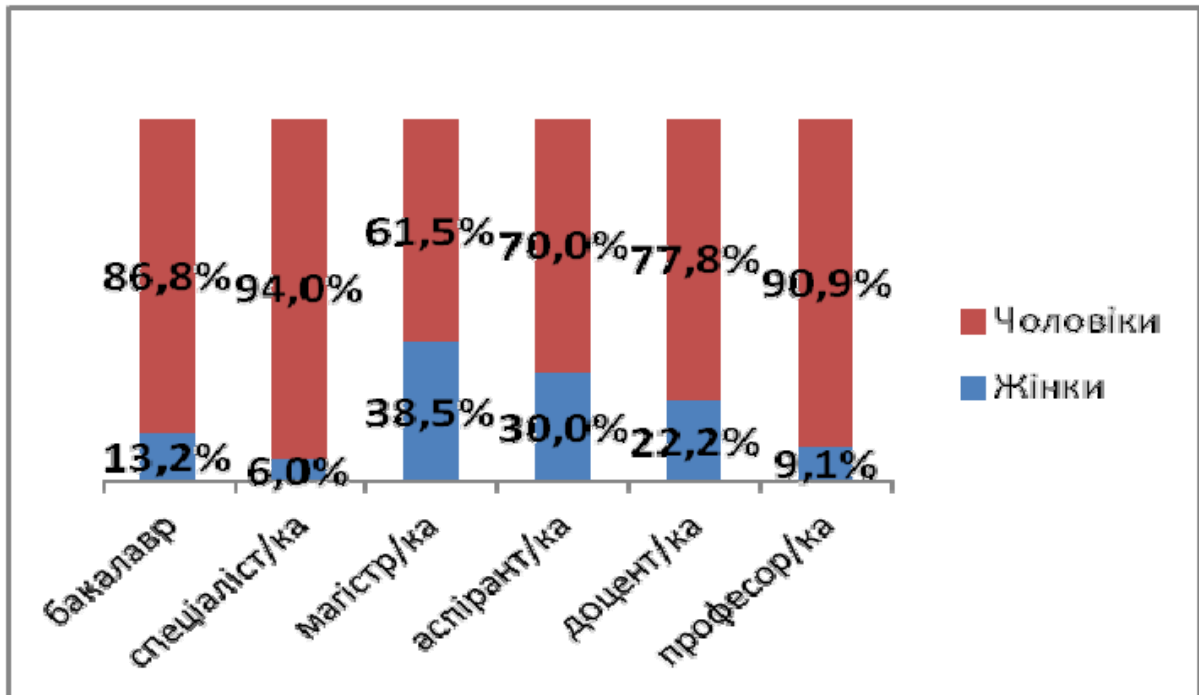

Рис. 1 – Співвідношення жінок і чоловіків на різних статусних позиціях

За результатами опитування² важливість забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у професійній самореалізації очікувано виявилася вищою для жінок, ніж для чоловіків: важливим це питання вважають 70,8 % жінок (в тому числі дуже важливим – 37,2 % жінок) і 38,1 % чоловіків (лише 14,9 % – дуже важливим). Абсолютно неважливе це питання для 21,2 % чоловіків і 3,5 % жінок. Значних розбіжностей у відповідях студентів, з одного боку, і співробітників/викладачів – з іншого, не спостерігається.

Більшість опитаних (53,3 %) вважають, що сьогодні жінки і чоловіки мають рівні можливості для професійної самореалізації. Причому думки жінок і чоловіків щодо цього питання співпадають, а от викладачі більш оптимістичні (63 %), ніж студенти (51,8 %).

² Загалом було опитано 368 респондентів, з яких: жінки – 30,7 %, чоловіки – 65,5 %; студент/ка – 80,7 %, аспірант/ка – 0,8 %, співробітник/ця університету – 6,0 %, викладач/ка – 12,5 %.

Чоловіки продемонстрували схильність до традиційного уявлення про чоловіка – керівника, а жінку виконавицю: не згодні з цим твердженням 69,1 % жінок проти 27,8 % чоловіків. Якщо брати статус опитаних, то найбільша частка незгодних з цим стереотипним твердженням серед співробітників університету – 59,1 %.

Більшість респондентів (60,5 %) відзначили, що їм вдається поєднувати професійні та сімейні обов'язки, хоча 28,3 % жінок і 21,2 % чоловіків зізналися у тому, що проблеми виникають. Цікавим, на наш погляд, є той факт, що про відсутність сімейних обов'язків кажуть 2,7 % жінок і 14,5 % чоловіків, тобто чоловіки у шість разів частіше відчують себе вільними від сімейних обов'язків. Звертає на себе увагу той факт, що 9,1 % студентів кажуть, що їм дуже важко поєднувати навчальні і сімейні обов'язки, в той час, як серед співробітників і викладачів цей варіант взагалі ніхто не обрав.

Про факт потрапляння у навчальному закладі в ситуацію певних обмежень/незручностей, пов'язаних зі статтю свідчать 18,2 % опитаних (25,7 % жінок і 14,6 % чоловіків). Серед співробітників цей варіант відповіді обрали лише 9,1 % опитаних.

4,3 % респондентів пояснили, з якими саме незручностями їм довелося стикнутися. Перш за все, відзначалося різне ставлення викладачів до студентів/студенток, при чому як на користь дівчат, так і на користь хлопців. Також мова йшла про сприйняття жінок як меншовартісних істот, вплив статі на розподіл робочих завдань, нестача часу для роботи з причини наявності дітей і використання фізичної сили для виконання завдань, що виходять за межі професійних обов'язків.

Про порушення прав через стать заявили 10,9 % респондентів (15,9 % жінок і 8,3 % чоловіків). Причому частіше про це говорять співробітники факультету (13,6 %) і студенти (11,4 %), в той час як серед викладачів таких лише 6,5 %.

Студентство виявилось гендерно чутливішим, ніж інші категорії. 74,7 % студентів та студенток на противагу 60,9 % викладачок та викладачів і 59,1 % співробітників помічали відмінності у ставленні за статевою приналежністю до студенток та студентів з боку викладацького складу та допоміжного персоналу університету. Основні прояви відмінностей, які помічали респонденти – це поблажливе ставлення до жінок/дівчат (47,5 % студенток і студентів), зневажливі жарти щодо типової поведінки жінок (29,6 %) та використання фізичної сили для виконання додаткових неформальних обов'язків (25,9 %).

Серед проявів різниці у ставленні до жінок і чоловіків чоловіки частіше за все називають поблажливе ставлення до жінок/ дівчат (53,1 %) і використання фізичної сили для виконання додаткових неформальних обов'язків (31,1 %), а жінки – зневажливі жарти щодо типової поведінки жінок (46,9 %) і перепони у кар'єрному просуванні жінок (25,7 %). Залицання / домагання доводилося спостерігати 9,7 % жінок і 12,9 % чоловіків.

Гендерний аудит може стати дієвим інструментом просування гендерної рівності у вищих навчальних закладах за наступних умов:

- усвідомлення керівництвом вишу важливості формування гендерночутливого освітнього простору;
- залучення до процедури гендерного аудиту студентів, викладачів, співробітників, профспілкового і студентського активу;
- поєднання кількісних і якісних методів дослідження (аналіз організаційних документів, аналіз статистичних даних, опитування, фокус-групи);
- поєднання досліджень з просвітницькою діяльністю, що сприяє підвищенню рівня гендерної чутливості;
- подальша робота з усунення проблем, які були виявлені в процесі гендерного аудиту;
- систематичне проведення гендерного аудиту з метою моніторингу становища жінок і чоловіків у вищому навчальному закладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014 року) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Кімелл М. Гендероване суспільство / Пер. з англ. – К.: Сфера, 2003. – 490 с.
3. Sadker M., Sadker D. Confronting Sexism in the College Classroom // Gender in the Classroom. – University of Illinois Press, 1990. – P. 176–188.
4. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КГПІ ДВНЗ, «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – 150 с.
5. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. – К., 2014. – 65 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Агаларова К.А. – к.соц.н., доцент, кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Байдак Т.М. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Безкоровайна М.М. – студентка Національного університету «Львівська політехніка»Ю, (м. Лівів, Україна);

Бірюкова М.В. – к.соц.н., доцент, професор кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, Україна);

Болотова В.О. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Бурега В.В. – д.соц.н., професор, завідувач кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Бутиліна О.В. – к.соц.н, доцент, доцент кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, (м. Харків, Україна);

Вакуленко С.М. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології управління та соціальної роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків, Україна);

Гераськіна О.С. – аспірантка кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Голованов Б.Д. – к.філос.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Гонесва К.В. – к.е.н., майстер відділення міжнародної економіки факультету економіки та суспільних наук, Гейдельберзький університет імені Рупрехта-Карла, (м. Гейдельберг, Німеччина);

Григор'єва С.В. – старший викладач кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Гузьман О.А. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ, (м. Харків, Україна);

Дегтяр О.А. – д. держ.упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та адміністрування Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, (м. Харків, Україна);

Дрожанова О.М. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри філософії та культурології Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, (м. Миколаїв, Україна)

Єкімова М.О. – аспірантка кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, Україна);

Жердецька А.Г. – аспірантка кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, (м. Харків, Україна);

Клименко О.Ю. – к.і.н., доцент, доцент кафедри менеджменту соціально-культурної діяльності Харківської державної академії культури, (м. Харків, Україна);

Козлова О.А. – старший викладач кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Коновалов С.В. – старший викладач кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Літовченко А.Д. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри політичної соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, (м. Харків, Україна);

Ляшенко Н.О. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Мазіна Н.Є. – к.політ.н., доцент, доцент кафедри Донецького державного університету управління (м. Маріуполь, Україна);

Макаренко А.С. – магістр політології, асистент кафедри рекламної продукції, Частна вища художня школа мистецтва та реклами «Orange Factory», (м. Прага, Чехія);

Малявін Є.В. – старший викладач кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Манойло Д.О. – асистент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Маргулов А.Х. – д.і.н., доцент, професор кафедри української мови та культури Донецького національного університету (м. Вінниця, Україна);

Никифоренко А.Р. – старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Донецького державного університету управління, (м. Маріуполь, Україна);

Никифоренко Н.О. – к.і.н., доцент, завідувач кафедри соціології управління Донецького державного університету управління, (м. Маріуполь, Україна);

Николаєва В.І. – к.пед.н., доцент, доцент кафедри соціології управління Донецького державного університету управління, (м. Маріуполь, Україна);

Садовська А.О. – аспірантка кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Сапна Г.-М.М. – к.соц.н., доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Сапна М.М. – д.соц.н., професор, професор кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, (м. Харків, Україна);

Семке Н.М. – к.філос.н., доцент, професор кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Скок Н.С. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології управління та соціальної роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, (м. Харків, Україна);

Суровцева І.Ю. – к.і.н., доцент, доцент кафедри соціології управління Донецького державного університету управління, (м. Маріуполь, Україна);

Фролов В.М. – к. філос.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна);

Чернецька Т.М. – к.соц.н., доцент, доцент кафедри к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», (м. Харків, Україна).

Наукове видання

**РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ**

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
11–12 листопада 2015 р**

Мови: українська, російська

*Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр,
прізвищ, а також за помилки несуть автори матеріалів*

**Відповідальні
за випуск**

**Бурега В.В.,
Сапна Г.-М.М.**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 9.07. Тир. 100 прим. Зам. 517-15.

Видавець та виготовлювач ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ·[®]
·ИЗДАТ
ТИ ПО Г РА Ф И Я
www.stil-izdat.com